

URZĄD STATYSTYCZNY W KIELCACH

**Ludność i gospodarstwa domowe
w województwie świętokrzyskim.
Stan i struktura społeczno-ekonomiczna**

**Narodowy Spis Powszechny
Ludności i Mieszkań 2011**

KIELCE 2014

Zespół Redakcyjny Urzędu Statystycznego w Kielcach

Przewodniczący: Agnieszka Piotrowska-Piątek
Redaktor główny: Beata Bielewicz-Kosińska
Członkowie: Teresa Wójcik, Agata Prokopowicz, Anna Rudnicka, Ewa Tomczyk,
Małgorzata Sobieraj, Olga Szymocha, Anna Drecka,
Mateusz Orzechowski
Sekretarz: Bożena Molus

Opracowanie publikacji: Świętokrzyski Ośrodek Badań Regionalnych
Olga Szymocha

Naliczanie tablic: Olga Szymocha, Dominik Górski

Grafika: Ireneusz Rusak

Skład komputerowy: Aneta Łyżwa

Projekt okładki: Lidia Motrenko-Makuch

Druk okładki: Zakład Wydawnictw Statystycznych w Warszawie

Druk: Zakład Wydawnictw Statystycznych w Radomiu

ISBN: 978-83-89612-63-2

Publikacja dostępna w Internecie

www.stat.gov.pl/kielce

Przy publikowaniu danych US prosimy o podanie źródła.

PRZEDMOWA

Przekazuję Państwu kolejne opracowanie przedstawiające wyniki przeprowadzonego w dniach od 1 kwietnia do 30 czerwca 2011 r. Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań.

Prezentowana publikacja jest opracowaniem tematycznym, poświęconym charakterystyce społeczno-ekonomicznej ludności i gospodarstw domowych oraz osobom niepełnosprawnym w województwie świętokrzyskim.

Opracowanie zawiera informacje o liczbie i strukturze osób niepełnosprawnych według płci i wieku, miejsca zamieszkania, stanu cywilnego, poziomu wykształcenia, źródeł utrzymania oraz aktywności ekonomicznej tej zbiorowości osób. Celem publikacji jest również zaprezentowanie charakterystyki ludności według źródeł utrzymania w powiązaniu z cechami demograficznymi i społeczno-ekonomicznymi, takimi jak: wiek, płeć, poziom wykształcenia oraz aktywność ekonomiczna. Ponadto publikacja zawiera szczegółową charakterystykę gospodarstw domowych według typów, źródeł utrzymania, grup społeczno – ekonomicznych w powiązaniu z cechami demograficznymi i społeczno-ekonomicznymi takimi jak: skład osobowy, liczba osób w gospodarstwie, pokoleniowe grupy wieku, aktywność ekonomiczna.

Opracowanie składa się z części metodycznej, analitycznej i tabelarycznej. W uwagach ogólnych i metodologicznych omówiono cel spisu i jego zakres tematyczny, podstawy prawne, źródła informacji oraz zasady i formy upowszechniania wyników, a także podstawowe definicje i pojęcia w przedmiotowym obszarze obowiązujące w spisie. Część analityczną wzbogacono prezentacją graficzną w postaci map i wykresów, natomiast część tabelaryczna składa się z tablic przeglądowych, wynikowych oraz tablic precyzji.

Publikacja ta, podobnie jak wszystkie pozostałe publikacje z wynikami spisu ludności i mieszkań, dostępna jest w wersji książkowej, a także w wersji elektronicznej na płycie CD oraz na stronie internetowej Urzędu.

Wyrażam przekonanie, że niniejsze opracowanie będzie stanowiło użyteczne źródło informacji dla wszystkich odbiorców zainteresowanych przedmiotową tematyką.

Oddając do rąk Państwa niniejszą publikację, pragnę podziękować wszystkim, którzy przyczynili się do zorganizowania, przeprowadzenia i opracowania wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011.

Dyrektor Urzędu Statystycznego
w Kielcach

dr Agnieszka Piotrowska – Piątek

PREFACE

I present You the next elaboration illustrating the results of National Census of Population and Housing which was conducted on 1 April – 30 June 2011.

The presented publication is thematic study devoted to the socio-economic characteristic of the population and households, also to the disabled persons of Świętokrzyskie voivodship.

The elaboration contains a detailed characteristic of the disabled persons by number and structure from the point of view their sex, age, place of residence, marital status, level of education, sources of maintenance and economic activity. The aim of publication is also the description of population by sources of maintenance related to demographic and social-economic characters such as: age, sex, level of education and economic activity. Moreover the elaboration contains detailed characteristic of households by kinds, sources of maintenance also socio-economic groups related to the characters such as: personnel, number of households' members, generational age groups, economic activity

The elaboration includes the methodical, analytical and tabular parts. In general and methodological notes has been described the objective of the census and its thematic scope, legal bases, sources of information, the rules and forms of dissemination of the results as well as basic definitions and concepts in the field of characteristics of economic activity of the population obligatory in the census. The analytical part has been enriched by graphic presentation consisting maps and charts while the tabular part comprises review, result as well as precision tables.

This publication, similarly to all other publications with results of The Census of Population and Housing, is available in a printed version as well as in an electronic version on CD and in the Internet on the website of the Statistical Office.

I hope, the elaboration will be a useful source of information for all receivers interested in the presented issues.

Recommending You this publication I would like to show my gratitude to all persons who contributed to the organisation, conducting and compiling the results of National Census of Population and Housing 2011.

*Director of Statistical Office
in Kielce*

Agnieszka Plotrowska – Piątek, PhD

Kielce, July 2014

UWAGI OGÓLNE

1. Podstawa prawna, termin i zakres spisu ludności i mieszkań 2011

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań w Polsce w 2011 roku był pierwszym spisem realizowanym od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i przeprowadzony został na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej **w okresie od 1 kwietnia do 30 czerwca 2011 r. według stanu w dniu 31 marca 2011 r., o godz. 24.00.**

Ramy tematyki spisu ludności i mieszkań w 2011 roku, zakres, formę, tryb, granice obowiązków statystycznych i dobrowolności udziału w badaniach określiła Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r. (Dz.U. z 26 marca 2010 r. nr 47, poz. 277) wraz z aktami wykonawczymi do ustawy oraz Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 763/2008 z dnia 9 lipca 2008 r. w sprawie spisów powszechnych ludności i mieszkań (Dz. U. UE. L. z dnia 13.08.2008 r. Nr 218).

Spis ludności 2011 obejmował osoby stale zamieszkałe (zameldowane) na obszarze Polski bez względu na fakt, czy te osoby przebywały w kraju w czasie spisu czy też były za granicą oraz osoby przebywające czasowo. Spis był przeprowadzony w budynkach, mieszkaniach, obiektach zbiorowego zakwaterowania i innych zamieszkanym pomieszczeniach niebędących mieszkaniami.

W Polsce dotychczasowa praktyka spisowa opierała się na tradycyjnym sposobie przeprowadzania spisów, który polegał na angażowaniu rachmistrzów spisowych, odwiedzających wszystkie zamieszkałe jednostki i zapisujących uzyskane bezpośrednio od respondentów informacje na formularzach spisowych, dostępnych w formie papierowej. Następnie dane z formularzy były rejestrowane oraz już w formie elektronicznej podlegały dalszemu opracowaniu. Taka organizacja spisu okazała się jednak bardzo kosztowna i pracochłonna. Z tego względu Polska zdecydowała się w spisie 2011 na odejście od tradycyjnej metody na rzecz metody mieszanej, polegającej na połączeniu danych z rejestrów i systemów informacyjnych z danymi pozyskiwanymi w badaniach statystycznych – bezpośrednio od respondentów.

Komisja Europejska przygotowując podstawy prawne przeprowadzania spisów na obszarze UE wzięła pod uwagę dynamiczny rozwój systemów administracyjnych i rozwiązań informatycznych wykorzystywanych przy wyborze metody spisu. W przepisach Rozporządzenia PE i Rady Nr 763/2008 określone zostały szczegółowo źródła, które mogą być wykorzystywane dla pozyskania danych statystycznych dla potrzeb spisu. W szczególności są to:

- 1) tradycyjne spisy powszechne,
- 2) spisy powszechne oparte na danych z rejestrów administracyjnych,
- 3) połączenie tradycyjnych spisów powszechnych z badaniami reprezentacyjnymi,
- 4) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z badaniami reprezentacyjnymi,
- 5) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z tradycyjnymi spisami powszechnymi,
- 6) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z badaniami reprezentacyjnymi oraz tradycyjnymi spisami powszechnymi,
- 7) odpowiednie badania oparte na próbie rotacyjnej (tzw. „kroczący” spis powszechny).

Rozporządzenie nr 763/2008 jest pierwszym aktem prawnym na skalę międzynarodową, który traktuje równorzędnie różne podejścia do przeprowadzania spisów ludności i mieszkań w krajach członkowskich UE.

2. Podstawowe cele spisu

Podstawowe cele Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2011 roku można sprecyzować następująco:

- 1) Zaspokojenie potrzeb informacyjnych kraju, zwłaszcza zebranie informacji, których nie można uzyskać z innych źródeł;
Dostarczenie informacji na poziomie jednostek podstawowego podziału administracyjnego kraju;
- 2) Możliwie szeroka charakterystyka zmian, jakie zaszły w okresie 2002-2011 w podstawowych strukturach demograficzno-społecznych ludności, gospodarstw domowych i rodzin oraz zmian w wielkości i standardzie zasobów mieszkaniowych;
- 3) Zebranie informacji niezbędnych do zabezpieczenia potrzeb międzynarodowych Unii Europejskiej oraz ONZ;
- 4) Aktualizacja bazy do budowy operatów losowania do badań reprezentacyjnych prowadzonych poprzez obserwacje gospodarstw domowych.

3. Zakres tematyczny spisu

Przy ustalaniu zakresu przedmiotowego spisu ludności i mieszkań 2011 została przeprowadzona analiza wykorzystania wyników poprzedniego spisu oraz analiza nowych potrzeb informacyjnych. Brano również pod uwagę możliwości pozyskania tych informacji z innych źródeł, przede wszystkim z systemów informacyjnych administracji publicznej, a także konieczność zachowania w czasie pełnej porównywalności danych oraz zobowiązania międzynarodowe określone w rozporządzeniu nr 763/2008.

W 2008 roku zostały przeprowadzone konsultacje społeczne, w których zbierano uwagi i zaopiniowanie na dane spisowe od urzędów centralnych i terenowych, samorządów, ośrodków badawczych, organizacji narodowościowych i instytucji wyznaniowych.

W wyniku tych prac ustalono następujące tematy badawcze:

- 1) Geograficzna charakterystyka ludności – miejsce przebywania, miejsce zamieszkania w okresie międzyspisywym i przyczyny jego zmiany;
- 2) Demograficzna charakterystyka osób – płeć, wiek, stan cywilny (formalnoprawny i faktyczny), kraj urodzenia, w tym rodziców, obywatelstwo;
- 3) Gospodarstwa domowe i rodziny: wielkość i skład gospodarstwa domowego i rodziny, rodziny biologiczne i zrekonstruowane, rodziny niepełne, pozycja osób w gospodarstwie domowym i rodzinie;
- 4) Wykształcenie – poziom wykształcenia, kontynuacja nauki; rodzaj szkoły, dziedzina i kierunek kształcenia,
- 5) Migracje wewnętrzne i zagraniczne, w tym badanie emigracji Polaków, emigracji zarobkowej, reemigracji oraz imigracji cudzoziemców do Polski;
- 6) Dzietność kobiet;
- 7) Narodowość i język;
- 8) Wyznanie (przynależność do kościoła lub związku wyznaniowego);
- 9) Niepełnosprawność prawna i biologiczna;
- 10) Ekonomiczna charakterystyka osób, w tym:
  - Bieżąca aktywność ekonomiczna: pracujący w pracy głównej i dodatkowej, bezrobotni, bierni zawodowo, charakterystyka zawodowa pracujących;
  - Stała aktywność ekonomiczna dla pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych;
  - Dojazdy do pracy;
- 11) Główne i dodatkowe źródło utrzymania osób;
- 12) Źródła utrzymania gospodarstwa domowego, samodzielność gospodarowania i zamieszkania.

Integralną częścią spisów ludności w polskiej praktyce są spisy mieszkań i budynków, w których są zlokalizowane mieszkania. Zebrane podczas spisu informacje umożliwiają wyzacowanie potrzeb mieszkaniowych, wynikających zarówno z fizycznego braku mieszkań, jak również z powodu konieczności wymiany istniejących zasobów lub zasobów nie nadających się do remontu.

Z zakresu tematyki mieszkaniowej ujęto w spisie następujące zagadnienia:

- 1) Rodzaj zamieszkanym pomieszczeń;
- 2) Charakterystyka mieszkań, w tym:
  - mieszkania zamieszkane według rodzaju zajmowania mieszkania, własności mieszkania, wielkości mieszkania, w tym: liczba izb z wyszczególnieniem pokoi, pomieszczeń kuchennych i innych izb oraz powierzchnia użytkowa mieszkań, wyposażenia w instalacje sanitarno-techniczne, sposób ogrzewania mieszkania;
  - mieszkania niezamieszkane dodatkowo charakteryzowane według przeznaczenia oraz przyczyny niezamieszkania;
- 3) Charakterystyka budynków z zamieszkanymi lokalami mieszkalnymi, w tym: rodzaj budynku, forma własności budynku, liczba mieszkań w budynku, rok wybudowania;
- 4) Informacje o tytule prawnym do zajmowanego mieszkania.

4. Źródła danych

Powszechny spis ludności i mieszkań 2011 został przeprowadzony metodą mieszaną, w odróżnieniu od wszystkich dotychczasowych spisów, które były przeprowadzane metodą tradycyjną z ewentualnym włączeniem badań reprezentacyjnych, rozszerzających zakres badanych w spisie tematów.

Dane dla spisu 2011 były pozyskiwane ze źródeł administracyjnych – rejestrów i systemów informacyjnych – oraz zbieranie bezpośrednio od ludności w ramach badania reprezentacyjnego oraz tzw. badania pełnego. Oprócz tego przeprowadzone zostały dwa pełne badania, obejmujące osoby przebywające w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osoby bezdomne. Zastosowane rozwiązania miały przede wszystkim zmniejszyć koszty spisu oraz obciążenie osób objętych spisem, przy jednoczesnym zachowaniu dobrej jakości wyników spisu.

W ustawie o NSP 2011 przyjęte zostało założenie jak najszerszego wykorzystania systemów informacyjnych administracji publicznej, jako źródeł danych dla potrzeb spisu, co w konsekwencji oznaczało, że informacje przewidziane do zebrania w trakcie spisu pobrane zostały przede wszystkim z dostępnych źródeł administracyjnych, a następnie wykorzystane do przygotowania i aktualizacji wykazu adresowo-mieszkaniowego oraz do utworzenia operatu adresowo – mieszkaniowego do losowania próby do badania reprezentacyjnego, a także jako bezpośrednie źródło danych spisowych.¹

5. Badanie pełne

Badanie zostało przeprowadzone drogą internetową – każda osoba mogła dokonać spisu bezpośrednio na specjalnie dla niej przygotowanym formularzu, tj. poprzez weryfikację danych pozyskanych z rejestrów administracyjnych i systemów informacyjnych.

W wyniku szczegółowego przeanalizowania pozyskanych z rejestrów danych, połączono zebrane informacje tworząc wykaz podmiotowy (wykaz osób) do przeprowadzenia badania spisowego. Uzyskane dane zostały użyte do wygenerowania odpowiedzi w ankietach spisowych i przyspieszenia w ten sposób gromadzenia informacji od respondentów (ankieta zawierała 16 pytań – tzw. „formularz krótki”). Z metody internetowego spisania się skorzystało ok. 10% ludności podlegającej spisowi. Dane osób, które nie spisały się przez Internet (nie zostały też objęte badaniem reprezentacyjnym lub spisem w obiektach zbiorowego zakwaterowania lub badaniem bezdomnych) zostały wygenerowane

¹ Szersze informacje o źródłach danych wykorzystywanych dla potrzeb spisu zostały przedstawione w rozdziale I publikacji „Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011”, GUS, Warszawa 2012.

na bazie informacji dostępnych w źródłach administracyjnych (rejestrach i systemach informacyjnych). Korzystanie z danych administracyjnych było związane z koniecznością wdrożenia procedur normalizacji, synchronizacji oraz walidacji. Przede wszystkim wyodrębnione zostały rejestry i systemy informacyjne, które zawierały dane referencyjne.

Podstawowym źródłem informacji na temat budynków i mieszkań w NSP 2011 była tzw. baza budynków. Została ona utworzona w wyniku połączenia danych pozyskanych w ramach NSP 2002, badań statystycznych min. dotyczących wydanych pozwoleń na budowę oraz budynkach mieszkalnych i mieszkaniach w budynkach niemieszkalnych oddanych do użytkowania oraz Elektronicznej Karty Budynku (EKB), za pomocą której każdy podmiot zarządzający lub administrujący budynkami przekazał informacje dotyczące wybranych cech i parametrów poszczególnych budynków wielomieszkalniowych.

6. Badanie reprezentacyjne

Przeprowadzone w ramach spisu 2011 badanie reprezentacyjne, dostarczyło danych, których nie można było pozyskać z rejestrów i systemów informacyjnych. Badanie zostało przeprowadzone na próbie losowej ok. 20% mieszkań w skali kraju. Jednostką losowania było mieszkanie, a dokładniej jego adres. Zbiór mieszkań, który stanowił podstawę do losowania próby został przygotowany w postaci odpowiedniego operatu losowania z „głębokim” warstwowaniem. Z uwagi na fakt, że przyjęta została zasada jednostopniowego losowania mieszkań, zastosowany schemat losowania oraz alokację próby w poszczególnych powiatach (we wszystkich poprzednich spisach w badaniach reprezentacyjnych towarzyszących tym spisom stosowano losowanie dwustopniowe) – wspomniany operat wymagał szczególnego przygotowania.²

W efekcie do badania reprezentacyjnego wylosowano ponad 2 744 tys. mieszkań spośród prawie 13,5 mln mieszkań znajdujących się w operacie losowania. Mieszkania były losowane z każdej z prawie 70,5 tys. warstw, zaś wielkość próby w poszczególnych warstwach wahała się od niemal 6% do ponad 49%.

Zakres tematyczny badania reprezentacyjnego w NSP 2011 uwzględniał sześć dużych obszarów tematycznych:

- 1) ludność i jej charakterystyka demograficzno-społeczna,
- 2) aktywność ekonomiczna,
- 3) migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności,
- 4) narodowość i wyznanie,
- 5) gospodarstwa domowe i rodziny,
- 6) budynki i mieszkania.

W ramach tych obszarów można wyróżnić 15 tematów badawczych. Formularz długi, o szerokim zakresie tematycznym zawierał ponad 120 pytań. Respondenci odpowiadali – przeciętnie na 70-80 pytań, w zależności od płci, wieku respondenta, jego mobilności i aktywności zawodowej.

Badanie reprezentacyjne w zdecydowanej większości zostało przeprowadzone metodą bezpośredniego wywiadu rachmistrzów z mieszkańcami wylosowanego mieszkania (metoda CAPI), ale respondenci mogli także spisać się sami przez Internet – z takiej możliwości skorzystało ok. 2% osób.

---

² Przygotowanie operatu losowania, schemat losowania oraz alokacja próby zostały szerzej opisane w Rozdziale 1 publikacji „Metodologia spisu ludności i mieszkań 2011 – wybrane aspekty”. Ponadto przewiduje się wydanie specjalnej publikacji poświęconej w całości metodologii spisu ludności i mieszkań 2011.

7. Spis osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osób bezdomnych

W trakcie trwania spisu zebrano informacje o osobach przebywających powyżej 3 miesięcy w **obektach zbiorowego zakwaterowania**, czyli w budynkach zajętych przez jeden odrębny zakład, świadczący usługi: opiekuńczo-wychowawcze, opiekuńczo-lecznicze, obiekty związane z pracą lub nauką (domy studenckie, internaty, hotele pracownicze), bądź inne, w którym to obiekcie zamieszkuje/przebywa zwykle większa liczba osób. Dane zostały pozyskane od właścicieli, administratorów lub zarządców obiektów przy wykorzystaniu specjalnej aplikacji internetowej.

Badanie osób bezdomnych przeprowadzono w dniach 15-16 kwietnia 2011 r. – przy współpracy z Pomorskim Forum na Rzecz Wychodzenia z Bezdomności.

Osoby bezdomne spisywane były przez rachmistrza na aplikacji mobilnej, w miejscu ich przebywania wskazanym przez pracowników gminnych biur spisowych w porozumieniu z placówkami udzielającymi pomocy bezdomnym. Zostały spisane osoby, które wieczór i noc w momencie spisu spędzały poza jakąkolwiek instytucją funkcjonującą całodobowo, w miejscach ich przebywania takich jak: dworce kolejowe i autobusowe oraz ich okolice, kanały i węzły ciepłownicze, ogródki działkowe, ulice, bunkry, lasy i parki, centra handlowe, parkingi, opuszczone samochody, przyczepy kempingowe, klatki schodowe, zsypy, piwnice, śmietniki, wagony i bocznicie kolejowe, ogrzewalnie itp. Osoby bezdomne przebywające w obiektach zbiorowego zakwaterowania typu: schroniska, noclegownie i inne instytucje dla bezdomnych – zostały spisane przez administratorów tych obiektów.

8. Spis próbny

Spis próbny przeprowadzany był w okresie od dnia 1 kwietnia do 31 maja 2010 r., według stanu na dzień 31 marca 2010 r. o godz. 24⁰⁰.

Jednostki podziału terytorialnego (gminy), w których był realizowany spis próbny, zostały dobrane celowo, biorąc pod uwagę ich zróżnicowanie pod względem gęstości zaludnienia, występujących specyficznych cech terenu, ludności tam zamieszkałej i ich warunków mieszkaniowych. Na terenie wybranych gmin zostały spisane wszystkie zamieszkane budynki i mieszkania oraz osoby według zasad przyjętych do spisu powszechnego. Sprawdzone zostały rozwiązania metodologiczne i organizacyjne planowane do zastosowania w spisie powszechnym. Ze szczególnym uwzględnieniem zbadane zostały poszczególne metody badania oraz techniki zbierania danych, w tym efektywność samospisu internetowego i ankietowania telefonicznego. Równie ważne znaczenie miało przetestowanie aplikacji do formularza elektronicznego oraz sprawność pozyskiwania danych na przenośnych urządzeniach elektronicznych.

9. Spis kontrolny

W dniach od 1 do 11 lipca 2011 r. przeprowadzony został spis kontrolny do NSP 2011. Celem spisu kontrolnego 2011 było sprawdzenie kompletności przeprowadzonego spisu, poprawności danych uzyskanych w spisie oraz zgodności tych danych ze stanem faktycznym.

Spośród 2 744 tys. mieszkań, które wcześniej zostały wylosowane do badania reprezentacyjnego wylosowano 80 tys. mieszkań, w których przebywała przynajmniej jedna osoba z przypisanym numerem telefonu stacjonarnego lub komórkowego. Spisem kontrolnym objęto wszystkie mieszkania, w których respondenci dokonali samospisu przez Internet, mieszkania zostały spisane bezpośrednio przez rachmistrzów spisowych lub spisane telefonicznie – przez ankieterów, jak i takie, w których badanie reprezentacyjne – z różnych powodów – nie zostało przeprowadzone.

Spis kontrolny został przeprowadzany przez ankieterów poprzez telefon (metodą CATI). Formularz do spisu kontrolnego zawierał 14 pytań.

10. Formularze wykorzystywane w spisie 2011

W spisie 2011 wykorzystywano dwa rodzaje formularzy, dostępnych wyłącznie w formie elektronicznej. Formularz długi, o szerokim zakresie tematycznym z dużą liczbą pytań (ponad 120 pytań), stosowany był w badaniu reprezentacyjnym, natomiast formularz krótki (16 pytań) znalazł zastosowanie w badaniu pełnym, przede wszystkim w celu aktualizacji danych pozyskiwanych do spisu z rejestrów i systemów informacyjnych. Formularze elektroniczne były dostępne w trybie *on-line*, a dodatkowo formularz krótki – także w trybie *off-line*. Formularze zostały przygotowane w wersji aplikacji na urządzenia przenośne typu *handheld* – dla ankietera/rachmistrza, w celu przeprowadzenia bezpośredniego wywiadu. Elementem aplikacji elektronicznej były słowniki funkcjonujące przy pytaniach w poszczególnych obszarach tematycznych: edukacji, aktywności ekonomicznej, kraju obywatelstwa i urodzenia, migracji, przynależności narodowo-etnicznej, języka i wyznania. Przy niektórych słownikach istniała możliwość swobodnego zapisu słownego. Dodatkowo w części adresowej formularzy elektronicznych podłączony był słownik TERYT.

Odrębne, uproszczone formularze elektroniczne były opracowane dla badania osób bezdomnych oraz osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania.

W ramach spisu 2011 przeprowadzono także pełne badanie ludności w 86 gminach, wstępnie wytypowanych na podstawie wyników spisu 2002. Kryterium do wyróżnienia tych gmin był co najmniej 10% udział osób należących do mniejszości narodowej lub etnicznej w liczbie mieszkańców gminy w 2002 roku. Dla osób zamieszkałych lub przebywających w tych gminach w wylosowanych mieszkaniach wypełniany był formularz długi, zaś w pozostałych mieszkaniach – formularz krótki. Pytania o przynależność narodowo-etniczną oraz o język używany w kontaktach domowych zostały włączone do obu formularzy, m.in. także z tego powodu, że w żadnym z systemów administracyjnych nie występowała informacja o narodowości, możliwa do wykorzystania w spisie ludności. Dane z tego badania mają duże znaczenie dla opracowania wyników spisu w obszarze narodowości i języka, zwłaszcza w zakresie ustalania tzw. gmin mniejszościowych.

11. Sposoby i formy upowszechniania wyników spisu

W upowszechnianiu wyników spisu ludności i mieszkań 2011 będą wykorzystywane następujące sposoby:

- publikacje tabelaryczno-analityczne oraz analityczne,
- udostępnianie danych na nośnikach informatycznych,
- udostępnianie danych przez Internet,
- Bank Danych Lokalnych (BDL),
- tematyczne (dziedzinowe) bazy danych, np. bazę DEMOGRAFIA,
- bezpośredni dostęp do wyników informacji statystycznych – w Analitycznej Bazie Mikro danych (ABM).

Większość działań związanych z opracowaniem i udostępnianiem wyników spisu odbywa się w ramach systemu ABM. Dla użytkowników wewnętrznych będzie to pełny dostęp, także do danych jednostkowych (nieidentyfikowalnych) ze spisu 2011, natomiast dla użytkowników zewnętrznych dostęp będzie standaryzowała specjalna aplikacja.

Można wyróżnić trzy główne procesy obsługiwane przez system ABM, tj. przetwarzanie danych, analizę danych oraz udostępnianie danych. Zakłada się, że w ramach procesu udostępniania danych w systemie ABM będą realizowane:

- przygotowanie produktów do udostępniania,
- zarządzanie udostępnianymi produktami,
- monitorowanie i analiza zapytań użytkowników.

Narzędziem wykorzystywanym do obsługi systemu ABM jest SAS, aczkolwiek istnieje możliwość łączenia wyników przygotowanych poza ABM, np. w aplikacji SPSS czy w arkuszu kalkulacyjnym Excel. Ważną funkcję ABM w ramach udostępniania danych będzie pełnił moduł wspierający monitorowanie i analizę potrzeb informacyjnych użytkowników w zakresie danych spisowych. Informacje zwrotne uzyskane dzięki wprowadzeniu tego modułu mogą być wykorzystane do modyfikacji kierunków upowszechniania wyników spisu.

W zależności od sposobu upowszechniania wyników spisu stosowane będą różne formy ich prezentacji jako:

- dane zagregowane w tablicach predefiniowanych ogólnodostępnych,
- dane tworzone przez użytkowników na bazie mikroagregatów,
- dane opracowywane przez statystyków na zamówienie,
- wyniki prac analitycznych prowadzonych na danych w kostkach OLAP lub na zbiorze danych jednostkowych nieidentyfikowanych,
- graficzna prezentacja danych (wykresy, kartogramy),
- wizualizacja wyników spisu z zastosowaniem narzędzi GIS przez portal geostatystyczny (PGS).

Różnorodne formy upowszechniania danych spisowych, a w szczególności bogaty zestaw tablic publikowanych oraz tablic predefiniowanych, dostępnych w systemie ABM oraz w innych bazach – powinny zabezpieczać podstawowe potrzeby na poziomie ogólnokrajowym i regionalnym szerokiego grona użytkowników wyników spisu. Obiekty predefiniowane tzn. agregaty oraz kostki wielowymiarowe będą stanowiły podstawowe źródło danych dla odbiorców zewnętrznych, ale także wewnętrznych. Zakłada się bowiem, że naliczenie ok. 90% tablic statystycznych powinno być możliwe, w oparciu o przygotowane uprzednio agregaty w kostkach OLAP.

Bardziej „wyedukowani” od strony informatycznej użytkownicy wyników spisu będą mieli możliwość samodzielnego naliczania prostych tablic korelacyjnych, poprzez dostęp do ABM oraz do Podsystemu Metadanych. Dostęp do baz danych będzie uwzględniał zasadę ochrony danych osobowych; prezentowane dane nie mogą być identyfikowalne. Natomiast tablice wymagające przetwarzania danych (naliczania) według indywidualnych specjalnych zamówień odbiorców, obejmujące nietypowe przekroje terytorialne, szerszą korelację danych lub niestandardowe grupowania – będą opracowywane przez wyspecjalizowane jednostki statystyki.

Publikowanie wyników NSP 2011

Publikacje tabelaryczno-analityczne przewidziane do wydania można ująć w dwóch następujących grupach:

- ogólnokrajowe (z danymi dla kraju, regionów z wyróżnieniem obszarów miejskich i wiejskich oraz województw),
- regionalne (z danymi dla województwa, podregionów, powiatów z wyróżnieniem obszarów miejskich i wiejskich, a także ważniejszymi informacjami dla gmin w każdym z województw).

Planowane jest wydanie kolejnych, następujących wojewódzkich publikacji tematycznych:

- Migracje zagraniczne i wewnętrzne ludności,
- Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka demograficzna.

U w a g a. Ze względu na zaokrąglenia przy uogólnianiu wyników badania w 2011 r. dane w prezentowanych tablicach mogą nie sumować się na ogółem.

GENERAL COMMENTS

1. Legal basis, deadline and the scope of the 2011 population and housing census

The 2011 Polish Census of Population and Housing (NSP 2011) was the first census performed since Poland's accession to the European Union and took place on the territory of the Republic of Poland in the period from 1 April to 30 June 2011 as of 31 March 2011, at 00.00.

The frames of the 2011 population and housing census subject matters, its scope, form, mode, statistical obligations limits and freedom of participation in surveys were provided for in the Act of 4 March 2010 on Polish population and housing census in 2011 (Journal of Laws of 26 March 2010, No 47, item 277) together with implementing regulations to the act and Regulation (EC) No 763/2008 of the European Parliament and of the Council of 9 July 2008 on population and housing censuses (Journal of Laws EU of 13 August 2008, No 218).

The 2011 census covered the persons living permanently (registered for permanent residency) in Poland, regardless of the fact whether these persons were staying in the country during the census or were abroad, as well as persons staying temporarily in the country. The census was taken in buildings, dwellings, collective accommodation places and other housing units.

In Poland, the census practice was so far based on traditional method of taking censuses, which consisted in involving census enumerators visiting all inhabited units and noting down information obtained directly from respondents on census forms, available in a hard copy. Next data from the forms were registered and then in electronic form were subject to further analysis. However, such organization of the census turned out to be very expensive and laborious. For that reason, in census 2011 Poland decided to give up the traditional mode census in favour of a mixed method which consists in combining data from records and information systems with data obtained through direct statistical surveys.

The European Commission, while preparing legal grounds for taking censuses on the territory of the European Union, took into account the dynamic development of administrative systems and IT solutions used when selecting census method. The provisions of Regulation (EC) No 763/2008 of the European Parliament and of the Council provide for specifically defined sources that might be used to collect statistical data for the purposes of the census.

Particularly, these sources are as follows:

- 1) conventional censuses,*
- 2) register-based censuses,*
- 3) combination of conventional censuses and sample surveys,*
- 4) combination of register-based censuses, and sample surveys,*
- 5) combination of register-based censuses and conventional censuses,*
- 6) combination of register-based censuses, sample surveys and conventional censuses,*
- 7) Appropriate with rotating samples ("rolling" censuses).*

Regulation (EC) No 763/2008 is the first legal act on international scale, which equally treats various approaches to population and housing censuses in the European Community Member States.

2. The principle purposes of the census

The principle purposes of the 2011 Population and Housing Census might be specified as follows:

- 1) fulfilment of the country information needs, particularly obtaining information which cannot be obtained from other sources;*
- 2) supply of information at the level of units of basic administrative division of the country;*
- 3) the broadest possible description of changes that occurred in the years 2002-2011 in basic demographic and social structures of the population, households and families as well as changes in the size and standards of dwelling stock;*

- 4) *obtaining information necessary to fulfil international needs of the European Community and the United Nations (UN);*
- 5) *updating of the base for creating sampling frames for survey samplings conducted through households monitoring.*

3. The scope of the census

While establishing the scope of the 2011 Population and Housing Census, the use of previous census results as well as new information needs were analysed. A possibility to obtain information from other sources, mostly from information systems of public administration was taken into account as well as the necessity to keep full comparability of data over time and international obligations provided for in Regulation (EC) No 763/2008.

In 2008, public consultation was held, during which comments and demands for census data were gathered from central and local offices, local authorities, research centres, national and ethnic organizations and religious institutions.

As a result, the following research topics were established:

- 1) *Geographic characteristic of population: place of residence, place of residence in the period between censuses and the reasons for changing thereof;*
- 2) *Demographic characteristic of persons: sex, age, marital status (legal and de facto), country of birth, including the parents country of birth, citizenship;*
- 3) *Households and families: the size and composition of household and family, nuclei and reconstituted families, single-parent families, family status, household status;*
- 4) *Educational characteristic: educational level, the continuation of education, the type of school (educational institution), the field and direction of study;*
- 5) *Internal and international migrations, including emigration of the poles, labour-related emigration, re-emigration and immigration of foreigners to Poland;*
- 6) *Fertility of women;*
- 7) *Nationality and language;*
- 8) *Religious denomination (a church or religious association);*
- 9) *Legal and biological disability;*
- 10) *Economic characteristics of persons, including:*
  - *Current activity status – persons having the main and additional job, the unemployed, persons economically inactive, occupational characteristics of the employed;*
  - *Usual activity status in respect to persons employed on individual agricultural holdings;*
  - *Commuting to work;*
- 11) *Main and additional source of livelihood of persons;*
- 12) *Household sources of economic and living self-dependence.*

Censuses of dwellings and buildings in which dwelling are located, constitutes an integral part of population census in Polish practice in this respect. Information gathered during the census enable an estimation of housing needs resulting from both actual lack of dwellings and due to the necessity to exchange the existing housing stock or stock not suitable for renovation.

The following housing-related issues were presented in the census:

- 1) *the type of living quarter;*
- 2) *the characteristics of dwellings including:*

- occupancy status of dwellings, type of ownership, size of dwellings including: the number of rooms (1), specifying rooms (2), kitchens and other facilities as well as usable area of dwellings, technical and sanitary system (fittings), method of heating a dwelling;
  - uninhabited dwellings, additionally described by their purpose and the reasons why such dwellings are uninhabited;
- 3) the characteristics of buildings with inhabited dwelling premises, including: the type of building, type of ownership, the number of dwellings in the building, and period of construction;
- 4) information on tenure status.

4. Sources of data

The 2011 Population and Housing Census was taken with the use of so-called mixed method i.e. allowing for data acquisition from administrative sources (registers and information systems) as well as their collection directly from population as part of sampling survey and so-called complete survey. Additionally, two complete surveys were conducted, covering persons staying in collective living quarters as well the homeless. The purpose of such solutions was mostly to reduce the census costs and the level of bias with respect to persons covered by the census, without affecting high quality of the census results.

The Act on the 2011 national population and housing census stipulates that the information systems of public administration shall be used as widely as possible as both the source of data for the census purposes (which as a consequence meant that information to be gathered during the census was mostly obtained from available administrative sources and then used to prepare and update an address and housing register followed by preparation of an address and housing frame for samples to be used in sampling survey) as well as direct source of census data. Data not included in the information systems of public administration or data ineligible in terms of the statistical data quality were collected from persons covered by the census. In this case however, it is envisaged that modern techniques of data collection shall be used in order to eliminate paper forms.¹

5. Full-scale survey

The survey was conducted with using the Internet – each person could fill out a special electronic form by verifying the data obtained from administrative records and information systems.

As a result of detailed analysis of the collected data, the gathered information was combined, thereby forming a subjective register needed to conduct a census survey. Data acquired through this method were also used to generate prompts in census questionnaires thereby speeding up the process of gathering information from respondents (a short form included 16 questions). About 10% of the census population used this method.

Data on persons who did not participate in the census by the Internet (they did not participate in the sample survey and in the survey in the collective living quarters or the survey of the homeless) were generated on the basis of the information available in the administrative sources (registers and information systems).

Using administrative data was related to the need to implement procedures for standardization, synchronization and validation. First of all registers and information systems that contain reference data were extracted

The so-called building resource was the main source of information on buildings and dwellings in the 2011 census. This resource was created as a result of combining data collected within the 2002 National Population and Housing Census, statistical surveys regarding, among others, building permits issued, residential buildings and dwellings in completed inhabited buildings as well as the Building Electronic File. This File was used by each entity managing or administrating buildings to pass on information regarding selected features and parameters of particular multi-dwelling buildings.

¹ More information on the sources of the data used for the 2011 Census are presented in Chapter I in the "Report of the results. National Census of Population and Housing 2011 ", GUS, Warsaw 2012.

6. Sampling survey

Sampling survey conducted as part of the 2011 Census provided data which are not collected in registers and information systems. The survey was conducted on random sample of approx. 20% of dwellings on national scale. A dwelling, precisely its address, was a sampling unit. A collection of dwellings, that was the basis for the sampling was prepared as the sampling frame with the "deep" stratification. The sample frame required a special preparation due to the fact that it was applied the one-step stratified sampling scheme, the corresponding sampling frame and the sample allocation in various poviats (in all previous censuses in the accompanying census sample surveys used two-steps stratified sampling scheme.²

In the end, these actions resulted in sampling over 2744 thous. dwellings out of almost 13.5 million dwellings. Almost 70.5 thousand strata were created whereas the sample size in given strata fluctuated from almost 6% to over 49%.

The scope of sampling survey in the 2011 Census covered six big thematic areas:

- 1) population and its demographic and social characteristics,
- 2) economic activity,
- 3) internal and international migrations of population,
- 4) nationality and religious denomination
- 5) households and families
- 6) buildings and dwellings.

15 research topics might be distinguished within these areas. A long form, of broad range of topics with many questions (over 120 questions) was used in sampling survey.

Respondents answered to about 70-80 questions, depending on his/her sex, age, mobility and economic activity. Sample survey in the vast majority were carried out by direct interviews with the residents of dwelling (CAPI method), but respondents could also decided on self-enumeration by the Internet (CAII method) – about 2% persons have used this method.

7. Census of persons in collective living quarters and the homeless persons

During the census, information on persons staying in collective living quarters for over 3 months, i.e. places occupied by one separate institution providing services for chronic medical care, nursing and health, as well as buildings related to work or education (student dormitories, boarding houses, workers' hostels) or others in which a large number of persons live/stay on the usual basis was gathered. Data were collected from the building's owners, administrators and stewards with the use of special Internet application. In special cases the information was gathered with the help of the voivodship and gmina census offices personnel and the census enumerators.

In 15-16 April 2011, in cooperation with the Pomeranian Forum in Aid of Getting Out of Homelessness, the survey of the homeless was also conducted.

The homeless persons were recorded by a census enumerator with the use of mobile application wherever the homeless were staying, as indicated by the gmina census offices in agreement with institutions proving aid to the homeless. Persons spending the census evening and night outside any of round-the-clock institutions in such places as: railway and bus stations and their neighbourhood, heating ducts and units of district heating system, allotments, streets, bunkers, woods, parks, shopping centres, car parks, abandoned cars, caravans, staircases, rubbish chutes, cellars, rubbish tips, carriages, sidings, places where the homeless might warm up etc. were subject to the census and were recorded for it's the purposes. The homeless staying in collective living quarters (hostels, night shelters and institutions for the homeless) were recorded by these facilities administrators.

---

² Preparation of the sampling frame, sampling scheme and sample allocation were examined in detail in Chapter 1 of the publication "Methodology of Population and Housing Census 2011 – Selected Aspects". Moreover, a special publication dedicated entirely to the methodology of population and housing census 2011 is intended to disseminate.²

8. The trial census

The trial census was taken in the period from 1 April do 31 May 2010 as of 31 March 2010, at 00.00.

Units of territorial division, in which the trial census took place, were selected intentionally, taking into account their diversity in terms of population density, distinctive features of lands, population that lives there and its housing conditions. On the territory of the indicated units of territorial division, all inhabited buildings and dwellings as well as the persons were recorded according to the rules accepted with respect to the Census 2011. Methodological and organizational solutions to be used in the Census 2011 were verified. Individual methods of data collection were verified with particular precision, including the efficiency of self-enumeration by the Internet and telephone interviewing. Testing an application to be used with respect to electronic form and the efficiency of data acquisition on portable electronic devices as well as technical issues related to uploading completed electronic forms to the right servers were equally important.

9. The control census

From 1 to 11 July 2011 the census control for was taken for the 2011 Polish Population and Housing Census. The purpose of the 2011 control census was to check the completeness of the census taken, the correctness of data collected during the census as well as conformity of data to the factual state.

Out of 2.744 thousand dwellings that had been previously sampled for sampling survey, 80.000 thousand dwellings were sampled. The following dwellings were subject to the test census: dwellings where residents decided on self-enumeration by the Internet, dwellings which were recorded directly by census enumerators as well as dwellings recorded on the phone by interviewers and these for which the census was not taken (for various reasons). The control census was taken by interviewers on the phone (the CATI method). The control census form included 14 questions.

10. Forms used for the purposes of the 2011 census

Two types of forms available only in electronic form were used for the purposes of the 2011 census. A long form, of broad range of topics with many questions (over 120 questions) was used in sampling survey, whereas a short form (16 questions) was used in full-scale survey, mostly in order to update data from registers and information systems. Electronic form were available on-line, and a short form was also available off-line. The forms were prepared for use by an application designed for portable devices of the hand-held type as well as for Internet application which was used during self-enumeration by the Internet. The electronic application was provided with glossaries for questions regarding particular thematic areas such as: education, economic activity, the country of citizenship and birth, migration, national or ethnic identity, religious denomination. Some glossaries allowed free verbal record. Additionally, in the address part of electronic forms, the TERYT glossary was attached.

Separate, simplified electronic forms were drawn up with regard to the survey of the homeless and the persons staying in the collective living quarters.

As part of the 2011 census, the complete survey of population in 86 gminas initially selected on the basis of the 2002 census results was conducted. The main criterion allowing gminas to be selected was at least 10% share of persons belonging to national or ethnic minority per given gmina population in 2002. With regard to persons living or staying in such gminas in sampled dwellings, a long form was filled in, whereas in other dwellings – short form was applied. The questions regarding national or ethnic identity as well as the language used at home were added to both forms since none of administration systems included information on nationality, which could be used in the population census. Data from this survey are of essential importance for drawing up the census results in the area of nationality and language, particularly in order to determine so-called minority gminas.

11. Methods and forms of dissemination of the census results

The following methods shall apply for dissemination of the 2011 population and housing census results:

- tabular and analytical publications as well as analytical publications,
- dissemination of data on data carriers,
- dissemination of data through the Internet,
- dissemination of data through the Local Data Bank (BDL)
- dissemination of data through thematic (field) databases e.g. the DEMOGRAFIA database,
- dissemination of data through direct access to final statistical information – in Analytical Microdata Base (ABM)

Most of the operations connected with the analysis and dissemination of the census results take place within the ABM system. Internal users shall have full access thereto, also to individual data (non- identifiable) of the 2011 census, whereas external users' access shall be monitored by special application.

One might separate the main processes supported by the ABM system, i.e. data processing, data analysis and data dissemination. It is assumed that as part of data dissemination process, the following actions will take place in the ABM system:

- preparation of products for dissemination,
- management of disseminated products,
- monitoring and analysis of the users' inquiries.

The SAS system shall be used to support the ABM system, however it will be possible to combine results prepared outside the ABM e.g. in the SPSS application or in Excel spreadsheet. A module supporting the process of monitoring and analysing the users' information needs with regard to census data shall play an important part in data dissemination. Feedback received thanks to this module might be used to modify the trends in dissemination of the 2011 population and housing census results. Depending on the method of dissemination of the census results, various forms of their presentation will be used:

- data aggregated in public predefined tables,
- data created by the users on the basis of micro aggregates,
- data developed by statisticians upon request,
- results of analytical research conducted on data included in the OLAP cube or on the collection of individual non-identifiable data,
- graphic presentation of data (graphs, cartograms),
- visualisation of the census results with the use of the GIS tools through the GSP (geostatistical portal).

Various forms of the census data dissemination, particularly extensive set of published or predefined tables, available in the ABM system as well as in other bases, should fulfil the basic needs of a wide circle of users of the census results at the national and regional level. Predefined objects, i.e. aggregates and multidimensional cubes, shall constitute the basic source of data for both external and internal users. It is assumed that calculating approx. 90% of statistical tables should be possible based on previously prepared aggregates in the OLAP cubes.

Those users of the census results who are literate in IT solutions will have a opportunity to calculate simple correlation tables independently, through the access to the ABM as well as to the Meta Data Subsystem (PM). Access to databases shall be governed by the principle of personal data protection; the presented data cannot be identifiable. However, tables requiring data to be processed (calculated) upon recipients' individual, special requests including atypical territorial sections, wider data correlation or unusual groupings shall be prepared by specialized statistical units.

12. Publishing of the 2011 census results

Tabular and analytical publications to be published might be presented in the following two groups:

- national (including data for the country and for regions, specifying urban and rural areas, and voivodships);*
- regional (including data for voivodships, sub regions, powiats, specifying urban and rural areas, and also important information for gminas in each of voivodships);*

The following thematic voivodship publications are planned to be issued:

- International and internal migration;*
- Households and families. Demographic characteristics.*

Note. *Due to rounding of results of the 2011 survey, component data presented in tables may slightly differ from the amount given in the item "total".*

UWAGI METODYCZNE

1. Pojęcia spisowe

W tej części publikacji zostały przedstawione definicje pojęć niezbędne do właściwej interpretacji wyników spisu w zakresie charakterystyki społeczno-ekonomicznej ludności i gospodarstw domowych (w tym gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi) oraz osób niepełnosprawnych.

LUDNOŚĆ

Na podstawie wyników NSP 2011 zostały wyodrębnione następujące kategorie ludności:

- 1) Ludność faktycznie zamieszkała,
- 2) Rezydenci (ludność rezydująca).

We wszystkich tablicach publikacji informacje dotyczą kategorii ludności faktycznie zamieszkałej – dalej określanej jako „ludność”.

Ludność faktycznie zamieszkała (ludność faktyczna). Kategoria ta, z punktu widzenia mieszkańców gminy, tj. najmniejszej jednostki podziału administracyjnego kraju – obejmuje następujące grupy:

- 1) **Osoby mieszkające stale (stali mieszkańcy)** – są to osoby, które w spisie zadeklarowały, że dana gmina jest ich stałym miejscem zamieszkania (bez względu czy są tam zameldowane na pobyt stały czy nie) oraz – w momencie spisu:
  - a) były obecne (mieszkały w gminie),
  - b) były nieobecne, ale ich nieobecność trwała krócej niż 3 miesiące,
  - c) były nieobecne dłużej niż 3 miesiące, ale ich nieobecność wynikała z powodu:
    - przebywania w zakładzie karnym lub śledczym
    - pobytu za granicą.
- 2) **Osoby przebywające czasowo dłużej niż 3 miesiące.** Dotyczy osób, które w spisie zadeklarowały, że ich stałym miejscem zamieszkania jest inna gmina w kraju, natomiast w miejscu/gminie spisania przebywały czasowo (dłużej niż 3 miesiące) z następujących powodów: nauka, praca, warunki rodzinne lub mieszkaniowe, leczenie lub rehabilitacja, przebywanie w domu opieki.

Jako czas okresowej nieobecności lub przebywania przyjęty został czas zamierzony.

Do kategorii ludności faktycznej danej gminy nie były zaliczane osoby przybyłe z zagranicy na pobyt czasowy, tj. takie, które nie posiadały stałego pobytu w Polsce (pozwolenia na osiedlenie się). Kategoria nie ujmuje też stałych mieszkańców danej gminy, którzy w momencie spisu przebywali poza gminą dłużej niż 3 miesiące z przyczyn innych niż przebywanie w zakładzie karnym (śledczym) lub pobyt za granicą, tj. osób które przebywały czasowo w innej gminie kraju (zgodnie z przyjętą definicją zostali tam ujęci jako ludność faktyczna). Analogicznie wyodrębniana jest ludność faktyczna dla poszczególnych miejscowości.

Ludność rezydująca (rezydenci). Do rezydentów z punktu widzenia mieszkańców gminy zalicza się:

- 1) stałych mieszkańców, z wyjątkiem osób przebywających poza miejscem zamieszkania (gminą) przez okres co najmniej 12 miesięcy – bez względu na ich miejsce przebywania (w kraju czy za granicą). Wyjątek stanowią polscy dyplomaci na placówkach oraz żołnierze stacjonujący na zagranicznych misjach wojskowych, którzy – mimo przebywania za granicą – zostali zaliczeni do stałych mieszkańców Polski (zgodnie z rekomendacjami EKG ONZ oraz Unii Europejskiej),
- 2) osoby mieszkające czasowo w gminie przez okres co najmniej 12 miesięcy, przybyłe z innego miejsca w kraju lub z zagranicy (cudzoziemcy bez stałego pobytu w Polsce).

Jako kryterium przemieszczania się ludności przy wyodrębnianiu kategorii rezydentów przyjęto (podobnie jak dla ludności faktycznej): naukę, pracę, warunki rodzinne i mieszkaniowe, leczenie i rehabilitację, pobyt w domu opieki. Oznacza to, że osoby przebywające w zakładach karnych czy aresztach – bez względu na czas nieobecności – są zaliczane do rezydentów miejscowości, w których zamieszkiwali przed jej „przymusowym” opuszczeniem.

WIEK

Wiek osób – określony liczbą lat ukończonych – ustalono poprzez porównanie pełnej daty urodzenia z datą przeprowadzenia spisu (tzw. dniem krytycznym, tj. 31 marca 2011 roku).

EKONOMICZNE GRUPY WIEKU

Przez ludność **w wieku produkcyjnym** rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, dla kobiet – 18-59 lat. Wśród ludności w wieku produkcyjnym wyróżnia się ludność w wieku **mobilnym**, tj. w wieku 18-44 lata i **niemobilnym**, tj. mężczyźni – 45-64 lata, kobiety – 45-59 lat. Przez ludność **w wieku nieprodukcyjnym** rozumie się ludność **w wieku przedprodukcyjnym**, tj. do 17 lat oraz ludność **w wieku poprodukcyjnym**, tj. mężczyźni – 65 lat i więcej, kobiety – 60 lat i więcej.

STAN CYWILNY

Ze względu na przepisy prawa obowiązujące w poszczególnych krajach – wyznaczające dolną granicę wieku umożliwiającego zawieranie związków małżeńskich – w spisach ludności przyjęto określanie stanu cywilnego dla osób będących w wieku 15 lat i więcej.

Stan cywilny prawny

Stan cywilny prawny osób definiuje się jako prawny status danej osoby w zakresie stanu małżeńskiego w myśli prawa danego kraju (*status de jure*). Zgodnie z prawem polskim występują cztery kategorie stanu cywilnego:

- kawaler, panna – osoby, które nigdy nie pozostawały w prawnym związku małżeńskim,
- żonaty, zamężna – osoby, których związek małżeński został zawarty zgodnie z prawem świeckim,
- wdowiec, wdowa – osoby, których prawne małżeństwo przestało istnieć z powodu śmierci współmałżonka,
- rozwiedziony, rozwiedziona – osoby, których małżeństwo zostało rozwiązane orzeczeniem sądu.

Osoby, w stosunku do małżeństwa których sąd orzekł separację z prawnego punktu widzenia w dalszym ciągu pozostają w stanie małżeńskim.

POZIOM WYKSZTAŁCENIA

Jest to najwyższy ukończony cykl kształcenia w szkole lub szkolenia w innym trybie lub formie, uznany zgodnie z obowiązującym systemem szkolnictwa. Podstawą zaliczenia wykształcenia do określonego poziomu jest uzyskanie świadectwo (dyplom) ukończenia odpowiedniej szkoły niezależnie od trybu jej ukończenia (dziennie, wieczorowo, zaocznie czy eksternistycznie). Informacje o poziomie wykształcenia pozyskiwane były dla wszystkich osób w wieku 13 lat i więcej.

W NSP 2011 w porównaniu do spisu 2002 klasyfikacja poziomów wykształcenia została poszerzona o dwie pozycje: absolwentów posiadających dyplom ukończenia kolegium (na poziomie szkoły policealnej) oraz absolwentów szkół gimnazjalnych.

Klasyfikacja poziomów wykształcenia

Wykształcenie wyższe:

- 1 – dotyczy osób ze stopniem naukowym: doktora, doktora habilitowanego, profesora,
- 2 – z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym, uzyskanym po ukończeniu studiów drugiego stopnia (uzupełniających magisterskich) lub jednolitych studiów magisterskich,
- 3 – z tytułem zawodowym: inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty, uzyskanym po ukończeniu studiów pierwszego stopnia (licencjackich, inżynierskich).

Dyplom ukończenia kolegium:

- 4 – dotyczy absolwentów kolegiów nauczycielskich i nauczycielskich kolegiów języków obcych (z wyjątkiem organizowanych w ramach szkoły wyższej) oraz absolwentów kolegiów pracowników służb społecznych. Do tej kategorii należy zaliczyć również osoby, które ukończyły studium nauczycielskie.

Wykształcenie policealne:

- 5 – z maturą, pomaturalne – dotyczy osób, które posiadają dyplom (świadectwo) ukończenia szkoły pomaturalnej, do której przyjęcie było uwarunkowane posiadaniem świadectwa dojrzałości (matury),
- 6 – bez matury – dotyczy osób, które posiadają dyplom (świadectwo) ukończenia szkoły policealnej, do której przyjęcie było uwarunkowane posiadaniem świadectwa ukończenia szkoły średniej.

Wykształcenie średnie:

- 7 – zawodowe z maturą – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo dojrzałości (maturę) w szkole średniej zawodowej (technikum, technikum uzupełniającym, liceum zawodowym, liceum technicznym, szkole artystycznej II stopnia),
- 8 – zawodowe bez matury – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo ukończenia szkoły średniej zawodowej (technikum, technikum uzupełniającego, liceum zawodowego, liceum technicznego, szkoły artystycznej II stopnia),
- 9 – ogólnokształcące z maturą – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo dojrzałości (maturę) uzyskane w liceum ogólnokształcącym lub w liceum profilowanym lub ukończyły gimnazjum przed 1932 rokiem (*osoby, które ukończyły gimnazjum w latach 1932-1948 (4-letnie) sklasyfikowano w poziomie podstawowym*),
- 10 – ogólnokształcące bez matury – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo ukończenia liceum ogólnokształcącego lub liceum profilowanego.

Wykształcenie zasadnicze zawodowe:

- 11 – dotyczy osób, które posiadają świadectwo ukończenia: szkoły zawodowej (zasadniczej szkoły zawodowej lub rolniczej, szkoły przemysłowej, gimnazjum zawodowego itp.), szkoły przysposobienia zawodowego lub rolniczego, korespondencyjnego kursu rolniczego wyłącznie o poziomie zasadniczej szkoły zawodowej oraz szkoły mistrzów.

Wykształcenie gimnazjalne:

- 12 – posiadają osoby, które uzyskały świadectwo ukończenia gimnazjum (gimnazja zaczęły funkcjonować w roku szkolnym 1999/2000). Ponadto do tej kategorii zalicza się absolwentów specjalnych szkół przysposabiających do pracy.

Wykształcenie podstawowe (ukończone):

- 13 – dotyczy osób posiadających świadectwo ukończenia: szkoły podstawowej (przed wojną powszechnej) niezależnie od tego, ile klas liczyła (sześć, osiem, czy dawniej cztery), kursów dla pracujących w zakresie szkoły podstawowej, szkoły artystycznej I stopnia, realizującej jednocześnie program szkoły podstawowej.

Wykształcenie podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego:

- 14 – dotyczy osób, które uczą się w szkole podstawowej, uczyły się w szkole podstawowej, lecz jej nie ukończyły, bądź nigdy nie uczęszczały do szkoły.

AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA LUDNOŚCI

W spisie zastosowano definicje aktywności ekonomicznej ludności zalecane przez Europejską Komisję Gospodarczą ONZ i Urząd Statystyczny Unii Europejskiej (Eurostat). Zgodnie z tymi zaleceniami przedmiotem badania był fakt wykonywania pracy, czyli wykonywanie, posiadanie bądź poszukiwanie pracy, a nie formalna sytuacja zawodowa osób badanych w okresie badanego tygodnia – tj. od 25.03 do 31.03.2011 r. Przyjęta kolejność wyodrębniania poszczególnych kategorii ludności w wieku 15 lat i więcej gwarantuje zaklasyfikowanie każdej osoby tylko do jednej z trzech kategorii: pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo.

Ludność aktywna zawodowo obejmuje wszystkie osoby uznane za pracujące lub bezrobotne zgodnie z definicjami podanymi poniżej.

Do pracujących zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia (25-31 marca 2011 r.):

- wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,
- nie wykonywały pracy (np. z powodu choroby, urlopu, przerwy w działalności zakładu, trudnych warunków atmosferycznych, strajku), ale formalnie miały pracę jako pracownicy najemni bądź pracujący na własny rachunek.

Klasyfikacja statusu zatrudnienia wyróżnia następujące kategorie pracujących:

Pracownicy najemni

- osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, umowa-zlecenie, umowa o dzieło, powołanie, wybór lub mianowanie) w jednostkach państwowych, spółdzielniach, jednostkach organizacji społecznych, politycznych i związków zawodowych, w jednostkach prywatnych (również u osób fizycznych) i w indywidualnych gospodarstwach rolnych,
- osoby wykonujące pracę nakładczą,
- uczniów (oraz osoby przebywające na praktykach), z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymują wynagrodzenie,
- osoby zatrudnione w rodzinnym gospodarstwie rolnym bądź rodzinnej działalności gospodarczej i jednocześnie otrzymujące za wykonywaną pracę ustalony zarobek lub dochód (niekoniecznie w formie pieniężnej) – niezależnie od związku z gospodarstwem domowym użytkownika gospodarstwa rolnego czy właściciela rodzinnej działalności gospodarczej (np. syn systematycznie pomagający swojemu ojcu w pracy w gospodarstwie rolnym i otrzymujący za to ustalone wynagrodzenie, powinien być traktowany jako pracownik najemny, a nie jako pomagający członek rodziny).

Pracujący na własny rachunek – do tych osób zalicza się:

- właścicieli, współwłaścicieli i dzierżawców indywidualnych gospodarstw rolnych pracujących w tych gospodarstwach,
- członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych,
- agentów we wszystkich systemach agencji,
- osoby prowadzące własną działalność gospodarczą poza rolnictwem (zarejestrowaną lub niezarejestrowaną),
- osoby, którym narzucono zarejestrowanie własnej działalności jako 1-osobowy podmiot gospodarczy.

z tego: **pomagający członkowie rodzin** – osoby, które bez umownego – ustalonego wcześniej – wynagrodzenia pomagały w prowadzeniu rodzinnej działalności gospodarczej, w tym również w prowadzeniu gospodarstwa rolnego i wykonywały tę pracę w badanym tygodniu.

Pracodawcy – to osoby pracujące na własny rachunek, które w badanym tygodniu zatrudniały przynajmniej 1 pracownika najemnego.

Pracujący na własny rachunek niezatrudniający pracowników.

Bezrobotni są to osoby w wieku 15-74 lata, które spełniły jednocześnie trzy warunki:

- 1) w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
- 2) aktywnie poszukiwały pracy tzn. podjęły konkretne działania aby znaleźć pracę, w okresie od 1 do 31 marca,
- 3) były zdolne/gotowe podjąć pracę w tygodniu badanym i następnym.

Do bezrobotnych zaliczono także osoby, które znalazły pracę i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie 3 miesięcy oraz były gotowe tę pracę podjąć.

Ludność bierną zawodowo stanowią osoby w wieku 15 lat i więcej, które nie zostały zaklasyfikowane jako pracujące lub bezrobotne tzn. osoby, które w badanym tygodniu:

- nie pracowały, nie miały pracy i jej nie poszukiwały,
- nie pracowały, poszukiwały pracy, ale nie były zdolne/gotowe do jej podjęcia w okresie od 1 do 14 kwietnia,
- nie pracowały i nie poszukiwały pracy, ponieważ miały pracę załatwioną i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie: dłuższym niż 3 miesiące lub do 3 miesięcy, ale nie były gotowe tej pracy podjąć.

Pracujący i bezrobotni tworzą razem kategorię **aktywnych zawodowo**.

ŹRÓDŁA UTRZYMANIA

W spisie powszechnym ustalano główne i dodatkowe źródło utrzymania dla poszczególnych osób oraz odrębnie dla gospodarstw domowych. Informacje o źródłach dochodów, z których pochodziły środki na finansowanie konsumpcyjnych i innych życiowych potrzeb osób dotyczyły całego roku (12 miesięcy) poprzedzającego moment spisu. Ustalano je niezależnie od stanu aktywności ekonomicznej osób.

Ze względu na posiadane źródła utrzymania ludność można podzielić na dwie podstawowe kategorie: ludność posiadająca własne źródła utrzymania (w wieku 15 lat i więcej) i ludność utrzymywaną. Do ludności utrzymywanej zaliczono wszystkie osoby niezależnie od wieku nieposiadające własnych źródeł dochodów.

Główne źródło utrzymania osoby jest to źródło przynoszące jej największy zarobek lub dochód. Jeżeli osoba miała w ciągu roku poprzedzającego spis tylko jedno źródło dochodów – było ono jednocześnie jej głównym, a zarazem wyłącznym źródłem utrzymania.

Za **dodatkowe źródło utrzymania** uważa się źródło najważniejsze spośród wszystkich pozostałych po wyodrębnieniu głównego źródła utrzymania, czyli przynoszące dochód drugi pod względem wysokości.

W spisie 2011 wyróżniono następujące grupy źródeł utrzymania:

- dochody (zarobki) z pracy osobiście wykonywanej niezależnie od charakteru zatrudnienia,
- inne dochody pochodzące z własności lub z wynajmu,
- niezarobkowe źródło (w tym emerytury, renty, zasiłki),
- pozostałe źródła osobno nie wymienione,
- pozostawanie na utrzymaniu.

Ze względu na posiadane źródła utrzymania ludność dzieli się na dwie kategorie:

- posiadający własne źródła utrzymania, do których zaliczono osoby utrzymujące się z dochodów uzyskiwanych w ciągu całego roku poprzedzającego moment spisu: z pracy osobiście wykonywanej, z niezarobkowych źródeł, a także z wynajmu lub z własności,
- utrzymywani, tj. osoby, dla których pozostawanie na utrzymaniu jest źródłem utrzymania. Osobom pozostającym na utrzymaniu wskazany był również rodzaj głównego źródła osoby utrzymującej: dochody z pracy, niezarobkowe źródło, dochody z wynajmu lub własności.

Klasyfikacja źródeł utrzymania

Praca:

- **praca najemna w sektorze publicznym** – dla osób utrzymujących się z dochodów z pracy najemnej w jednostkach, stanowiących własność państwową (Skarbu Państwa lub państwowych osób prawnych) lub własność samorządu terytorialnego oraz własność mieszaną z przewagą własności Skarbu Państwa, osób prawnych, własności państwowej lub samorządowej;
- **praca najemna w sektorze prywatnym** – dla osób utrzymujących się z dochodów z pracy najemnej w jednostkach prowadzących działalność gospodarczą i będących własnością krajową, zagraniczną lub mieszaną, osób fizycznych (w zakładach, przedsiębiorstwach, również w indywidualnych gospodarstwach rolnych lub inna oraz własnością np. spółek, przedsiębiorstw zagranicznych, spółdzielni, partii politycznych, fundacji, organizacji wyznaniowych);
- **praca na rachunek własny poza rolnictwem** – dla osób utrzymujących się z prowadzenia własnej działalności gospodarczej (zarejestrowanej lub niezarejestrowanej), tj. prowadzących zakłady (przedsiębiorstwa) przemysłowe, budowlane, handlowe, hotelowe, lecznice medyczne, lecznice weterynaryjne, zakłady usługowe (różnych branż), szkoły, teatry, przedszkola, żłobki, itp. a także osobom wykonującym wolne zawody, np. lekarzom, również lekarzom weterynarii, prawnikom, artystom, pisarzom, a także osobom, którym narzucono zarejestrowanie własnej działalności jako 1-osobowy podmiot gospodarczy. Do pracujących na rachunek własny poza rolnictwem należy zaliczyć agentów we wszystkich systemach agencji. Do utrzymujących się z pracy na rachunek własny należy zaliczyć także: pomagających – systematycznie i bez umownego wynagrodzenia w prowadzeniu działalności gospodarczej poza rolnictwem – członków rodziny;
- **praca na rachunek własny w rolnictwie** – dla osób utrzymujących się z pracy w swoim gospodarstwie rolnym (działce rolnej) związanej z produkcją roślinną i zwierzęcą, tj. użytkownikom (niezależnie czy są właścicielami, dzierżawcami czy też użytkują grunty z innego tytułu), a także właścicielom zwierząt gospodarskich. Również osobom utrzymującym się z prowadzenia działalności usługowej związanej z rolnictwem, np. nawożenie pól, opryski upraw, obsługa systemów irygacyjnych, sztuczne unasiwienie zwierząt, usługi pasterskie, usługi w zakresie leśnictwa lub łowiectwa. Do utrzymujących się z pracy na rachunek własny w rolnictwie (w tym w rodzinnym gospodarstwie rolnym) należy zaliczyć także pomagających systematycznie i bez umownego wynagrodzenia członków rodziny. Odpowiedź tę również zaznaczyć członkom rolniczych spółdzielni produkcyjnych, spółdzielni kółek rolniczych oraz członkom spółek cywilnych w rolnictwie.

Inne dochody:

- **z wynajmu** – dla osób uzyskujących dochody z wynajmu mieszkania, pokoi, budynków mieszkalnych i niemieszkalnych, garażu itp. W opracowaniach wyników NSP 2011 (jeżeli nie zaznaczono inaczej) dochód z wynajmu wyodrębniony jest jako oddzielna pozycja lub grupowany jest razem z pracą na rachunek własny poza rolnictwem. Uzasadnieniem dla przyjęcia takiego rozwiązania jest fakt traktowania dochodów z wynajmu jako pochodzących z prowadzonej działalności gospodarczej. Poprzednio źródło to zaliczane było do niezarobkowych źródeł;

- **z własności** – dla osób utrzymujących się z dochodów z tytułu oddanych w dzierżawę gruntów rolnych, dochodów z lokat kapitałowych (z obrotu akcjami, obligacjami, zysków kapitałowych itp.), z odsetek z oszczędności i udziału w zyskach przedsiębiorstw (dywidend).

Niezarobkowe źródło:

- **emerytura (pracownicza, kombatancka, rolna)** – dla osób utrzymujących się ze wszystkich rodzajów emerytur przyznanych z tytułu pracy lub ubezpieczenia, w kraju lub za granicą;
- **renta strukturalna** – dla osób, które przekazały gospodarstwo rolne i zaprzestały prowadzenia działalności rolniczej. Renta strukturalna wypłacana jest nie dłużej niż do osiągnięcia 65 roku życia przez beneficjenta;
- **renta z tytułu niezdolności do pracy, renta inwalidzka** – dla osób otrzymujących świadczenia (stałe lub okresowe) uzyskane na podstawie orzeczenia komisji lekarskich (odpowiedniego organu orzekającego) o całkowitej lub częściowej utracie zdolności do wykonywania pracy, jak również dla osób utrzymujących się ze świadczenia rehabilitacyjnego, renty szkoleniowej, renty powypadkowej;
- **renta rodzinna (wdowia, sieroca)** – dla osób utrzymujących się z dochodów ze świadczenia przyznanego uprawnionym członkom rodziny po śmierci współmałżonka, rodzica lub innej osoby oraz zagranicznych rent rodzinnych. Rentę przyznaną na dzieci poniżej 15 lat należy uznać jako źródło utrzymania osoby wychowującej te dzieci;
- **renta socjalna** – dla osób utrzymujących się ze świadczenia przyznanego na skutek całkowitej niezdolności do pracy z powodu inwalidztwa powstałego przed ukończeniem 18 roku życia lub przed ukończeniem 25 roku życia, w trakcie nauki w szkole ponadpodstawowej lub wyższej;
- **zasiłek dla bezrobotnych** – dla osób utrzymujących się ze świadczenia przyznanego osobom zarejestrowanym w powiatowych urzędach pracy na określony czas trwania bezrobocia;
- **świadczenia i zasiłki przedemerytalne** – dla osób utrzymujących się z takich świadczeń. Występować mogą o nie osoby, które łącznie spełniają określone warunki: utrata pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy, wiek, staż dotychczasowej pracy, rejestracja w urzędzie pracy. Świadczenie przyznane jest na czas określony tzn. do osiągnięcia przez beneficjenta wieku emerytalnego;
- **świadczenia pomocy społecznej** – dla osób utrzymujących się ze świadczenia przyznanego osobom, które ze względu na niskie dochody, często zły stan zdrowia, wiek jak również trudną sytuację rodzinną nie w stanie funkcjonować bez dodatkowej pomocy.

Pozostałe źródła dochodów osobno nie wymienione – dla osób utrzymujących się z dochodów ze źródeł innych niż wymienione w pozycjach powyżej np. alimenty od osób prywatnych, stypendium naukowe, sportowe.

Na utrzymaniu – dla osób pozostających na utrzymaniu innych osób posiadających własne źródła dochodów.

NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

Osoba niepełnosprawna to osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osobę, która takiego orzeczenia nie posiada, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (zabawa, nauka, praca, samoobsługa).

Przez czynności zwykłe (podstawowe) dla danego wieku należy rozumieć:

- dla niemowląt – prawidłową reakcją na bodźce zewnętrzne (płacz, uśmiech, właściwe gesty i odruchy),
- dla dzieci w wieku przedszkolnym – zdolność brania udziału w grach i zabawach w grupie rówieśników,
- dla dzieci w wieku szkolnym – uczęszczanie do szkoły oraz uczestnictwo we wszystkich rodzajach obowiązkowych zajęć,
- dla osób w wieku aktywności zawodowej – pracę zawodową, naukę lub prowadzenie gospodarstwa domowego,
- dla osób w wieku starszym – podstawową samoobsługę przy czynnościach higienicznych, zakupach, przyrządzaniu posiłków itp.

Zbiorowość osób niepełnosprawnych została podzielona na 3 podstawowe grupy:

- **osoby niepełnosprawne prawnie i biologicznie**, tj. takie, które posiadają odpowiednie orzeczenie/a wydane przez organ do tego uprawniony i równocześnie mają (odczuwają) ograniczenie zwykłych (podstawowych) czynności życiowych odpowiednich dla ich wieku,
- **osoby niepełnosprawne prawnie**, tj. takie, które posiadają odpowiednie orzeczenie/a wydane przez organ do tego uprawniony,
- **osoby niepełnosprawne tylko biologicznie**, tj. takie, które takiego/ich orzeczenia/orzeczeń nie posiada/ją, ale odczuwa/ją ograniczenie zwykłych (podstawowych) czynności życiowych odpowiednich dla ich wieku.

Rozróżnia się 3 stopnie ograniczenia zdolności do wykonywania czynności podstawowych: **całkowicie, poważnie lub umiarkowanie ograniczoną**. We wszystkich przypadkach chodzi o stany długotrwałe, tj. takie, które trwają lub przewiduje się, że będą trwały 6 miesięcy lub dłużej.

Czas trwania ograniczonej zdolności wykonywania zwykłych czynności został podzielony wg następujących grup:

- od 6 miesięcy do 1 roku,
- od 1 roku do 5 lat,
- od 5 lat do 10 lat,
- 10 lat lub dłużej.

Klasyfikacja grup schorzeń i chorób, które powodują ograniczenie zwykłych czynności życiowych:

- uszkodzenia i choroby narządu ruchu,
- uszkodzenia i choroby narządu wzroku,
- uszkodzenia narządu słuchu,
- schorzenia układu krążenia,
- schorzenia neurologiczne,
- inne schorzenia osobno nie wymienione.

GOSPODARSTWA DOMOWE

W NSP 2011 gospodarstwa domowe ustalane były w mieszkaniach wylosowanych do badania reprezentacyjnego.

Do wyodrębnienia gospodarstw domowych zastosowano kryterium „wspólnego utrzymywania się” tj. **ekonomiczną koncepcję wyodrębniania gospodarstw domowych**.

Gospodarstwo domowe definiowane jest jako zespół osób (spokrewnionych lub niespokrewnionych) wspólnie zamieszkujących i utrzymujących się. Wspólnota utrzymywania członków danego zespołu decydowała o tym, czy w danym mieszkaniu występowało jedno, czy też więcej gospodarstw domowych. Osoba mieszkająca samotnie lub mieszkająca z innymi osobami, ale utrzymująca się oddzielnie tworzy odrębne – jednoosobowe – gospodarstwo domowe.

W każdym gospodarstwie domowym wyodrębniano „**reprezentanta**” gospodarstwa domowego wobec którego ustalano relacje pokrewieństwa/powinowactwa wszystkich pozostałych członków gospodarstwa domowego.

Przy wyborze reprezentanta należy kierować się następującymi zasadami:

- gdy mieszkanie zajmuje tylko jedna osoba, ona jest reprezentantem;
- gdy mieszkanie zajmują małżonkowie/partnerzy z dziećmi lub bez dzieci, reprezentantem należy wybrać jednego z małżonków/partnerów,
- gdy mieszkanie zajmuje rodzic z dzieckiem/dziećmi, reprezentantem jest rodzic;
- gdy mieszkanie zajmuje rodzina trzypokoleniowa – należy wybrać osobę ze średniego pokolenia;
- gdy żaden z powyższych warunków nie jest spełniony, reprezentantem może zostać dowolna osoba dorosła mieszkająca w tym mieszkaniu.

Wykorzystując informacje o pozycji osoby w gospodarstwie domowym oraz liczbie osób w gospodarstwie wyodrębniono następujące **typy gospodarstw domowych**:

- rodzinne
  - jednorodzinne,
  - dwurodzinne,
  - trzy i więcej rodzinne,
- nierodzinne,
  - jednoosobowe,
  - wieloosobowe.

POKOLENIOWE GRUPY WIEKU

W gospodarstwach domowych wyróżniono grupy pokoleniowe: osoby młode (w przedziale wieku 0-29 lat), w średnim wieku (30-59 lat) i starsze (w wieku 60 lat i więcej).

RODZINA

Rodziny w spisach wyodrębnia się spośród osób wchodzących w skład gospodarstwa domowego.

Rodzina (biologiczna) w spisie definiowana jest jako dwie lub większa liczba osób, które są związane jako mąż i żona, wspólnie żyjący partnerzy (kohabitanci) – osoby płci przeciwnej lub jako rodzic i dziecko. Tak więc, rodzina obejmuje parę bez dzieci lub parę z jednym lub większą liczbą dzieci, albo też samotnego rodzica z jednym bądź większą liczbą dzieci.

Wyróżnia się następujące typy rodzin:

- małżeństwo bez dzieci,
- małżeństwo z dziećmi,
- partnerzy bez dzieci,
- partnerzy z dziećmi,
- matka z dziećmi,
- ojciec z dziećmi.

Rodzina pełna jest to rodzina z obojgiem rodziców (naturalnych lub innych) z dziećmi, natomiast **rodzina niepełna** jest to rodzina z jednym tylko rodzicem i dziećmi, tzn. samotna matka z dziećmi lub samotny ojciec z dziećmi.

ŹRÓDŁA UTRZYMANIA GOSPODARSTW DOMOWYCH

Źródła utrzymania gospodarstw domowych wynikają z indywidualnych źródeł dochodów uzyskiwanych przez członków gospodarstwa w ciągu 12 miesięcy poprzedzających spis, wnoszonych do wspólnego budżetu gospodarstwa domowego i są odzwierciedleniem sytuacji ekonomicznej osób tworzących wspólnotę. Dla określenia głównego źródła utrzymania decydujące znaczenie miał rodzaj przeważającego dochodu osiąganego przez poszczególnych członków danego gospodarstwa domowego.

Główne źródło utrzymania gospodarstwa domowego jest to źródło, z którego pochodzi przeważająca część środków w budżecie domowym, przeznaczana na potrzeby wszystkich członków gospodarstwa.

Dodatkowym źródłem utrzymania jest drugie pod względem wysokości łącznego dochodu; przeznaczonego na potrzeby gospodarstwa domowego jako całości i **źródło to nie może być zaliczane do tej samej kategorii co główne**.

Dla określenia głównego i dodatkowego źródła utrzymania gospodarstw domowych użyto identycznej klasyfikacji jak dla źródeł utrzymania osób.

GRUPY SPOŁECZNO-EKONOMICZNE GOSPODARSTW DOMOWYCH

Informacje o źródłach utrzymania gospodarstw (wyłącznym lub głównym i dodatkowym) służą do sklasyfikowania gospodarstw domowych według grup społeczno-ekonomicznych.

- 1) **gospodarstwa pracowników** – utrzymujące się wyłącznie lub głównie z dochodów z pracy najemnej
- 2) **gospodarstwa pracujących na rachunek własny poza rolnictwem** – utrzymujące się wyłącznie lub głównie z pracy na rachunek własny, tj. z prowadzenia działalności gospodarczej (poza użytkowaniem gospodarstwa rolnego), łącznie z dochodami z wynajmu,
- 3) **gospodarstwa pracujących na rachunek własny w rolnictwie** – utrzymujące się wyłącznie lub głównie z pracy na rachunek własny w rolnictwie,
- 4) **gospodarstwa emerytów** – utrzymujące się wyłącznie lub głównie z emerytury,
- 5) **gospodarstwa rencistów** – utrzymujące się wyłącznie lub głównie z renty,
- 6) **gospodarstwa utrzymujące się z innych niezarobkowych źródeł,**
- 7) **pozostałe gospodarstwa** – gospodarstwa utrzymujące się wyłącznie lub głównie z pozostałych źródeł, z dochodów z własności, pozostające na utrzymaniu oraz o nieustalonym źródle utrzymania.

GOSPODARSTWA DOMOWE Z OSOBAMI NIEPEŁNOSPRAWNYMI

Kryterium wyodrębniającym te gospodarstwa z ogółu gospodarstw domowych jest deklaracja przez przynajmniej jednego z członków gospodarstwa domowego całkowitego lub poważnego ograniczenia zdolności do wykonywania czynności podstawowych dla swojego wieku i/lub posiadanie odpowiedniego, aktualnego orzeczenia wydanego przez organ do tego uprawniony.

Osoba niepełnosprawna to osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osoba, która takiego orzeczenia nie posiada, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (zabawa, nauka, praca, samoobsługa).

2. Metody zastosowane w opracowaniu wyników spisu

Szczegółowe wyjaśnienia dotyczące jakości wyników w spisie pełnym oraz w badaniu reprezentacyjnym zostały przedstawione m. in. w publikacji GUS „Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011” (podobne informacje zostały zawarte w tematycznych publikacjach wojewódzkich).

W publikacji tej zawarto również opis sposobu łączenia danych pozyskanych z różnych źródeł, schematu losowania próby w badaniu reprezentacyjnym, uogólniania wyników badania reprezentacyjnego oraz obszernie omówiono precyzję estymacji wartości globalnych, której przykładową interpretację podajemy poniżej. Do oceny jakości wyników badania reprezentacyjnego wyznacza się tzw. wskaźniki precyzji estymacji.

Umożliwiają one użytkownikom tablic wynikowych właściwą ocenę danych. Przyjęto, że prezentowane wskaźniki precyzji będą zdefiniowane jako względne błędy standardowe (inaczej współczynniki zmienności – oznaczane jako CV i wyrażone w procentach) za pomocą wzoru:

$$CV = 100 * \frac{\sqrt{Var(\hat{Y})}}{\hat{Y}}$$

gdzie Var oznacza oszacowanie wariancji estymatora, obliczane według formuły:

$$Var(\hat{Y}) = \sum_h \frac{n_h \left(1 - \frac{n_h}{N_h}\right)}{n_h - 1} \sum_i \left(\sum_j w_{hij} y_{hij} - \frac{\sum_i \sum_j w_{hij} y_{hij}}{n_h} \right)^2$$

Wielkość n_h oznacza liczbę mieszkań w danej warstwie zrealizowanej próby, natomiast N_h jest liczbą mieszkań z danej warstwy w populacji; wielkości N_h można odtworzyć odpowiednio sumując skorygowane wagi wynikające z losowania próby do badania reprezentacyjnego.

Wskaźniki precyzji estymacji wartości globalnych dla podstawowych zmiennych zostały przedstawione w tablicach precyzji.

Poniżej przykładowe interpretacje wskaźnika precyzji dla wartości globalnej – oszacowanej na podstawie badania reprezentacyjnego liczby osób niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o niepełnosprawności w wieku 0-15 lat. Wskaźnik $CV=0,68\%$ oznacza, że prawdziwa wartość estymowanego parametru wynosi 111303 ± 1483 .

Wskaźnik CV można wykorzystywać także do wyznaczania przedziału ufności, który z określonym prawdopodobieństwem (tzw. poziomem ufności, np. 95%) pokrywa prawdziwą wartość estymowanego parametru. Na przykład dla poziomu ufności 95% granice takiego przedziału mają postać: $\hat{Y} \pm 1,96 * \hat{Y} * CV/100$.

Jeżeli oszacowana liczba wynosiła 111303 a wskaźnik precyzji dla tej cechy wynosił $CV=0,68\%$, to wyznaczając granice przedziału ufności można stwierdzić, że z prawdopodobieństwem 0,95 przedział wartości pomiędzy 109820-112786. obejmuje prawdziwą liczbę takich osób.

Kolejny przykład. Wskaźnik precyzji dla tej samej zmiennej, tj. liczby osób niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o niepełnosprawności w wieku 0-15 lat w woj. podlaskim wynosił 4,19%. Jeżeli oszacowana liczba osób niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o niepełnosprawności w wieku 0-15 lat w woj. podlaskim wynosiła 2458 osób, a wskaźnik precyzji dla tej cechy wynosił $CV=4,19\%$, to wyznaczając granice przedziału ufności można stwierdzić, że z prawdopodobieństwem 0,95 przedział wartości pomiędzy 2256-2660 pokrywa prawdziwą liczbę takich osób.

Wyliczenia te wskazują, że dla rzadkich zdarzeń (mniejszych liczebności), wynikających z dużego rozproszenia jednostek lub z nierównomiernego rozkładu zmiennych – wartości globalne tych zmiennych szacowane na podstawie wyników badania reprezentacyjnego – są obciążone większym błędem losowym.

Dlatego w odniesieniu do całego kraju, gdzie oszacowana na podstawie badania reprezentacyjnego liczebność omawianej kategorii osób niepełnosprawnych wyniosła przeszło 111 tys., ustalony przedział ufności kształtował się na poziomie $\pm 1,3\%$, zaś dla woj. podlaskiego, gdzie analogiczna liczebność wynosiła niecałe 2,5 tys., przedział ufności to już $\pm 8,2\%$.

Interpretując wyniki badania reprezentacyjnego zwykle przyjmuje się umowne progi precyzji, powyżej których jakość uogólnień nie jest zadowalająca. Praktycznie wartość takiego progu można ustalić na poziomie np. $CV=10\%$. Wtedy oszacowania z błędem względnym powyżej 10% powinny być traktowane jako mało precyzyjne; wskazuje to na konieczność prezentacji wyników na wyższych stopniach agregacji.

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

Kreska	(-)	– zjawisko nie wystąpiło
Zero:	(0)	– zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5
	(0,0)	– zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05
Kropka	(.)	– zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych
Znak	x	– wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe
„W tym”		– oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy

WAŻNIEJSZE SKRÓTY

NSPLiM	= Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań
Lp.	= liczba porządkowa
woj.	= województwo
tabl.	= tablica
cd.	= ciąg dalszy
dok.	= dokończenie
r.	= rok
tys.	= tysiąc
p.proc.	= punkt procentowy

UWAGI ANALITYCZNE

1. ŹRÓDŁA UTRZYMANIA LUDNOŚCI

Wyniki spisów powszechnych stanowią najpełniejsze źródło danych pozwalających na szczegółową charakterystykę demograficzną, jak również społeczno-ekonomiczną ludności i gospodarstw domowych.

W NSP 2011 ustalano źródła dochodów (główne i dodatkowe), z których pochodziły środki na finansowanie konsumpcyjnych i innych życiowych potrzeb ludności uzyskane w ciągu 12 miesięcy poprzedzających moment krytyczny spisu, tj. dzień 31 marca. Nie zbierano natomiast danych dotyczących wysokości uzyskiwanych dochodów.

Ze względu na posiadane źródła utrzymania ludność w 2011 r., podobnie jak w poprzednich spisach, można podzielić na dwie kategorie:

1. ludność posiadającą własne źródła utrzymania,
2. ludność utrzymywana.

Do pierwszej kategorii zaliczono utrzymujących się z własnych dochodów uzyskiwanych z osobiście wykonywanej (w ciągu roku) pracy najemnej lub na rachunek własny (do kategorii tej zaliczono również osoby pomagające bez umownego wynagrodzenia w prowadzeniu działalności gospodarczej – rolniczej lub pozarolniczej – członkowi wspólnego gospodarstwa domowego), posiadających niezarobkowe źródło, a także dochody z własności oraz z wynajmu. W tym ostatnim przypadku wynajem traktowany jest jako dochód z prowadzonej działalności gospodarczej i agregowany zwykle z dochodami z pracy na rachunek własny poza rolnictwem.

Druga kategoria ludności według źródeł utrzymania to osoby, nieposiadające własnych źródeł dochodów, korzystające ze źródeł utrzymujących je osób.

Podstawowe wyniki

Na przestrzeni dziewięciu lat dzielących ostatnie spisy powszechne odnotowano szereg istotnych i głębokich zmian nie tylko społeczno-gospodarczych, ale także demograficznych zarówno w kraju, jak i w województwie, co miało niewątpliwie wpływ na źródła utrzymania osób.

W województwie świętokrzyskim w 2011 r. 828,7 tys. osób, tj. o 4,4% więcej niż przed dziewięcioma laty, deklarowało posiadanie własnego źródła utrzymania. Z kolei o 18,4% do 401,3 tys. osób zmniejszyła się subpopulacja pozostająca na utrzymaniu.

Analizując wymienione powyżej dwie podstawowe kategorie ludności, tzn. posiadających własne źródła utrzymania i utrzymywanych, odnotowano w 2011 r. wśród ogółu ludności województwa świętokrzyskiego udział osób z pierwszej grupy na poziomie 64,7%, tj. o 3,5 p.proc. więcej w relacji do wyników NSP 2002. Zmniejszeniu uległa natomiast grupa osób pozostających na utrzymaniu – do 31,3%, tj. o 6,6 p.proc. W kraju zaobserwowano podobne tendencje - udział osób posiadających własne źródła utrzymania wzrósł o 4,9 p.proc. do 65,3%, natomiast osób utrzymywanych zmniejszył się o 7,8 p.proc. do 30,2%.

Zasadniczy wpływ na strukturę ludności według źródeł utrzymania miały czynniki demograficzne, w tym znaczne zmniejszenie się liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (z 300,9 tys. osób w 2002 r. do 232,2 tys. osób w 2011 r.). Osoby w wieku 0-17 lat bardzo rzadko deklarują własne źródła, pozostając niemal w stu procentach na utrzymaniu. Również braki danych mogły rzutować na zniekształcenie struktury według różnych cech, w tym szczególnie w kwestiach ekonomicznych. Liczną grupą ludności, o której nie zebrano bardziej szczegółowych danych w różnych obszarach tematycznych, były przede wszystkim osoby przebywające za granicą 12 miesięcy lub dłużej. W przypadku danych o źródłach utrzymania braki odpowiedzi dotyczyły ok. 50,6 tys. osób (tj. 4,0% ogółu ludności).

Analizując podstawowe źródła utrzymania, do których zalicza się dochody z pracy i źródła niezarobkowe zauważa się przesunięcia, jakie dokonały się w ich strukturze w okresie międzypisowym.

Tabl. 1. Ludność według głównego źródła utrzymania i płci na podstawie wyników NSP 2002 i 2011

Główne źródła utrzymania	2002			2011			2002=100		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety			
	w osobach	w %		w osobach	w %				
Ogółem	1297477	100,0	100,0	100,0	1280721	100,0	100,0	100,0	98,7
Posiadający własne źródło utrzymania^a	793894	61,2	61,0	61,4	828687	64,7	65,9	63,6	104,4
w tym									
Dochody z pracy	399429	30,8	34,5	27,3	451309	35,2	41,0	29,7	113,0
najmniej	271706	20,9	22,8	19,2	345939	27,0	30,6	23,5	127,3
na rachunek własny ^b	127723	9,8	11,7	8,1	105370	8,2	10,4	6,2	82,5
Niezarobkowe źródło i pozostałe źródła osobno nie wymienione	393868	30,4	26,5	34,1	375741	29,3	24,7	33,8	95,4
Pozostający na utrzymaniu	491718	37,9	38,1	37,7	401283	31,3	30,2	32,4	81,6
Nieustalone	11865	0,9	0,9	0,9	50751	4,0	3,9	4,0	427,7

a Łącznie z dochodami z własności. b Łącznie z dochodami z wynajmu.

W 2011 r. dochody z pracy jako źródło utrzymania deklarowało 451,3 tys. osób i ich liczba w porównaniu do wyników NSP 2002 wzrosła o 51,9 tys. osób, tj. o 13,0%. Udział wskazanej subpopulacji w liczbie ogółem ludności województwa świętokrzyskiego zwiększył się natomiast o 4,4 p.proc. do 35,2% (w kraju – o 5,6 p.proc. do 37,9%).

Największą dynamikę zmian w porównaniu do roku 2002 odnotowano w odniesieniu do źródła, jakim były dochody z pracy najmniej. W 2011 r. takich osób było 345,9 tys., natomiast w 2002 r. – 271,7 tys. (wzrost o 27,3%, a w kraju o 23,8%). Zdecydowanie zmniejszyła się natomiast liczebność osób utrzymujących się z pracy na rachunek własny (o 17,5% do 105,4 tys. osób). Udział tej grupy w liczbie ludności ogółem zmniejszył się o 1,6 p.proc. do 8,2% (w kraju spadek o 0,3 p.proc. do 6,9%).

Mniej o 4,6% niż w 2002 r., tj. 375,7 tys. osób zadeklarowało niezarobkowe źródła utrzymania, tj. emerytury, renty, zasiłki i świadczenia przedemerytalne, świadczenia z pomocy społecznej oraz pozostałe źródła osobno nie wymienione. Osoby te stanowiły 29,3% ogółu ludności (o 1,1 p.proc. mniej niż w 2002 r.). W kraju udział tej grupy zmniejszył się o 0,6 p.proc. do 27,4%.

Mimo, że struktura podstawowego podziału ludności według źródeł utrzymania, tzn. na posiadających własne źródła i utrzymywanych jest zbliżona dla obu płci, to rozpatrując poszczególne rodzaje źródeł dla kobiet i mężczyzn obserwuje się istotne różnice.

W 2011 r. mężczyźni częściej niż kobiety deklarowali posiadanie własnego źródła utrzymania, tj. 65,9% wobec 63,6%. Dla mężczyzn dominującym źródłem utrzymania był dochód z pracy (41,0%), głównie najmniej (30,6%). Dla 24,7% panów główne źródło utrzymania w ciągu roku poprzedzającego spis stanowiło niezarobkowe źródło i pozostałe źródła dochodów (łącznie). Mężczyźni pozostający na utrzymaniu stanowili 30,2%.

Rzadziej niż co trzecia kobieta (29,7%) traktowała dochody z pracy jako główne źródło utrzymania i różnica na niekorzyść kobiet w porównaniu do mężczyzn wyniosła 11,3 p.proc. Dominującym źródłem utrzymania wśród pań były dochody z pracy najemnej (23,5%, tj. o 7,1 p.proc. mniej niż w przypadku mężczyzn). Kobiety znacznie rzadziej niż mężczyźni uzyskiwały dochody z pracy na rachunek własny (6,2% wobec 10,4%). Z niezarobkowych źródeł utrzymywało się 33,8% pań i w tym przypadku ich przewaga osiągnęła 9,1 p.proc. Kobiety pozostające na utrzymaniu stanowiły 32,4% i było ich o 2,2 p.proc. więcej niż mężczyzn.

W okresie międzypisowym wśród mężczyzn największą różnicę odnotowano w przypadku deklarujących pozostawanie na utrzymaniu (spadek udziału o 7,9 p.proc.) oraz utrzymujących się z pracy najemnej (wzrost o 7,8 p.proc.). Podobną tendencję odnotowano wśród kobiet lecz w mniejszej skali. Udział pań pozostających na utrzymaniu zmniejszył się o 5,3 p.proc., a utrzymujących się z pracy najemnej wzrósł o 4,3 p.proc.

Czynnik różnicujący strukturę populacji według źródeł utrzymania stanowi także miejsce zamieszkania.

Tabl. 2. Ludność według głównego źródła utrzymania i miejsca zamieszkania na podstawie wyników NSP 2002 i 2011

Główne źródła utrzymania	2002			2011			2002=100		
	Ogółem	Miasta	Wieś	Ogółem	Miasta	Wieś			
	w osobach	w %		w osobach	w %				
Ogółem.....	1297477	100,0	100,0	100,0	1280721	100,0	100,0	100,0	98,7
Posiadający własne źródło utrzymania^a	793894	61,2	60,8	61,5	828687	64,7	66,2	63,5	104,4
w tym									
Dochody z pracy	399429	30,8	31,1	30,5	451309	35,2	35,9	34,7	113,0
najemnej	271706	20,9	26,8	15,9	345939	27,0	31,3	23,5	127,3
na rachunek własny ^b	127723	9,8	4,3	14,6	105370	8,2	4,6	11,2	82,5
Niezarobkowe źródło i pozostałe źródła osobno nie wymienione.....	393868	30,4	29,6	31,0	375741	29,3	30,2	28,6	95,4
Pozostający na utrzymaniu	491718	37,9	37,7	38,0	401283	31,3	28,1	34,0	81,6
Nieustalone	11865	0,9	1,5	0,4	50751	4,0	5,7	2,6	427,7

a Łącznie z dochodami z własności. *b* Łącznie z dochodami z wynajmu.

W miastach w 2011 r. odsetek osób posiadających własne źródła utrzymania osiągnął 66,2% i był o 5,4 p.proc. wyższy w porównaniu z 2002 r. Odsetek osób utrzymujących się z pracy wyniósł w miastach 35,9% i w zestawieniu z wynikami NSP 2002 udział tej grupy osób zwiększył się o 4,8 p.proc., natomiast niezarobkowe źródło pozostało na zbliżonym poziomie w stosunku do 2002 r. (wzrost o 0,6 p.proc. do 30,2%).

Podobnie jak w miastach, również na wsi odnotowano zwiększenie się odsetka osób posiadających własne źródło utrzymania do 63,5%, tj. o 2,0 p.proc. Spowodowane było to przede wszystkim wzrostem odsetka osób utrzymujących się głównie z pracy – 34,7% w 2011 r. wobec 30,5% przed dziesięcioma laty. Niezarobkowe źródła stanowiły podstawę utrzymania dla 28,6% mieszkańców obszarów wiejskich (spadek o 2,4 p.proc. w relacji do 2002 r.).

Zarówno w miastach, jak i na wsi, obserwowany jest znacznie mniejszy udział ludności nieposiadającej własnych źródeł dochodów, czyli pozostających na utrzymaniu. O ile w 2002 r. ich odsetek wyniósł 37,7% w miastach i 38,0% na wsi, to według wyników NSP 2011 odnotowano spadek wskazanych udziałów kolejno o: 9,6 p.proc. i 4,0 p.proc.

Dla ogółu ludności deklarującej jako źródło utrzymania dochody z wykonywanej pracy można wyodrębnić sektor własności miejsca pracy, w którym były one uzyskiwane.

Zgodnie z wynikami NSP 2011 w porównaniu do roku 2002, znacznie wzrosła liczba osób utrzymujących się z dochodów z pracy (o 13,0%), w tym zdecydowanie – z najemnej (o 27,3%).

Wśród ogółu ludności utrzymującej się z dochodów z pracy (451,3 tys.) w 2011 r. – praca w sektorze publicznym stanowiła główne źródło utrzymania dla 129,4 tys. osób, tj. 28,7% wobec 136,2 tys. osób, tj. 34,1% w 2002 r. Oznacza to, że pozostali tj. 321,9 tys., czyli 71,3% utrzymujących się z pracy (pracujących najemnie, na rachunek własny, w tym uzyskujący dochody z wynajmu lub w charakterze pomagającego bez umownego wynagrodzenia członka wspólnego gospodarstwa domowego) uzyskało dochody w sektorze prywatnym (wobec 263,3 tys. osób, tj. 65,9% przed dziewięcioma laty).

Dla prawie połowy osób, tj. 216,5 tys. (48,0%) utrzymujących się z pracy w sektorze prywatnym – dochody z pracy najemnej stanowiły podstawę utrzymania. Udział tej grupy osób zwiększył się o 14,1 p.proc. w relacji do wyników NSP 2002. Częściej niż co piąta osoba (23,3%) utrzymywała się z pracy na rachunek własny – poza rolnictwem lub w rolnictwie. Przed dziewięcioma laty była to blisko 1/3. Odnotowano zdecydowanie wyższy odsetek ludności utrzymującej się z pracy na rachunek własny w rolnictwie (14,5%) wobec 8,9% deklarującej pracę poza rolnictwem. O ile odsetek ludności utrzymującej się z dochodów z pracy poza rolnictwem zwiększył się nieznacznie (o 0,3 p.proc.) to udział osób deklarujących dochody z pracy w rolnictwie na rachunek własny jako główne źródło dochodów zmniejszył się o 8,9 p.proc.

Podobne tendencje odnotowano w skali kraju. Niemniej jednak zwraca uwagę dość duża różnica w udziałach osób deklarujących jako główne źródło utrzymania dochody z pracy na własny rachunek w rolnictwie. Dla Polski udział ten osiągnął 7,9%, co oznacza że w województwie świętokrzyskim był o 6,6 p.proc. wyższy. Z kolei w kraju dla 52,5% utrzymujących się z pracy w sektorze prywatnym – dochody z pracy najemnej stanowiły podstawę utrzymania. Oznacza to przewagę o 4,5 p.proc. w relacji do odsetka deklarujących to źródło w województwie świętokrzyskim. Czyli w województwie świętokrzyskim częściej niż przeciętnie w kraju osoby deklarowały utrzymywanie się przede wszystkim z pracy na własny rachunek w rolnictwie, a rzadziej dochody z pracy najemnej w sektorze prywatnym.

Źródła utrzymania w 2011 r.

W przypadku źródeł utrzymania istotnym czynnikiem różnicującym jest płeć i miejsce zamieszkania.

Mężczyźni znacznie częściej niż kobiety utrzymywali się z dochodów z pracy. W miastach zbiorowość mężczyzn utrzymujących się z pracy wynosiła 111,2 tys. (40,4%), natomiast na wsi stanowili oni zbiorowość 145,2 tys., a ich udział w strukturze źródeł utrzymania był o 1,1 p.proc. wyższy niż w mieście.

Z kolei w przypadku kobiet mieszkających w miastach praca stanowiła podstawę utrzymania dla 96,1 tys. osób, tj. 31,8%, natomiast kobiety zamieszkałe na wsi stanowiły subpopulację liczącą 98,8 tys., a ich udział był o 3,8 p.proc. niższy niż w przypadku mieszkanek miast.

Biorąc pod uwagę sektor własności miejsca pracy można zauważyć, że zarówno wśród osób zamieszkałych w miastach jak i na wsi jako źródło utrzymania dominowały dochody uzyskiwane z pracy w sektorze prywatnym (najemnej i na rachunek własny). Zdecydowanie wyższe udziały mężczyzn i kobiet utrzymujących się z tego rodzaju źródła odnotowano wśród osób zamieszkałych na wsi i wynosiły one odpowiednio: 35,0% – dla mężczyzn, 18,8% – dla kobiet. W miastach odsetki te były niższe – dla mężczyzn o 5,1 p.proc., a dla kobiet – 2,1 p.proc.

Tabl. 3. Ludność według rodzaju głównego źródła utrzymania, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

Główne źródła utrzymania	Ogółem			Miasta			Wieś		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
Ogółem.....	1280721	625479	655242	577842	275334	302508	702879	350145	352734
	w %								
Ogółem.....	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Posiadający własne źródło utrzymania^a	64,7	65,9	63,6	66,2	65,9	66,5	63,5	65,9	61,1
Dochody z pracy	35,2	41,0	29,7	35,9	40,4	31,8	34,7	41,5	28,0
Najemnej	27,0	30,6	23,5	31,3	34,0	28,8	23,5	28,0	19,0
w sektorze publicznym	10,1	8,2	11,9	12,9	10,4	15,1	7,8	6,5	9,2
w sektorze prywatnym	16,9	22,4	11,6	18,4	23,5	13,7	15,7	21,6	9,8
na rachunek własny	8,2	10,4	6,2	4,6	6,4	3,0	11,2	13,4	9,0
poza rolnictwem ^b	3,1	4,4	1,9	4,1	5,8	2,6	2,4	3,4	1,4
w rolnictwie.....	5,1	5,9	4,3	0,5	0,7	0,4	8,8	10,1	7,6
Niezarobkowe źródło:	27,4	22,7	31,9	28,1	23,3	32,4	26,8	22,2	31,4
emerytury	19,8	15,1	24,2	20,5	15,7	24,8	19,2	14,7	23,8
renty	5,2	5,2	5,2	4,8	4,8	4,9	5,5	5,5	5,6
zasiłki i świadczenia.....	2,4	2,4	2,4	2,8	2,8	2,7	2,1	2,1	2,1
Dochody z własności.....	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1
Pozostałe źródła dochodów osobno nie wymienione.....	1,9	2,0	1,9	2,1	2,0	2,2	1,8	2,0	1,6
Pozostający na utrzymaniu	31,3	30,2	32,4	28,1	28,3	28,0	34,0	31,7	36,2
Nieustalone	4,0	3,9	4,0	5,7	5,8	5,6	2,6	2,4	2,7

a Łącznie z dochodami z własności. *b* Łącznie z dochodami z wynajmu.

Analizując strukturę osób utrzymujących się z dochodów z pracy w sektorze prywatnym zauważa się istotne różnice wśród mężczyzn i kobiet utrzymujących się z pracy na rachunek własny. Częściej z tego źródła utrzymywali się mieszkańcy wsi, niezależnie od płci. Nie mniej jednak zarówno w miastach, jak i na wsi, częściej z tego źródła utrzymywali się mężczyźni. Udział mężczyzn utrzymujących się z pracy na rachunek własny wśród zamieszkałych na wsi wyniósł 13,4%, tj. o 7,0 p.proc. więcej niż w przypadku mężczyzn zamieszkałych w miastach. Ponadto była to dla nich głównie praca w rolnictwie (10,1%). Kobiety na wsi rzadziej niż mężczyźni utrzymywały się z pracy na rachunek własny (9,0%), w tym w rolnictwie 7,6%. Przewaga mieszkanki wsi nad paniami zamieszkałymi w miastach dla tego źródła utrzymania osiągnęła 6,0 p.proc.

Wśród mężczyzn mieszkających w miastach utrzymujących się z pracy na rachunek własny największy udział stanowili utrzymujący się z pracy poza rolnictwem (5,8%). Wśród kobiet w miastach udział ten był zdecydowanie niższy (2,6%).

Inaczej wyglądała sytuacja wśród osób mieszkających w miastach i na wsi utrzymujących się z pracy najemnej w sektorze publicznym. Znacznie częściej z tego źródła utrzymywali się mieszkańcy miast oraz częściej kobiety niż mężczyźni. Wśród ogółu kobiet zamieszkałych w miastach udział ten wynosił 15,1%, natomiast dla kobiet zamieszkałych na wsi 9,2%. Udziały mężczyzn były niższe i kształtowały się następująco: w miastach 10,4% a na wsi 6,5%.

Istotne różnice obserwujemy również analizując strukturę źródeł utrzymania osób zamieszkałych w miastach i na wsi utrzymujących się z niezarobkowych źródeł. W tej grupie osób zdecydowanie przeważały kobiety. W miastach zbiorowość kobiet utrzymujących się z niezarobkowych źródeł wynosiła 98,0 tys., tj. 32,4% w stosunku do ogółu kobiet tam mieszkających, natomiast na wsi ich zbiorowość liczyła 110,9 tys. (tj. 31,4%). Zarówno mieszkanki miast, jak i wsi, najczęściej jako główne źródło niezarobkowe wskazywały emeryturę. W miastach ich udział wynosił 24,8%, na wsi był o 1,0 p.proc. niższy. Renta stanowiła główne źródło utrzymania dla 4,9% kobiet zamieszkałych w miastach i 5,6% na wsi.

Zbiorowość mężczyzn utrzymujących się z niezarobkowych źródeł w miastach wynosiła 64,2 tys. (tj. 23,3%), a na wsi 77,7 tys. (tj. 22,2%). Mężczyźni rzadziej niż kobiety utrzymywali się z emerytury, tj. 15,7% mężczyzn mieszkających w miastach i 14,7% na wsi. Renta stanowiła podstawę utrzymania dla 4,8% mężczyzn w miastach i dla 5,5% mężczyzn na wsi.

Źródła utrzymania a wiek ludności w 2011 r.

Analizując wiek oraz posiadanie źródła utrzymania można stwierdzić pewne prawidłowości.

Tabl. 4. Ludność według głównego źródła utrzymania oraz ekonomicznych grup wieku w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem ^a		Posiadający własne źródło utrzymania ^b					Pozostający na utrzymaniu
			razem	dochody z pracy			niezarobkowe źródło i pozostałe osobno nie wymienione	
				razem	najemnej	na rachunek własny ^c		
	w osobach		w %					
Ogółem	1280721	100,0	64,7	35,2	27,0	8,2	29,3	31,3
Przedprodukcyjny	232190	100,0	0,6	0,1	0,0	0,0	0,5	98,5
Produkcyjny	814161	100,0	73,7	54,9	42,2	12,7	18,7	20,8
mobilny	496759	100,0	65,2	56,3	45,2	11,1	8,8	27,8
niemobilny.....	317402	100,0	87,0	52,6	37,4	15,3	34,1	9,9
Poprodukcyjny	234370	100,0	96,9	1,9	1,1	0,8	95,0	1,4
Mężczyźni.....	625479	100,0	65,9	41,0	30,6	10,4	24,7	30,2
Przedprodukcyjny	118841	100,0	0,6	0,1	0,1	0,0	0,5	98,4
Produkcyjny	434087	100,0	78,4	58,7	44,0	14,7	19,5	16,5
mobilny	256151	100,0	70,3	62,1	49,0	13,1	7,9	23,2
niemobilny.....	177936	100,0	90,1	53,7	36,7	17,1	36,1	6,8
Poprodukcyjny	72551	100,0	97,9	2,1	1,1	1,1	95,8	0,6
Kobiety	655242	100,0	63,6	29,7	23,5	6,2	33,8	32,4
Przedprodukcyjny	113349	100,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,5	98,6
Produkcyjny	380074	100,0	68,3	50,5	40,1	10,4	17,7	25,7
mobilny	240608	100,0	59,8	50,1	41,2	8,9	9,6	32,6
niemobilny.....	139466	100,0	83,0	51,2	38,2	13,0	31,7	13,8
Poprodukcyjny	161819	100,0	96,5	1,8	1,1	0,7	94,7	1,8
Miasta.....	577842	100,0	66,2	35,9	31,3	4,6	30,2	28,1
Przedprodukcyjny	93348	100,0	0,7	0,1	0,1	0,0	0,6	97,8
Produkcyjny	376233	100,0	73,8	54,4	47,5	6,9	19,2	18,6
mobilny	222109	100,0	65,0	55,6	49,2	6,4	9,3	24,9
niemobilny.....	154124	100,0	86,4	52,6	45,1	7,6	33,5	9,4
Poprodukcyjny	108261	100,0	96,4	2,4	1,8	0,7	93,9	1,3
Wieś	702879	100,0	63,5	34,7	23,5	11,2	28,6	34,0
Przedprodukcyjny	138842	100,0	0,5	0,1	0,0	0,0	0,5	99,0
Produkcyjny	437928	100,0	73,7	55,3	37,6	17,7	18,2	22,7
mobilny	274650	100,0	65,4	56,8	42,0	14,8	8,3	30,1
niemobilny.....	163278	100,0	87,6	52,6	30,1	22,5	34,8	10,3
Poprodukcyjny	126109	100,0	97,5	1,5	0,6	0,9	96,0	1,5

^a W dalszym podziale nie uwzględniono nieustalonego źródła utrzymania. ^b Łącznie z dochodami z własności. ^c Łącznie z dochodami z wynajmu.

Osoby w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) przeważnie nie posiadają własnych źródeł dochodów pozostając głównie na utrzymaniu (98,5%), a tylko 0,6% zadeklarowało własne źródła utrzymania.

Inna jest struktura według źródeł utrzymania w kolejnych grupach wieku.

W wieku produkcyjnym 73,7% osób niezależnie od płci i miejsca zamieszkania posiadało własne źródła utrzymania, wśród których dominowały dochody z pracy (54,9%). Źródła niezarobkowe i pozostałe osobno nie wymienione stanowiły podstawę utrzymania dla 18,7% osób z tej grupy, a 20,8% osób deklaroowało pozostawanie na utrzymaniu.

Analizując źródła utrzymania osób będących w wieku produkcyjnym mobilnym (18-44 lata, niezależnie od płci) odnotowano – w porównaniu do ogółu ludności w wieku produkcyjnym – mniejszy odsetek osób posiadających własne źródła utrzymania (65,2%), a większy odsetek osób utrzymywanych – 27,8%. Wśród posiadających własne źródła utrzymania nieznacznie wyższy był odsetek osób utrzymujących się z pracy (o 1,4 p.proc.) w porównaniu do ogółu osób w wieku produkcyjnym, natomiast zdecydowanie mniej osób (o 9,9 p.proc.) zadeklarowało źródła niezarobkowe.

Spośród osób w wieku produkcyjnym niemobilnym (45-59 lat kobiety i 45-64 lata mężczyźni) 87,0% deklaroowało posiadanie własnych źródeł utrzymania. Wśród nich 52,6% stanowiły dochody z pracy i 34,1% z niezarobkowych źródeł, co oznacza, że w tej grupie wieku znalazła się część osób, które zakończyły już pracę zawodową i korzystały ze świadczeń emerytalnych lub innych świadczeń społecznych. Część z tych osób mogła jednak nadal pracować, ale ich dochody z pracy nie stanowiły już głównego źródła utrzymania.

Zupełnie inna była sytuacja osób w wieku poprodukcyjnym. Niemalże sto procent osób z tej grupy (96,9%) posiadało własne źródła utrzymania. Źródła niezarobkowe i pozostałe osobno nie wymienione stanowiły 95,0%. Jedynie 1,9% osób we wskazanej grupie wiekowej zadeklarowało dochody z pracy, natomiast zaledwie 1,4% pozostawało na utrzymaniu.

Struktura źródeł utrzymania ludności według wieku jest odmienna dla mężczyzn oraz kobiet. Istotne różnice odnotowano rozpatrując główne źródło utrzymania osób w wieku produkcyjnym (mobilnym i niemobilnym).

Należy w tym miejscu podkreślić, że prawie 100% zarówno mężczyzn (98,4%), jak i kobiet (98,6%), w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) pozostawało na utrzymaniu, natomiast 97,9% mężczyzn i 96,5% kobiet w wieku poprodukcyjnym posiadało własne – głównie niezarobkowe – źródło utrzymania.

Analizując sytuację osób w wieku produkcyjnym zauważa się wyższy (78,4%) udział mężczyzn niż kobiet (68,3%) posiadających własne źródła utrzymania. Wśród nich dochody z pracy jako podstawę utrzymania deklaroowało 58,7% mężczyzn oraz 50,5% kobiet. Nieco wyższy był odsetek mężczyzn niż kobiet w tej grupie wieku utrzymujących się z niezarobkowych źródeł i wynosił 19,5% (dla kobiet 17,7%). Z kolei 16,5% mężczyzn i 25,7% kobiet w wieku produkcyjnym nie posiadało własnego źródła utrzymania pozostając tym samym na utrzymaniu.

Biorąc pod uwagę osoby będące w wieku produkcyjnym mobilnym (18-44 lata) nadal najwyższy udział zarówno wśród mężczyzn, jak i kobiet, stanowili utrzymujący się z dochodów z pracy. Dla 62,1% mężczyzn i 50,1% kobiet w wieku mobilnym, praca była głównym źródłem utrzymania. Należy zwrócić uwagę na stosunkowo niski udział osób w wieku mobilnym utrzymujących się z niezarobkowych źródeł. Częściej były to kobiety i ich udział wyniósł 9,6%, zaś udział mężczyzn był o 1,7 p.proc. niższy. W tym przedziale wiekowym również kobiety, częściej niż mężczyźni, pozostawały na utrzymaniu innych osób – odpowiednio 32,6% wobec 23,2%.

Wśród osób w wieku niemobilnym posiadanie własnych źródeł utrzymania deklaroowało 90,1% mężczyzn (45-64 lata) oraz 83,0% kobiet (45-59 lat). W przypadku mężczyzn w omawianej grupie wieku 53,7% utrzymywało się z pracy, a 36,1% z niezarobkowych źródeł. Mniej kobiet w wieku niemobilnym – w porównaniu do mężczyzn w tym wieku – utrzymywało się zarówno z dochodów z pracy (51,2%), jak i z niezarobkowych źródeł (31,7%). Wyższy udział kobiet niż mężczyzn w wieku niemobilnym zaobserwowano natomiast wśród pozostających na utrzymaniu – 13,8% wobec 6,8%.

Dla mężczyzn w wieku poprodukcyjnym (tzn. w wieku 65 lat i więcej), podobnie jak dla kobiet (w wieku 60 lat i więcej), podstawę utrzymania stanowiły niezarobkowe źródła – ich udziały wynosiły odpowiednio 95,8% i 94,7%. Niewiele (około 2%) osób w wieku poprodukcyjnym jako źródło utrzymania deklarowało dochody z pracy. Więcej kobiet w tym wieku pozostawało na utrzymaniu i ich udział wyniósł 1,8%, mężczyzn natomiast jedynie 0,6%.

Ludność utrzymująca się z dwóch źródeł dochodów

Przedstawiając charakterystykę osób według głównego źródła utrzymania nie można pominąć analizy zbiorowości osób, które w ciągu roku utrzymywały się z dwóch źródeł dochodu. W 2011 r. wśród 828,7 tys. osób posiadających własne źródła utrzymania 91,8% utrzymywało się z jednego źródła, zaś tylko 8,2% posiadało drugie źródło.

Tabl. 5. Ludność posiadająca własne źródła utrzymania według głównego i dodatkowego źródła dochodów oraz płci w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Ludność utrzymująca się z jednego źródła dochodu	Ludność utrzymująca się z dwóch źródeł dochodów	Dodatkowe źródło utrzymania					niezarobkowe źródło i pozostałe osobno wymienione oraz dochody z własności	
				dochody z pracy				na rachunek własny w rolnictwie		na rachunek własny poza rolnictwem
				razem	najemna	na rachunek własny w rolnictwie	na rachunek własny poza rolnictwem			
	w osobach	w %		w % ludności posiadającej dwa źródła						
Ogółem	828687	91,8	8,2	67,9	17,3	38,0	12,4	32,1		
Dochody z pracy	451309	90,1	9,9	66,5	12,1	41,9	12,4	33,5		
najemnej	345939	89,9	10,1	70,7	10,3	47,2	13,1	29,3		
na rachunek własny ^a	105370	90,6	9,4	51,9	18,7	23,3	10,0	48,1		
Niezarobkowe źródło i pozostałe osobno nie wymienione oraz dochody z własności	377377	93,9	6,1	70,0	27,5	30,3	12,3	30,0		
w tym:										
emerytury	253479	94,5	5,5	81,7	33,1	31,4	17,2	18,3		
renty	66613	91,8	8,2	58,1	18,2	34,9	5,0	41,9		
Mężczyźni	412094	91,0	9,0	75,7	17,0	45,4	13,1	24,3		
Dochody z pracy	256443	89,9	10,1	75,0	11,5	50,1	13,4	25,0		
najemnej	191698	89,7	10,3	79,6	8,4	57,2	14,0	20,4		
na rachunek własny ^a	64745	90,2	9,8	60,8	21,0	28,3	11,6	39,2		
Niezarobkowe źródło i pozostałe osobno nie wymienione oraz dochody z własności	155652	93,0	7,0	76,7	30,4	34,0	12,3	23,3		
w tym:										
emerytury	94590	93,0	7,0	84,3	34,0	33,9	16,4	15,7		
renty	32306	90,9	9,1	66,1	22,8	36,7	6,6	33,9		
Kobiety	416593	92,6	7,4	58,5	17,7	29,1	11,5	41,5		
Dochody z pracy	194866	90,4	9,6	54,7	13,1	30,5	11,0	45,3		
najemnej	154242	90,2	9,8	59,1	12,7	34,3	12,0	40,9		
na rachunek własny ^a	40624	91,1	8,9	36,1	14,6	14,5	7,0	63,9		
Niezarobkowe źródło i pozostałe osobno nie wymienione oraz dochody z własności	221727	94,6	5,4	64,0	24,9	26,9	12,2	36,0		
w tym:										
emerytury	158889	95,4	4,6	79,3	32,3	29,1	17,9	20,7		
renty	34307	92,6	7,4	48,9	12,9	32,8	3,3	51,1		

a Łącznie z dochodami z wynajmu.

Wśród utrzymujących się z dwóch źródeł dochodów, jako dodatkowe źródło najczęściej deklarowano dochody z pracy, tj. 67,9%, a niezarobkowe źródło oraz pozostałe stanowiły 32,1%.

Najczęściej posiadanie dwóch źródeł dochodów odnotowano wśród osób utrzymujących się głównie z pracy najemnej (10,1%) i dla 70,7% osób były to głównie dochody z innej pracy, a dla 29,3% niezarobkowe źródło i pozostałe.

Nieco mniej (9,4%) osób utrzymujących się głównie z pracy na rachunek własny deklarowało posiadanie drugiego źródła dochodu – wśród nich 51,9% wskazywało pracę, a 48,1% niezarobkowe źródło i pozostałe.

Osoby utrzymujące się głównie z niezarobkowych źródeł rzadziej (6,1%), niż utrzymujący się z pracy posiadali drugie źródło utrzymania. Zauważa się jednak różnice biorąc pod uwagę rodzaj głównego świadczenia. Wśród nich najczęściej dwa źródła posiadały osoby utrzymujące się z rent (8,2%) i dla 58,1% były to dochody z pracy, a dla 41,9% inne niż renta niezarobkowe źródła. Z kolei aż 81,7% zbiorowości osób utrzymujących się głównie z emerytur (pracowniczej lub rolnej) jako dodatkowe źródło wskazywało dochody z pracy, zaś tylko 18,3% inne niż emerytura niezarobkowe źródło.

Tabl. 6. Ludność posiadająca własne źródła utrzymania według głównego i dodatkowego źródła dochodów oraz miejsca zamieszkania w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Ludność utrzymująca się z jednego źródła dochodu	Ludność utrzymująca się z dwóch źródeł dochodów	Dodatkowe źródło utrzymania				
				dochody z pracy				niezarobkowe źródło i pozostałe osobno nie wymienione oraz dochody z własności
				razem	najemna	na rachunek własny w rolnictwie	na rachunek własny poza rolnictwem	
	w osobach	w %		w % ludności posiadającej dwa źródła				
Miasta	382485	92,4	7,6	58,2	27,6	10,1	20,3	41,8
Dochody z pracy	207311	91,6	8,4	52,6	18,7	12,6	21,3	47,4
najemnej.....	180635	92,0	8,0	52,8	18,6	11,4	22,8	47,2
na rachunek własny ^a	26676	89,4	10,6	51,2	19,0	18,7	13,5	48,8
Niezarobkowe źródło i pozostałe osobno nie wymienione oraz dochody z własności	175174	93,4	6,6	66,2	40,9	6,4	18,9	33,8
w tym:								
emerytury	118242	93,7	6,3	80,3	48,0	6,8	25,4	19,7
renty	27911	91,8	8,2	45,5	30,7	6,6	8,2	54,5
Wieś	446202	91,3	8,7	75,1	9,7	58,8	6,4	24,9
Dochody z pracy	243998	88,7	11,3	75,3	8,0	60,4	6,9	24,7
najemnej.....	165304	87,7	12,3	83,4	4,3	72,8	6,3	16,6
na rachunek własny ^a	78693	91,0	9,0	52,2	18,5	25,1	8,6	47,8
Niezarobkowe źródło i pozostałe osobno nie wymienione oraz dochody z własności	202204	94,4	5,6	74,0	13,8	54,8	5,4	26,0
w tym:								
emerytury	135237	95,3	4,7	83,3	15,7	60,1	7,5	16,7
renty	38702	91,8	8,2	67,2	9,2	55,1	2,8	32,8

^a Łącznie z dochodami z wynajmu.

Zarówno płeć, jak i miejsce zamieszkania stanowią czynniki różnicujące subpopulację deklarującą utrzymanie się z dwóch źródeł dochodów.

Mężczyźni częściej niż kobiety deklarowali dwa źródła utrzymania (9,0% wobec 7,4%). Ponadto częściej odnotowywano ten fakt wśród mieszkańców wsi niż miast (8,7% wobec 7,6%).

Wśród utrzymujących się z dwóch źródeł dochodów, jako dodatkowe źródło 75,7% mężczyzn deklarowało dochody z pracy, podczas gdy wśród kobiet jedynie 58,5%. Zarówno wśród mężczyzn, jak i kobiet największy odsetek stanowiły osoby utrzymujące się dodatkowo z pracy na rachunek własny w rolnictwie (odpowiednio: 45,4% oraz 29,1%). Najczęściej dodatkowe źródło dochodów deklarowali zarówno mężczyźni, jak i kobiety utrzymujący się z pracy najemnej (10,3% i 9,8%). W tym przypadku dominującym drugim źródłem dochodu była praca na rachunek własny w rolnictwie dla 57,2% mężczyzn legitymujących się drugim źródłem utrzymania oraz dla 34,3% kobiet. Najwyższe odsetki osób utrzymujących się dodatkowo ze źródeł niezarobkowych odnotowano zarówno wśród mężczyzn, jak i kobiet dla których głównym źródłem utrzymania była praca na rachunek własny (39,2% i 63,9%).

Dochody z pracy stanowiły dodatkowe źródło dochodów dla 75,1% mieszkańców wsi oraz 58,2% mieszkańców miast deklarujących dodatkowe źródło dochodów. Ponadto na wsi były to przeważnie dochody z pracy na własny rachunek w rolnictwie (dla 58,8% osób), natomiast w miastach – z pracy najemnej (27,6%) oraz z pracy na rachunek własny poza rolnictwem (20,3%). Na wsiach dodatkowe źródło dochodów najczęściej deklarowały osoby utrzymujące się głównie z pracy najemnej (12,3%) i była to dla nich przede wszystkim praca na rachunek własny w rolnictwie (72,8%). Z kolei w miastach przeciwnie, tj. dodatkowe źródło dochodów najczęściej deklarowały osoby pracujące na rachunek własny (10,6%) i była to dla nich praca najemna (19,0%). Najwyższe odsetki osób utrzymujących się dodatkowo ze źródeł niezarobkowych odnotowano zarówno wśród mieszkańców wsi, jak i miast dla których głównym źródłem utrzymania była renta (32,8% i 54,5%).

Źródła utrzymania a poziom wykształcenia ludności

Poziom wykształcenia stanowi kolejny czynnik silnie różnicujący strukturę populacji pod względem deklarowanych źródeł utrzymania. W 2011 r. mniej niż połowa ludności (47,3%) w wieku 15 lat i więcej posiadała wykształcenie co najmniej średnie.

Tabl. 7. Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia oraz głównego źródła utrzymania w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem ^a		Poziom wykształcenia:				
			wyższe	średnie i policealne	zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone i gimnazjalne	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego
Ogółem ^a	1095812	100,0	16,5	30,8	21,9	24,9	1,4
Posiadający własne źródło utrzymania.....	828687	100,0	19,1	32,1	24,7	22,3	1,7
Dochody z pracy	451309	100,0	28,5	36,0	27,7	7,7	0,0
najemnej	345939	100,0	33,0	36,5	24,9	5,5	0,0
w sektorze publicznym	129404	100,0	50,0	31,6	14,6	3,8	0,0
w sektorze prywatnym.....	216536	100,0	22,9	39,4	31,1	6,6	0,0
na rachunek własny	105370	100,0	13,8	34,4	36,7	14,9	0,1
poza rolnictwem ^b	40165	100,0	30,0	43,3	23,4	3,3	-
w rolnictwie	65205	100,0	3,8	29,0	45,0	22,0	0,2
Niezarobkowe źródło i pozostałe osobno nie wymienione	375741	100,0	7,8	27,4	21,2	39,8	3,8
w tym:							
emerytury.....	253479	100,0	8,4	27,0	16,0	44,5	4,2
renty.....	66613	100,0	3,1	24,8	30,0	37,1	5,0
zasiłek dla bezrobotnych	11774	100,0	13,7	36,1	36,6	13,4	0,2
świadczenia i zasiłki przedemerytalne.....	5493	100,0	1,1	31,8	49,3	17,8	0,1
świadczenia pomocy społecznej	13420	100,0	5,4	24,2	34,8	34,2	1,3
Dochody z własności	1636	100,0	27,1	44,8	22,3	5,8	-
Pozostający na utrzymaniu.....	216702	100,0	10,1	32,9	16,1	40,6	0,3

a W dalszym podziale nie uwzględniono kategorii nieustalone. b Łącznie z wynajmu.

Wśród utrzymujących się głównie z pracy odsetek osób posiadających wykształcenie co najmniej średnie wyniósł 64,5%, natomiast nieznaczny był udział osób bez wykształcenia szkolnego.

Uzyskujący dochody z pracy na rachunek własny poza rolnictwem to zarówno pracodawcy, jak i osoby wykonujące wolne zawody, np. artyści, lekarze, a także pracujący w zawodach rzemieślniczych. Blisko $\frac{3}{4}$ (73,3%) tej zbiorowości posiadało wykształcenie co najmniej średnie, w tym wysoki odsetek (30,0%) stanowiły osoby z wykształceniem wyższym, a tylko 3,3% to osoby z najniższym poziomem wykształcenia, tj. podstawowym lub gimnazjalnym.

Utrzymujący się z pracy na rachunek własny w rolnictwie to głównie osoby uzyskujące środki utrzymania z pracy w swoim gospodarstwie rolnym, czyli użytkownicy gospodarstw oraz pomagający członkowie wspólnego gospodarstwa domowego. W porównaniu do wcześniej przedstawionych grup utrzymujących się z dochodów z pracy – osoby pracujące na rachunek własny w rolnictwie deklarowały zdecydowanie niższy poziom wykształcenia. Odsetek osób posiadających wykształcenie co najmniej średnie wyniósł 32,8%, z tego tylko 3,8% legitymowało się dyplomem wyższej uczelni. Dominowały natomiast osoby, które ukończyły zasadniczą szkołę zawodową – 45,0%. Znaczny był również odsetek osób z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym (22,0%).

Wśród ogółu utrzymujących się z niezarobkowych źródeł i pozostałych osobno nie wymienionych, udział osób posiadających wykształcenie co najmniej średnie wyniósł 35,2%, w tym osoby z wyższym wykształceniem stanowiły 7,8%. Dominującą grupę stanowiły osoby najslabiej wykształcone, tj. legitymujące się podstawowym i gimnazjalnym poziomem wykształcenia – łącznie 39,8%. Z kolei 3,8% stanowiły w tej grupie osoby bez wykształcenia szkolnego.

Wśród osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł oraz pozostałych nie wymienionych przeważały osoby pobierające emerytury (67,5%) oraz renty (17,7%). Osoby pobierające świadczenia pomocy społecznej stanowiły 3,6%, zasiłek dla bezrobotnych - 3,1%, a świadczenia i zasiłki przedemerytalne – 1,5%. Pozostałe 6,6% stanowiły osoby utrzymujące się z pozostałych nie wymienionych źródeł.

Wśród osób, dla których głównym źródłem utrzymania w ciągu roku była emerytura, 35,4% stanowiły osoby z wykształceniem co najmniej średnim (w tym z wyższym 8,4%), a 44,5% stanowiły osoby legitymujące się podstawowym i gimnazjalnym poziomem wykształcenia.

Osoby utrzymujące się z rent (z tytułu niezdolności do pracy, rodzinnej lub socjalnej) legitymowały się niższym poziomem wykształcenia w porównaniu do grupy emerytów. Wśród osób utrzymujących się głównie z rent odnotowano mniej osób z wykształceniem co najmniej średnim (27,9%) niż wśród osób utrzymujących się z emerytur. Jedynie 3,1% rencistów posiadało wyższe wykształcenie. Wśród rencistów było o 6,6 p.proc. więcej osób o wykształceniu poniżej średniego niż wśród emerytów.

Osoby, dla których głównym źródłem utrzymania były świadczenia pomocy społecznej legitymowały się stosunkowo niskim poziomem wykształcenia. Najwyższy udział stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (34,8%) oraz podstawowym lub gimnazjalnym (34,2%). Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły 5,4% tej grupy.

Zwraca uwagę fakt, że blisko połowa osób utrzymująca się głównie z zasiłku dla bezrobotnych legitymowała się przynajmniej średnim wykształceniem, a wyższym aż 13,7%. Pozostałe osoby legitymowały się wykształceniem zasadniczym zawodowym – 36,6% oraz podstawowym lub gimnazjalnym – 13,4%.

Wśród utrzymujących się ze świadczeń i zasiłków przedemerytalnych 32,9% stanowiły osoby z wykształceniem co najmniej średnim. Dominowały natomiast osoby, które ukończyły zasadniczą szkołę zawodową (49,3%), a 17,8% posiadało wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne.

Pozostający na utrzymaniu to głównie osoby z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym (40,6%) oraz średnim i policealnym (32,9%), co może świadczyć o tym, że są to osoby, które kontynuują naukę i nie posiadają jeszcze własnych źródeł utrzymania. Wśród pozostających na utrzymaniu 16,1% stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. W grupie tej, podobnie jak wśród osób utrzymujących się głównie z zasiłku dla bezrobotnych, stosunkowo wysoki był odsetek osób z wykształceniem wyższym – 10,1%.

Źródła utrzymania a aktywność ekonomiczna ludności

Podstawowym czynnikiem charakteryzującym aktywność ekonomiczną ludności jest praca – jej wykonywanie, poszukiwanie lub brak.

W NSP 2011 zastosowano definicje zgodne z międzynarodowymi zaleceniami statystyki pracy. Aktywność ekonomiczna osób była odnoszona do tygodnia poprzedzającego badanie (aktywność bieżąca), natomiast źródła utrzymania dotyczyły całego roku (aktywność stała). Przyjęcie takiego rozwiązania oznacza, że źródła utrzymania nie zawsze były zgodne z ustalonym statusem aktywności ekonomicznej. Dla przykładu osoba, która została sklasyfikowana jako pracująca w badanym tygodniu mogła utrzymywać się (w ciągu roku) z innych źródeł lub pozostawać na utrzymaniu. Z kolei osoba zaliczona do zbiorowości biernych zawodowo w badanym tygodniu – w ciągu roku mogła wykazywać jako źródło utrzymania dochody z pracy, której już nie wykonuje – np.: z powodu jej sezonowości, zwolnienia z pracy czy przejścia na emeryturę.

Przedmiotem analizy pod kątem aktywności ekonomicznej jest populacja w wieku 15 lat i więcej. Według wyników NSP 2011 liczyła ona 1095,8 tys. osób. Z uwagi na status na rynku pracy wyodrębniane są osoby aktywne zawodowo (w tym: pracujące, bezrobotne) oraz bierne zawodowo.

W 2011 r. zbiorowość pracujących liczyła 475,5 tys. osób, a wśród nich 96,3% posiadało własne źródło utrzymania, natomiast 3,6% pozostawało na utrzymaniu.

Tabl. 8. Ludność w wieku 15 lat i więcej według głównego źródła utrzymania i aktywności ekonomicznej w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem ^a		Aktywni zawodowo				Bierni zawodowo	
			pracujący		bezrobotni			
	w osobach	w %	w osobach	w %	w osobach	w %	w osobach	w %
Ogółem ^b	1095812	100,0	475493	100,0	79114	100,0	491577	100,0
Posiadający własne źródło utrzymania	828687	75,6	457771	96,3	28025	35,4	342891	69,8
Dochody z pracy	451309	41,2	428073	90,0	5726	7,2	17510	3,6
najemnej	345939	31,6	328530	69,1	4602	5,8	12808	2,6
w sektorze publicznym ..	129404	11,8	122091	25,7	959	1,2	6354	1,3
w sektorze prywatnym...	216536	19,8	206439	43,4	3643	4,6	6454	1,3
na rachunek własny	105370	9,6	99544	20,9	1124	1,4	4702	1,0
poza rolnictwem ^c	40165	3,7	38087	8,0	517	0,7	1560	0,3
w rolnictwie	65205	6,0	61456	12,9	606	0,8	3142	0,6
Niezarobkowe źródło	350779	32,0	24667	5,2	14122	17,9	311990	63,5
emerytury	253479	23,1	16741	3,5	406	0,5	236333	48,1
renty	60557	5,5	5345	1,1	1478	1,9	53734	10,9
zasilek dla bezrobotnych	11774	1,1	717	0,2	7481	9,5	3576	0,7
świadczenia pomocy społecznej	13420	1,2	914	0,2	4342	5,5	8163	1,7
pozostałe niezarobkowe źródła	11547	1,1	949	0,2	414	0,5	10184	2,1
Utrzymujący się z pozostałych źródeł	26599	2,4	5031	1,1	8177	10,3	13391	2,7
Pozostający na utrzymaniu	216702	19,8	17253	3,6	51025	64,5	148424	30,2
O niestabilnych źródłach dochodu	795	0,1	469	0,1	64	0,1	262	0,1

^a W dalszym podziale nie uwzględniono osób o niestabilnym statusie na rynku pracy. ^b Niestabilne źródło tylko w pozycji „ogółem” ^c Łącznie z dochodami z wynajmu.

Inaczej przedstawiała się sytuacja wśród 79,1 tys. bezrobotnych, gdzie 64,5% to osoby pozostające na utrzymaniu, a 35,4% posiadało własne źródła utrzymania.

Grupa biernych zawodowo liczyła 491,6 tys. – 69,8% spośród nich posiadało własne źródła utrzymania, a 30,2% pozostawało na utrzymaniu. Dodatkowo 4,5% populacji w wieku 15 lat i więcej (49,6 tys. osób) stanowiły osoby o niestabilnym statusie na rynku pracy – wszystkie te osoby miały niestabilne źródła dochodu.

Status na rynku pracy wyraźnie różnicuje rodzaje źródeł, z jakich osoby utrzymywały się w ciągu roku. Dla 96,3% osób pracujących głównym źródłem utrzymania była praca, przy czym dla 43,4% była to praca najemna w sektorze prywatnym, a dla 25,7% – w sektorze publicznym. Niemal co ósmy pracujący utrzymywał się z pracy na własny rachunek w rolnictwie, a co dwunasty – z pracy na rachunek własny poza rolnictwem. Odnotowano także niewielki odsetek pracujących, którzy utrzymywali się głównie ze źródeł niezarobkowych (5,2%), przede wszystkim z emerytur (3,5%). Osoby pozostające na utrzymaniu stanowiły tylko 3,6% ogółu pracujących – mogły to być osoby, które w momencie badania miały status pracującego, natomiast biorąc pod uwagę cały rok, ich dochód z pracy nie stanowił w tym okresie głównego źródła utrzymania.

Bardziej zróżnicowaną grupą pod względem źródeł utrzymania były osoby sklasyfikowane jako bezrobotne. Wśród nich większość stanowiły osoby będące na utrzymaniu (64,5%). Prawie 18% bezrobotnych utrzymywało się z niezarobkowych źródeł, w tym jedynie 9,5% z zasiłku dla bezrobotnych. Pomimo statusu bezrobotnego, praca stanowiła główne źródło utrzymania dla 7,2% bezrobotnych, co oznacza, że osoby te w ciągu roku były osobami pracującymi, natomiast w momencie badania ich status był inny.

Struktura osób biernych zawodowo według źródeł utrzymania różniła się od struktury pracujących i bezrobotnych. Zdecydowana większość (63,5%) osób biernych zawodowo utrzymywała się z niezarobkowych źródeł dochodu: 48,1% spośród nich z emerytur, a 10,9% – z rent (z tytułu niezdolności do pracy, rodzinnej i innych). Taka sytuacja wynika ze struktury wieku osób biernych zawodowo – ponad 58% tej zbiorowości osób było w wieku 55 lat i więcej. Ponad 30% osób biernych zawodowo pozostawało na utrzymaniu; głównie dotyczyło to osób w wieku 15-24 lata – najczęściej kontynuujących jeszcze naukę – które stanowiły prawie 23% wszystkich biernych zawodowo. Odnotowano niewielki (3,6%) udział biernych zawodowo, którzy głównie utrzymywali się z dochodów z pracy i była to przede wszystkim praca najemna (2,6%).

Analizując strukturę źródeł utrzymania osób zauważa się istotne różnice między mężczyznami a kobietami wynikające z ich aktywności ekonomicznej. Prawie ½ subpopulacji mężczyzn (48,3%) utrzymywała się głównie z pracy, podczas gdy wśród kobiet odsetek ten wyniósł tylko 34,5%. Odwrotnie wyglądała sytuacja w przypadku niezarobkowych źródeł, które były głównym źródłem utrzymania dla 37,0% kobiet oraz tylko dla 26,7% mężczyzn.

Wśród pracujących nie było znaczących różnic między kobietami i mężczyznami rozpatrując ich źródło utrzymania. Blisko 95% kobiet i nieco ponad 97% mężczyzn utrzymywało się głównie z pracy. Pracujące kobiety, nieco częściej niż mężczyźni (68,5%), utrzymywały się z pracy najemnej i udział ich wynosił 69,8%. Z kolei dla pracujących mężczyzn, częściej niż dla kobiet (18,1%), głównym źródłem utrzymania była praca na rachunek własny i ich udział stanowił 23,2%. Natomiast odsetki pracujących utrzymujących się z niezarobkowego źródła były zbliżone wśród kobiet i mężczyzn (odpowiednio 4,6% i 5,9%).

Osoby bezrobotne, zarówno kobiety jak i mężczyźni, pozostawali głównie na utrzymaniu. Większy o 6,1 p.proc. był jednak odsetek bezrobotnych kobiet na utrzymaniu (67,8%) niż mężczyzn. Bezrobotni mężczyźni z kolei, częściej niż bezrobotne kobiety, deklarowali pracę, jako główne źródło utrzymania i udział ten był znacząco wyższy - 9,1% dla mężczyzn wobec 5,0% dla kobiet.

W grupie biernych zawodowo większy odsetek kobiet utrzymywał się z emerytur (51,1% wobec 43,6% wśród mężczyzn), a mniejszy z rent (9,7% wobec 12,7% wśród mężczyzn). Mężczyźni posiadający w ostatnim tygodniu przed badaniem status biernego zawodowo, nieco częściej niż kobiety deklarowali dochód z pracy jako główne źródło utrzymania w ciągu roku (4,5% wobec 2,9%).

Tabl. 9. Ludność w wieku 15 lat i więcej według głównego źródła utrzymania, aktywności ekonomicznej i płci w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem ^a		Aktywni zawodowo				Bierni zawodowo	
			pracujący		bezrobotni			
	w oso- bach	w %	w oso- bach	w %	w oso- bach	w %	w oso- bach	w %
Mężczyźni^b	530872	100,0	265682	100,0	42942	100,0	198394	100,0
Posiadający własne źródło utrzymania	412094	77,6	258633	97,3	16397	38,2	137064	69,1
Dochody z pracy	256443	48,3	243570	91,7	3921	9,1	8952	4,5
najemnej.....	191698	36,1	181978	68,5	3200	7,5	6520	3,3
na rachunek własny ^c	64745	12,2	61593	23,2	721	1,7	2431	1,2
Niezarobkowe źródło.....	141902	26,7	12287	4,6	7589	17,7	122025	61,5
w tym								
emerytury.....	94590	17,8	7860	3,0	212	0,5	86519	43,6
renty.....	28904	5,4	3152	1,2	598	1,4	25154	12,7
Utrzymujący się z pozostałych źródeł.....	13749	2,6	2775	1,0	4887	11,4	6087	3,1
Pozostający na utrzymaniu	94565	17,8	6835	2,6	26504	61,7	61227	30,9
O niestabilnych źródłach dochodu	359	0,1	214	0,1	42	0,1	103	0,1
Kobiety^b	564940	100,0	209811	100,0	36172	100,0	293183	100,0
Posiadające własne źródło utrzymania	416593	73,7	199138	94,9	11628	32,1	205827	70,2
Dochody z pracy	194866	34,5	184503	87,9	1805	5,0	8559	2,9
najemnej.....	154242	27,3	146552	69,8	1402	3,9	6288	2,1
na rachunek własny ^c	40624	7,2	37951	18,1	403	1,1	2271	0,8
Niezarobkowe źródło.....	208878	37,0	12380	5,9	6533	18,1	189965	64,8
w tym								
emerytury.....	158889	28,1	8881	4,2	194	0,5	149814	51,1
renty.....	31654	5,6	2194	1,0	880	2,4	28580	9,7
Utrzymujący się z pozostałych źródeł.....	12849	2,3	2256	1,1	3290	9,1	7303	2,5
Pozostające na utrzymaniu	122137	21,6	10418	5,0	24522	67,8	87197	29,7
O niestabilnych źródłach dochodu	435	0,1	255	0,1	22	0,1	158	0,1

^a W dalszym podziale nie uwzględniono osób o niestabilnym statusie na rynku pracy. ^b Niestabilne źródło tylko w pozycji „mężczyźni/kobiety” ^c Łącznie z dochodami z wynajmu.

Na źródło utrzymania i status na rynku pracy ma również wpływ miejsce zamieszkania. Odsetek pracujących był nieco wyższy wśród mieszkańców wsi (46,0%) niż wśród mieszkańców miast (40,4%), natomiast odsetki bezrobotnych i biernych zawodowo były zbliżone zarówno na wsi, jak i w mieście.

Pracujący w miastach, częściej niż pracujący mieszkańcy wsi, utrzymywali się z pracy najemnej (83,7% mieszkańców miast, 58,2% mieszkańców wsi), a rzadziej – z pracy na własny rachunek (11,9% mieszkańców miast, 27,7% mieszkańców wsi). Odsetek pracujących utrzymujących się z niezarobkowych źródeł był wyraźnie wyższy na wsi niż w mieście (7,0% wobec 2,7%).

Bezrobotni mieszkańcy wsi, częściej niż bezrobotni mieszkańcy miast, pozostawali na utrzymaniu (66,8% wobec 62,2% wśród mieszkańców miast). Z kolei osoby bezrobotne zamieszkałe w miastach częściej utrzymywały się z niezarobkowych źródeł (20,7%) niż bezrobotni mieszkańcy wsi (15,0%).

W grupie biernych zawodowo również odnotowano różnice. Osoby nieaktywne zawodowo w miastach, częściej niż nieaktywni na wsi, utrzymywali się głównie z emerytury (49,8% wobec 46,6%). Bierni zawodowo mieszkający w miastach także nieco częściej uzyskiwali dochody z pracy (4,8% wobec 2,5%). Natomiast omawiana zbiorowość zamieszkała na wsi częściej pozostawała na utrzymaniu (32,9% wobec 27,1% w miastach).

Tabl. 10. Ludność w wieku 15 lat i więcej według głównego źródła utrzymania, aktywności ekonomicznej i miejsca zamieszkania w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem ^a		Aktywni zawodowo				Bierni zawodowo	
			pracujący		bezrobotni			
	w oso- bach	w %	w oso- bach	w %	w oso- bach	w %	w oso- bach	w %
Miasta^b	502932	100,0	202995	100,0	39837	100,0	228136	100,0
Posiadający własne źródło utrzymania	382485	76,1	201311	99,2	14992	37,6	166182	72,8
Dochody z pracy	207311	41,2	193893	95,5	2392	6,0	11026	4,8
najemnej	180635	35,9	169837	83,7	1827	4,6	8971	3,9
na rachunek własny ^c	26676	5,3	24056	11,9	565	1,4	2055	0,9
Niezarobkowe źródło	162108	32,2	5551	2,7	8229	20,7	148328	65,0
w tym								
emerytury	118242	23,5	4256	2,1	314	0,8	113672	49,8
renty	25609	5,1	773	0,4	900	2,3	23936	10,5
Utrzymujący się z pozostałych źródeł	13066	2,6	1866	0,9	4372	11,0	6828	3,0
Pozostający na utrzymaniu	87876	17,5	1341	0,7	24790	62,2	61745	27,1
O niustalonych źródłach dochodu	606	0,1	343	0,2	54	0,1	209	0,1
Wies^b	592880	100,0	272498	100,0	39277	100,0	263441	100,0
Posiadający własne źródło utrzymania	446202	75,3	256460	94,1	13032	33,2	176709	67,1
Dochody z pracy	243998	41,2	234180	85,9	3334	8,5	6484	2,5
najemnej	165304	27,9	158692	58,2	2775	7,1	3837	1,5
na rachunek własny ^c	78693	13,3	75487	27,7	559	1,4	2647	1,0
Niezarobkowe źródło	188672	31,8	19116	7,0	5893	15,0	163662	62,1
w tym								
emerytury	135237	22,8	12484	4,6	92	0,2	122661	46,6
renty	34950	5,9	4573	1,7	579	1,5	29798	11,3
Utrzymujący się z pozostałych źródeł	13533	2,3	3165	1,2	3805	9,7	6563	2,5
Pozostający na utrzymaniu	128826	21,7	15911	5,8	26235	66,8	86679	32,9
O niustalonych źródłach dochodu	189	0,0	127	0,0	10	0,0	52	0,0

a W dalszym podziale nie uwzględniono osób o niustalonym statusie na rynku pracy. b Nieustalone źródło tylko w pozycji „miasta/wieś” c Łącznie z dochodami z wynajmu.

Różnicowanie terytorialne w 2011 r.

Analizując główne źródło utrzymania osób w powiatach województwa świętokrzyskiego w 2011 r., zauważa się znaczące różnice pod względem udziału osób posiadających własne źródło (praca i niezarobkowe źródło oraz pozostałe osobno nie wymienione) i pozostających na utrzymaniu.

W ośmiu powiatach województwa świętokrzyskiego odsetek osób utrzymujących się głównie z pracy przekroczył średnią wartość dla województwa (35,2%), a najwyższy był w mieście na prawach powiatu Kielce (38,3%). Wysoki odsetek osób utrzymujących się głównie z dochodów z pracy odnotowano również w powiatach: buskim (36,8%), staszowskim (36,5%), sandomierskim (36,2%) i jędrzejowskim (36,0%).

Jedynie w powiecie kieleckim odnotowano wyższy udział osób pozostających na utrzymaniu (37,1%) niż utrzymujących się z pracy (35,6%). Spośród wszystkich powiatów w powiecie tym wystąpił najwyższy odsetek osób pozostających na utrzymaniu (wyższy o 5,8 p. proc. niż średnia wojewódzka).

Największy odsetek utrzymujących się z pracy najemnej odnotowano w Kielcach (33,5%), a najniższy w powiecie kazimierskim (16,8%), przy czym średnia dla województwa wynosiła 27,0%.

Z pracy na rachunek własny najczęściej utrzymywali się mieszkańcy powiatu kazimierskiego (18,1%), a najrzadziej skarżyskiego (3,5%). Średnia województwa wyniosła w tym przypadku 8,2%

Różnice można również zaobserwować analizując udział osób utrzymujących się w ciągu roku z niezarobkowych źródeł i pozostałych osobno nie wymienionych. Średnia dla województwa w tym przypadku osiągnęła 29,3%. Najwyższy odsetek takich osób odnotowano w powiecie skarżyskim (33,6%), koneckim (32,7%), starachowickim (32,4%) i ostrowieckim (32,3%). Z kolei powiaty o najniższym udziale osób, które głównie utrzymywały się z niezarobkowych źródeł dochodu to: kielecki (24,6%), włoszczowski (28,3%) i jędrzejowski (28,7%).

Odsetek osób utrzymujących się głównie z emerytury wahał się od 15,6% w kieleckim do 22,7% w powiecie pińczowskim, z renty – od 4,5% w Kielcach do 6,2% w powiecie opatowskim, a z zasiłków i świadczeń pomocy społecznej – od 0,9% w powiecie kazimierskim do 4,3% w powiecie koneckim.

2. BIORCY ŚWIADCZEŃ SPOŁECZNYCH

W NSP 2011 – niezależnie od głównego i dodatkowego źródła utrzymania – gromadzone były informacje o biorcach świadczeń społecznych. Informacje o rodzajach pobieranych świadczeń pozyskiwane były z rejestrów i systemów administracyjnych takich jak: system emerytalno-rentowy ZUS, system informacyjny KRUS, systemy informacyjne powiatowych urzędów pracy, systemy pomocy społecznej oraz systemy świadczeń rodzinnych. Na podstawie uzyskanych danych ustalano informacje o biorcach jednego, dwóch lub trzech świadczeń pochodzących z niezarobkowych źródeł dochodów.

W 2011 r. 441,4 tys. mieszkańców województwa świętokrzyskiego było biorcami jednego lub większej liczby świadczeń z niezarobkowych źródeł. Większość stanowiły osoby pobierające jedno świadczenie (87,7% ogółu świadczeniobiorców), dwa świadczenia pobierało 8,9% ogółu biorców świadczeń społecznych, a 3,5% – trzy świadczenia.

Wśród ogółu ludności województwa biorcy świadczeń społecznych stanowili 34,5%, przy czym odsetek kobiet pobierających świadczenia z niezarobkowych źródeł był wyższy niż mężczyzn i wynosił 40,4% ogółu kobiet (wobec 28,3% dla mężczyzn). W miastach biorcy świadczeń pochodzących z niezarobkowych źródeł dochodów stanowili odpowiednio 29,3% ogółu ludności miejskiej, a na wsi 36,8% ogółu ludności wiejskiej.

Zdecydowaną większość świadczeniobiorców stanowiły kobiety (59,9%) oraz mieszkańcy wsi (58,5%).

Kobiety częściej niż mężczyźni pobierały jedno świadczenie – 60,8% (udział w danej grupie świadczeniobiorców), dwa – 54,3% i trzy świadczenia – 51,3%. Mieszkańcy wsi częściej niż mieszkańcy miast byli biorcami zarówno jednego świadczenia (56,3%), dwóch świadczeń (67,8%), jak i trzech świadczeń (90,4%).

Wśród pobierających jedno świadczenie najwięcej osób pobierało emeryturę (54,9%), w tym emeryturę rolną (15,4%), a następnie renty (27,3%) w tym: rentę rodzinną (11,2% osób), rentę z tytułu niezdolności do pracy, rentę inwalidzką (9,6%). Świadczenia z pomocy społecznej pobierało 10,5%, a zasiłki i świadczenia 7,1% osób. Zarówno w subpopulacji kobiet, jak i mężczyzn, pobierających jeden rodzaj świadczenia, najczęstszym otrzymywanym świadczeniem była emerytura (56,4% dla kobiet i 52,5% dla mężczyzn). Zdecydowanie więcej mężczyzn (16,5%) niż kobiet (5,2%) otrzymywało rentę z tytułu niezdolności do pracy, rentę inwalidzką. Z kolei udział kobiet był wyraźnie wyższy wśród biorców renty rodzinnej (16,8% wobec 2,6%) oraz emerytury rolnej (19,2% wobec 9,6%).

Zarówno wśród ludności miejskiej, jak i wiejskiej najwyższy udział stanowiły osoby pobierające jako pierwsze świadczenie – emeryturę, przy czym dla osób mieszkających w miastach odsetek ten był znacznie wyższy niż dla osób zamieszkałych na wsi, tj. odpowiednio 57,6% i 52,8%. Drugim co do wielkości świadczeniem otrzymywanym przez mieszkańców miast była renta rodzinna (12,8%), a następnie renta z tytułu niezdolności do pracy, renta inwalidzka (11,4%). Ponadto z świadczeń z pomocy społecznej korzystało 8,1%, z zasiłków i świadczeń 7,6%, a z emerytury rolnej 2,3% ludności miejskiej. Na wsi zdecydowanie częściej niż w miastach pobierano emeryturę rolną (25,6% mieszkańców) oraz świadczenia z pomocy społecznej (12,2%), natomiast rzadziej niż w miastach otrzymywano rentę rodzinną (10,0%) oraz rentę z tytułu niezdolności do pracy, rentę inwalidzką (8,2%).

Tabl. 11. Biorcy świadczeń społecznych w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
Biorcy świadczeń					
Biorcy w osobach	441440	176864	264577	183103	258336
w %	100,0	40,1	59,9	41,5	58,5
Udział w danej subpopulacji.....	34,5	28,3	40,4	29,3	36,8
Rodzaj I pobieranego świadczenia					
Biorcy w osobach	387115	151583	235533	169059	218056
w %					
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
emerytury.....	54,9	52,5	56,4	57,6	52,8
renty	27,3	28,7	26,5	26,6	27,9
zasiłki i świadczenia	7,1	9,2	5,7	7,6	6,7
świadczenia z pomocy społecznej	10,5	9,4	11,1	8,1	12,2
pozostałe świadczenia.....	0,2	0,1	0,3	0,1	0,3
Rodzaj II pobieranego świadczenia					
Biorcy w osobach	39082	17857	21225	12578	26503
w %					
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:					
renty wypłacane z KRUS (renty, renty okresowe)	34,7	40,1	30,0	8,1	47,3
zasiłki i świadczenia	35,3	42,4	29,4	51,2	27,8
świadczenia z pomocy społecznej	27,5	16,7	36,7	40,0	21,6
pozostałe świadczenia.....	2,4	0,7	3,9	0,7	3,3
Rodzaj III pobieranego świadczenia					
Biorcy w osobach	15243	7424	7819	1466	13777
w %					
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:					
renty wypłacane z KRUS (renty, renty okresowe)	87,7	95,5	80,3	69,2	89,7
świadczenia z pomocy społecznej	5,8	2,9	8,6	24,8	3,8
pozostałe świadczenia.....	6,4	1,7	10,9	5,7	6,5

3. OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE

Problematyka niepełnosprawności (wcześniej określana mianem inwalidztwa) badana była w kolejnych spisach poczynawszy od 1978 r. Głównym celem było rozpoznanie skali i rozmiarów niepełnosprawności wśród ludności oraz dokonanie pełnej charakterystyki demograficzno-społecznej, ekonomicznej oraz mieszkaniowej, tej tak ważnej – z punktu widzenia społecznego – zbiorowości.

Zbieżne kryteria wyodrębniania osób niepełnosprawnych stosowane w kolejnych spisach pozwalają na prezentację osób niepełnosprawnych według różnych grup i kategorii.

Zgodnie z definicją przyjętą w spisach powszechnych za osobę niepełnosprawną uważa się osobę, która posiadała odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osobę, która takiego orzeczenia nie posiadała, lecz odczuwała ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (praca, nauka, zabawa, samoobsługa).

Zbiorowość osób niepełnosprawnych została podzielona na dwie podstawowe grupy:

– **osoby niepełnosprawne prawnie**, tj. takie, które posiadały odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony (niezależnie od tego czy wydane do celów rentowych, czy pozarentowych),

– **osoby niepełnosprawne wyłącznie biologicznie**, tj. takie, które nie posiadały orzeczenia, ale odczuwały całkowicie, poważnie lub umiarkowanie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych dla ich wieku.

Kryterium zakwalifikowania danej osoby do zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie było:

– dla osób w wieku 16 lat i więcej – posiadanie aktualnego orzeczenia wydanego przez odpowiedni organ orzekający, ustalającego niezdolność do pracy, stopień niepełnosprawności, celowość przekwalifikowania lub inwalidztwo,

– dla osób poniżej 16 roku życia – posiadanie aktualnego orzeczenia o niepełnosprawności wydanego przez organ orzekający.

Bardzo ważną informacją poszerzającą wiedzę o osobach niepełnosprawnych prawnie była ich subiektywna ocena zdolności do wykonywania podstawowych czynności życiowych. Jest to o tyle istotne, że nie zawsze posiadane orzeczenie prawne (nawet najwyższego stopnia) jest odzwierciedleniem występujących ograniczeń w zwykłym, codziennym funkcjonowaniu.

Uwzględniając subiektywną ocenę osób niepełnosprawnych prawnie wyodrębniono spośród nich dwie subpopulacje:

– **osoby niepełnosprawne prawnie i biologicznie**, tj. takie osoby, które posiadały aktualne orzeczenie i jednocześnie deklarowały całkowicie, poważnie lub umiarkowanie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych,

– **osoby niepełnosprawne wyłącznie prawnie**, tj. osoby, które posiadały aktualne orzeczenie, natomiast nie deklarowały jakichkolwiek ograniczeń w wykonywaniu czynności podstawowych dla ich wieku.

Stosowany jest również podział wyodrębniający spośród ogółu osób niepełnosprawnych wszystkie osoby według ograniczenia sprawności i jego stopnia – niezależnie czy posiadały orzeczenie prawne. Pozostałe osoby według tego grupowania zostały zaliczone do osób niepełnosprawnych nieodczuwających ograniczeń (niepełnosprawni wyłącznie prawnie).

Podstawowe wyniki

Według wyników NSP 2011 wśród ogółu ludności województwa świętokrzyskiego żyło 165,7 tys. osób niepełnosprawnych co stanowiło 12,9% ogólnej populacji. W skali kraju odsetek ten osiągnął 12,2%. W relacji do NSP 2002 – liczba osób niepełnosprawnych zmniejszyła się o 21,5 tys., tj. o 11,5%. W kraju odnotowano spadek o 13,9%.

W latach 2002-2011 oprócz zmian w liczebności ogółu niepełnosprawnych, zmniejszyła się w sposób wyraźny zbiorowość osób niepełnosprawnych prawnie. W 2011 r. takich osób było 106,3 tys., natomiast przed dziewięcioma laty – 144,4 tys., co oznacza, ubytek o 26,4% tej zbiorowości. W omawianym okresie zwiększyła się znacząco liczba osób niepełnosprawnych tylko biologicznie, tzn. nie posiadających orzeczenia prawnego, natomiast odczuwających ograniczenia sprawności - do 59,4 tys. tj. o 39,2%.

Tabl. 12. Osoby niepełnosprawne według miejsca zamieszkania, płci i kategorii niepełnosprawności na podstawie wyników NSP 2002 i 2011

Wyszczególnienie	Ogółem		2002 =100	Miasta		2002 =100	Wieś		2002 =100
	2002	2011		2002	2011		2002	2011	
Niepełnosprawni.....	187135	165680	88,5	79708	79609	99,9	107427	86071	80,1
prawie	144447	106266	73,6	64143	57134	89,1	80304	49133	61,2
tylko biologicznie	42688	59413	139,2	15565	22475	144,4	27123	36938	136,2
Mężczyźni.....	89457	77048	86,1	37711	36862	97,7	51746	40186	77,7
prawie	73924	53499	72,4	32095	28020	87,3	41829	25479	60,9
tylko biologicznie	15533	23549	151,6	5616	8842	157,4	9917	14707	148,3
Kobiety	97678	88632	90,7	41997	42747	101,8	55681	45885	82,4
prawie	70523	52767	74,8	32048	29114	90,8	38475	23654	61,5
tylko biologicznie	27155	35865	132,1	9949	13633	137,0	17206	22231	129,2

Liczebność populacji niepełnosprawnych mężczyzn w okresie międzypisowym zmniejszyła się o 13,9% do 77,0 tys. osób, a niepełnosprawnych kobiet spadła o 9,3% do 88,6 tys. osób. Wśród ogółu zbiorowości niepełnosprawnych nadal przeważały kobiety (53,5%, tj. o 1,3 p.proc. więcej niż w 2002 r.). Zarówno w subpopulacji mężczyzn, jak i kobiet wyraźnie zwiększyła się liczebność osób niepełnosprawnych tylko biologicznie (kolejno o: 51,6% do 23,5 tys. osób i 32,1% do 35,9 tys. osób). Niepełnosprawnych prawnie mężczyzn było mniej o 27,6%, tj. 53,5 tys. osób, natomiast kobiet – mniej o 25,2%, tj. 52,8 tys. osób.

W miastach w 2011 r. mieszkało 79,6 tys. osób niepełnosprawnych. W relacji do 2002 r. zbiorowość ta zmniejszyła się zaledwie o 0,1%. Wśród ogółu niepełnosprawnych mieszkańców miast zdecydowanie przeważały kobiety stanowiąc 53,7%. Zwiększyła się liczba osób niepełnosprawnych tylko biologicznie z 15,6 tys. do 22,5 tys. w 2011 roku, tzn. o 44,4%. Liczba niepełnosprawnych prawnie wyniosła 57,1 tys. i zmniejszyła się o 10,9% w porównaniu do 2002 r.

W okresie międzypisowym o 19,9% zmniejszyła się również liczba niepełnosprawnych mieszkańców wsi. Podobnie jak wśród ludności miejskiej dominowały kobiety (53,3%), chociaż udział ich był mniejszy niż w miastach o 0,2 p.proc. Należy zwrócić uwagę na bardzo znaczące obniżenie się liczby mieszkańców wsi niepełnosprawnych prawnie – z 80,3 tys. do 49,1 tys., czyli o 38,8%. Z kolei, również jak w miastach, odnotowano zwiększenie niepełnosprawnych tylko biologicznie (o 36,2%).

W 2011 r., podobnie jak w 2002, wśród ogółu niepełnosprawnych dominowały osoby posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności (dotyczyło to osób w wieku 16 lat i więcej) lub orzeczenie o niepełnosprawności dla osób w wieku 0-15 lat, tzn. niepełnosprawni prawnie. Udział takich osób wyniósł w 2011 r. 64,1% i 77,2% w 2002 r. – pozostałe osoby to niepełnosprawni tylko biologicznie.

Tabl. 13. Osoby niepełnosprawne według płci, kategorii i stopnia niepełnosprawności oraz ograniczenia sprawności na podstawie wyników NSP 2002 i 2011

Wyszczególnienie	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2002	2011	2002	2011	2002	2011
Niepełnosprawni	187135	165680	89457	77048	97678	88632
prawnie.....	144447	106266	73924	53499	70523	52767
tylko biologicznie.....	42688	59413	15533	23549	27155	35865
	w %					
Niepełnosprawni prawnie:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w wieku 16 lat i więcej o stopniu niepełnosprawności.....	97,1	94,5	96,7	93,4	97,5	95,7
znacznym	24,0	32,6	21,3	29,4	26,8	35,8
umiarkowanym.....	30,0	37,0	31,4	37,5	28,4	36,5
lekkim	35,7	21,5	36,9	22,7	34,5	20,2
nieustalonym	7,5	3,4	7,1	3,7	7,8	3,2
w wieku 0-15 lat posiadający orzeczenie o niepełnosprawności ^a	2,9	5,5	3,3	6,6	2,5	4,3
Niepełnosprawni tylko biologicznie odczuwający ograniczenie sprawności:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
całkowite.....	11,1	4,7	10,6	4,0	11,4	5,2
poważne	88,9	25,0	89,4	23,5	88,6	25,9
umiarkowane ^b	x	70,4	x	72,6	x	68,9

^a W 2002 r. osoby w wieku 0-15 lat z uprawnieniami do zasiłku pielęgnacyjnego, w 2011 r. z orzeczeniem o niepełnosprawności. ^b W NSP 2011 kafelety odpowiedzi na pytanie o subiektywną ocenę ograniczenia sprawności rozszerzono o umiarkowany stopień.

Tak znaczne zmniejszenie się udziału osób posiadających potwierdzenie prawne niepełnosprawności świadczyć może o zaostrzeniu kryteriów przez organy uprawnione do przyznawania świadczeń rentowych i pozarentowych dla osób starających się o nie, jak również o rezygnacji ze starania się o uprawnienia po ukończeniu aktywności zawodowej.

Udział osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 16 lat i więcej wyniósł w 2011 r. 94,5% i zmniejszył się o 2,6 p. proc. w porównaniu z 2002 r. O tyle samo wzrósł udział osób najmłodszych wśród ogółu niepełnosprawnych. W 2011 r. zmieniła się znacząco struktura ogółu osób niepełnosprawnych według posiadanego stopnia niepełnosprawności. W porównaniu z 2002 r. zwiększył się udział osób posiadających orzeczenie o stopniu znacznym o 8,6 p.proc. do 32,6% oraz o stopniu umiarkowanym o 7,0 p.proc. do 37,0%. Zmniejszył się natomiast znacząco odsetek osób o lekkim stopniu niepełnosprawności – o 14,2 p.proc. do 21,5% w 2011 r. Podobną prawidłowość jak wśród ogółu osób niepełnosprawnych można zaobserwować analizując stopnie niepełnosprawności mężczyzn i kobiet – zwiększył się odsetek osób posiadających stopnie najwyższe i znacząco obniżył się udział osób o lekkim stopniu niepełnosprawności.

Porównując subiektywną ocenę ograniczenia sprawności osób nie posiadających prawnego potwierdzenia niepełnosprawności (niepełnosprawni tylko biologicznie) trzeba stwierdzić, że wyniki NSP 2011 i 2002 nie będą w pełni porównywalne z powodu wprowadzenia umiarkowanego ograniczenia sprawności w 2011 r.

W 2011 r. (zgodnie z nowymi zasadami) 4,0% mężczyzn oraz 5,2% kobiet oceniło, że odczuwają całkowite ograniczenie sprawności. Natomiast 23,5% mężczyzn i nieco więcej kobiet (25,9%) deklarowało poważne ograniczenie. Zwraca uwagę fakt, że przy zastosowaniu rozszerzonej kafeterii odpowiedzi (o umiarkowane ograniczenie sprawności) aż 72,6% mężczyzn i 68,9% kobiet wybrało właśnie taką ocenę ograniczenia sprawności w zwykłym funkcjonowaniu.

Osoby niepełnosprawne w 2011 r.

Niepełnosprawni mieszkańcy miast stanowili 13,8% ogółu ludności tam mieszkającej. W miastach wśród ogółu mężczyzn niepełnosprawni stanowili 13,4%, natomiast wśród ogółu kobiet udział niepełnosprawnych był wyższy i wyniósł 14,1%. Zdecydowana większość niepełnosprawnych mieszkańców miast (71,8%) to niepełnosprawni prawnie, natomiast pozostali (28,2%) wykazali niepełnosprawność wyłącznie biologiczną. Na wsi udziały te osiągnęły wartości odpowiednio: 57,1% i 42,9%.

W zależności od płci obserwuje się zróżnicowanie pomiędzy osobami niepełnosprawnymi prawnie, a niepełnosprawnymi wyłącznie biologicznie. Wśród ogółu niepełnosprawnych mężczyzn 69,4% stanowili niepełnosprawni prawnie, a 30,6% niepełnosprawni wyłącznie biologicznie. Z kolei wśród kobiet dysproporcja ta nie była tak wyraźna – 59,5% stanowiły osoby niepełnosprawne prawnie, a 40,5% biologicznie.

Wśród ogółu ludności wiejskiej udział osób niepełnosprawnych był niższy niż w miastach i wyniósł 12,2%, przy czym mężczyźni niepełnosprawni stanowili 11,5%, a kobiety 13,0%. Wśród ogółu analizowanej zbiorowości osoby niepełnosprawne prawnie na wsi stanowiły 57,1%, natomiast 42,9% było niepełnosprawnymi wyłącznie biologicznie.

Podobnie jak w miastach, również wśród ogółu niepełnosprawnych mężczyzn na wsi zdecydowanie przeważali posiadający orzeczenie prawne (63,4%), a prawie co trzeci deklarował niepełnosprawność biologiczną. Wśród kobiet 51,6% posiadało potwierdzenie prawne problemów zdrowotnych, natomiast aż 48,4% było niepełnosprawnymi biologicznie.

Zarówno mężczyźni, jak i kobiety w miastach, najczęściej posiadali umiarkowany stopień niepełnosprawności: odpowiednio 40,0% i 39,2%. Znaczny stopień niepełnosprawności miało 28,7% mężczyzn i 34,3% kobiet. Nieco częściej lekki (czyli najniższy stopień) posiadali mężczyźni 22,3% niż kobiety 20,7%.

Niepełnosprawni mieszkańcy wsi, podobnie jak mieszkający w miastach, najczęściej posiadali orzeczenie o umiarkowanym stopniu: mężczyźni 34,6% i 33,1% kobiety. Wśród kobiet niepełnosprawnych aż 37,7% posiadało orzeczonego znaczny stopień, natomiast 19,6% lekki, natomiast – 30,3% mężczyzn miało orzeczenie o znacznym stopniu, a 23,3% o lekkim.

Udział najmłodszych niepełnosprawnych (w wieku 0-15 lat) posiadających orzeczenie prawne o niepełnosprawności w miastach wyniósł 5,1% i częściej byli to chłopcy (6,5%) niż dziewczynki (3,7%). Na wsi wśród ogółu niepełnosprawnych odsetek dzieci (0-15 lat) był wyższy niż w miastach i wyniósł 6,0%, przy czym w subpopulacji chłopców osiągnął 6,8%, a wśród dziewczynek 5,1%.

Tabl. 14. Osoby niepełnosprawne według miejsca zamieszkania, płci i kategorii niepełnosprawności w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem			Miasta			Wieś		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
Niepełnosprawni	165680	77048	88632	79609	36862	42747	86071	40186	45885
Niepełnosprawni prawnie.....	106266	53499	52767	57134	28020	29114	49133	25479	23654
w % danej subpopulacji									
o stopniu niepełnosprawności ^a :									
znacznym.....	32,6	29,4	35,8	31,5	28,7	34,3	33,9	30,3	37,7
umiarkowanym.....	37,0	37,5	36,5	39,6	40,0	39,2	33,9	34,6	33,1
lekkim.....	21,5	22,7	20,2	21,5	22,3	20,7	21,5	23,3	19,6
nieustalonym	3,4	3,7	3,2	2,3	2,5	2,2	4,7	5,1	4,4
z orzeczeniem niepełnosprawności ^b	5,5	6,6	4,3	5,1	6,5	3,7	6,0	6,8	5,1
Niepełnosprawni prawnie.....	106266	53499	52767	57134	28020	29114	49133	25479	23654
w % danej subpopulacji									
osoby posiadające ograniczenie sprawności:									
całkowite	16,4	16,0	16,8	14,8	14,6	15,1	18,2	17,5	18,9
poważne.....	24,0	22,8	25,2	22,7	21,3	24,1	25,4	24,4	26,5
umiarkowane	46,4	47,3	45,4	47,1	48,1	46,2	45,5	46,5	44,3
osoby nieodczuwające ograniczeń ^c	13,3	13,9	12,7	15,3	16,1	14,6	10,9	11,5	10,3
Niepełnosprawni tylko biologicznie.....	59413	23549	35865	22475	8842	13633	36938	14707	22231
w % danej subpopulacji									
odczuwający ograniczenie sprawności:									
całkowite	4,7	4,0	5,2	4,8	3,9	5,4	4,6	4,0	5,0
poważne.....	25,0	23,5	25,9	24,8	23,9	25,4	25,0	23,2	26,3
umiarkowane	70,4	72,6	68,9	70,3	72,2	69,1	70,4	72,8	68,8

a Dotyczy osób w wieku 16 lat i więcej. *b* Dotyczy osób w wieku 0-15 lat. *c* Osoby niepełnosprawne tylko prawnie.

Analizując wyniki spisu uwzględniając subiektywną ocenę osób dotyczącą zdolności wykonywania czynności podstawowych dla danego wieku obserwuje się różnicowanie w ocenie występujących ograniczeń w zależności od tego, czy osoby posiadają orzeczenie prawne, czy tylko deklarują niepełnosprawność biologiczną.

Niezależnie od posiadanego stopnia każda z osób niepełnosprawnych prawnie oceniała występujące ograniczenia (lub ich brak). Zdecydowana większość niepełnosprawnych prawnie było zarazem niepełnosprawnymi biologicznie. Wśród ogółu niepełnosprawnych prawnie (bez względu na posiadany stopień) 16,4% deklaroowało całkowite ograniczenie sprawności, 24,0% poważne, natomiast 46,4% umiarkowane. Pozostali zaś (13,3%) to osoby niepełnosprawne wyłącznie prawnie – nieodczuwający jakichkolwiek ograniczeń w funkcjonowaniu.

W miastach brak jest istotnego zróżnicowania pomiędzy niepełnosprawnymi prawnie mężczyznami i kobietami oceniającymi występujące ograniczenia. Niepełnosprawni mieszkańcy miast najczęściej odczuwali je w sposób umiarkowany (47,1%). Całkowite ograniczenie deklaroowało 14,8%, a poważne 22,7%. Niepełnosprawni nieodczuwający ograniczeń stanowili 15,3%.

Niepełnosprawni prawnie mieszkańcy wsi częściej niż mieszkańcy miast deklarowali całkowite (18,2%) lub poważne ograniczenie sprawności (25,4%). Udział osób niepełnosprawnych deklarujących umiarkowane ograniczenie sprawności był wyraźnie niższy (45,5%).

Osoby niepełnosprawne tylko biologicznie znacznie rzadziej deklarowały całkowite ograniczenie sprawności niż posiadający prawne orzeczenie (4,7%), nieco częściej 25,0% poważne, natomiast umiarkowane 70,4%. Nie odnotowano w tej kategorii znaczącego zróżnicowania między mieszkańcami miast i wsi.

Osoby niepełnosprawne według grup wieku

Występują silne zależności pomiędzy wiekiem, płcią, a ograniczeniem sprawności. Wprawdzie osobą niepełnosprawną można się stać w każdym wieku, ale w ciągu trwania życia na skutek urazów, wad wrodzonych, chorób przewlekłych (w tym również związanych z wykonywanym zawodem) pogarsza się często stan zdrowia uniemożliwiając w różnym stopniu normalne funkcjonowanie. Rozmiary niepełnosprawności określają kondycję zdrowotną społeczeństwa, przy czym natężenie niepełnosprawności nasila się wraz z wiekiem.

Tabl. 15. Częstość występowania niepełnosprawności według wieku, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	0-14 lata	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 lat i więcej
na 1000 ludności w danej grupie wiekowej								
Ogółem	129	35	33	35	63	132	233	366
mężczyźni	123	42	38	42	65	134	253	352
kobiety	135	28	28	29	60	129	214	375
Miasta	138	42	36	36	65	129	236	385
mężczyźni	134	51	43	43	68	135	264	374
kobiety	141	33	28	29	62	124	214	392
Wieś	122	31	31	35	61	134	229	351
mężczyźni	115	36	34	40	63	133	243	334
kobiety	130	25	27	28	59	134	215	361

W 2011 r. na 1000 osób w wieku poniżej 15 roku życia tylko 35 osób było niepełnosprawnych, podczas gdy w grupie osób w wieku 65 lat i więcej wskaźnik ten kształtował się na poziomie 366 osób. Podobne prawidłowości zaobserwować można wśród subpopulacji mężczyzn oraz kobiet, jak również wśród niepełnosprawnej ludności miejskiej i wiejskiej.

Wśród ogółu osób w wieku przedprodukcyjnym najmłodszy niepełnosprawni stanowili zaledwie 3,6%. W kolejnych grupach wieku udział niepełnosprawnych wzrasta. W wieku produkcyjnym było to 9,6%, w wieku mobilnym tylko 4,4%, natomiast już w wieku niemobilnym udział niepełnosprawnych wśród ogółu ludności wzrósł do 17,7%. Największe nasilenie niepełnosprawności obserwuje się w wieku poprodukcyjnym, gdzie już 34,0% osób było niepełnosprawnych (prawnie lub biologicznie).

Analizując wiek i płeć osób niepełnosprawnych zauważa się różnice pomiędzy zbiorowościami osób niepełnosprawnych prawnie, a niepełnosprawnymi wyłącznie biologicznie. Wśród ogółu niepełnosprawnych prawnie mężczyzn najliczniejszą grupę stanowili mężczyźni w wieku produkcyjnym (63,9%), podczas gdy udział kobiet wyniósł 41,8%. Odnotowano bardzo wysokie odsetki osób w wieku niemobilnym zarówno wśród mężczyzn jak i kobiet – odpowiednio 46,4% i 28,9%. W wieku poprodukcyjnym udział mężczyzn wyniósł 28,5%, natomiast niepełnosprawne prawnie kobiety stanowiły już ponad połowę (53,0%).

Tabl. 16. Osoby niepełnosprawne według ekonomicznych grup wieku, płci, miejsca zamieszkania i kategorii niepełnosprawności w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem		Ekonomiczne grupy wieku				
			przed- produk- cyjny	produkcyjny			popro- dukcyjny
	w osobach	w %		razem	mobilny	niemo- bilny	
Ogółem.....	165680	100,0	5,0	47,0	13,1	33,9	48,1
Niepełnosprawni: prawnie ..	106266	100,0	6,3	53,0	15,4	37,6	40,7
tylko biologicznie...	59413	100,0	2,5	36,2	8,9	27,3	61,2
Mężczyźni	77048	100,0	6,4	60,4	16,0	44,4	33,1
Niepełnosprawni: prawnie ..	53499	100,0	7,6	63,9	17,5	46,4	28,5
tylko biologicznie...	23549	100,0	3,9	52,5	12,6	39,9	43,6
Kobiety.....	88632	100,0	3,7	35,2	10,5	24,7	61,0
Niepełnosprawni: prawnie ..	52767	100,0	5,1	41,8	13,2	28,6	53,0
tylko biologicznie...	35865	100,0	1,7	25,5	6,5	19,0	72,8
Miasta	79609	100,0	5,0	47,4	12,6	34,8	47,6
Niepełnosprawni: prawnie ..	57134	100,0	5,8	52,3	14,1	38,2	41,9
tylko biologicznie...	22475	100,0	2,9	34,9	8,6	26,3	62,2
Mężczyźni	36862	100,0	6,6	60,2	15,5	44,7	33,2
Niepełnosprawni: prawnie ..	28020	100,0	7,3	63,1	16,6	46,5	29,6
tylko biologicznie...	8842	100,0	4,4	51,1	11,9	39,2	44,5
Kobiety	42747	100,0	3,5	36,4	10,1	26,3	60,1
Niepełnosprawni: prawnie ..	29114	100,0	4,3	42,0	11,7	30,3	53,7
tylko biologicznie...	13633	100,0	1,9	24,4	6,5	17,8	73,7
Wieś.....	86071	100,0	5,0	46,5	13,5	33,0	48,5
Niepełnosprawni: prawnie ..	49133	100,0	7,0	53,7	16,9	36,8	39,3
tylko biologicznie...	36938	100,0	2,3	37,0	9,1	27,9	60,6
Mężczyźni	40186	100,0	6,3	60,6	16,6	44,1	33,1
Niepełnosprawni: prawnie ..	25479	100,0	7,8	64,8	18,6	46,3	27,4
tylko biologicznie...	14707	100,0	3,6	53,3	13,0	40,3	43,1
Kobiety.....	45885	100,0	3,9	34,2	10,9	23,3	61,9
Niepełnosprawni: prawnie ..	23654	100,0	6,1	41,7	15,1	26,6	52,2
tylko biologicznie...	22231	100,0	1,5	26,2	6,5	19,7	72,3

Struktura wieku osób niepełnosprawnych tylko biologicznie różni się w porównaniu do struktury osób niepełnosprawnych prawnie. Znacznie mniejszy był odsetek niepełnosprawnych mężczyzn w wieku produkcyjnym (52,5%) oraz zdecydowanie większy w wieku poprodukcyjnym (43,6%) niż wśród omawianej wcześniej zbiorowości. Podobną prawidłowość obserwuje się wśród kobiet. Tylko 25,5% stanowiły kobiety w wieku produkcyjnym, natomiast 72,8% było po 60 roku życia.

Istotnym czynnikiem różnicującym różne kategorie osób niepełnosprawnych jest płeć. Wśród ogółu osób niepełnosprawnych prawnie udział mężczyzn i kobiet był właściwie wyrównany – 49,7% stanowili mężczyźni i 50,3% kobiety. W zależności jednak od wieku proporcje według płci są zróżnicowane.

Rozpatrując strukturę osób niepełnosprawnych prawnie według płci obserwuje się, że we wszystkich kategoriach wieku produkcyjnego udział mężczyzn był znacznie wyższy. W wieku produkcyjnym mobilnym mężczyźni stanowili 57,4%, natomiast kobiety 42,6%. W wieku niemobilnym udział mężczyzn wyniósł 62,2%, podczas gdy kobiet - 37,8%.

Zupełnie inne są proporcje niepełnosprawnych prawnie w wieku poprodukcyjnym. Tu udział mężczyzn w wieku 65 lat i więcej był znacznie niższy (35,3%) wobec 64,7% kobiet w tej grupie wieku.

Wśród dzieci niepełnosprawnych dominowali chłopcy (60,0%). Zwraca uwagę, że wśród omawianej zbiorowości 3,9% chłopców i 1,7% dziewczynek nie posiadało prawnego potwierdzenia długotrwałych problemów zdrowotnych.

Tabl. 17. Struktura osób niepełnosprawnych według ekonomicznych grup wieku, płci i kategorii niepełnosprawności w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Ekonomiczne grupy wieku				
		przedprodukcyjny	produkcyjny			poprodukcyjny
			razem	mobilny	niemobilny	
w %						
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mężczyźni.....	46,5	60,1	59,9	57,0	60,9	32,1
Kobiety	53,5	39,9	40,1	43,0	39,1	67,9
Niepełnosprawni prawnie	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mężczyźni.....	50,3	60,0	60,8	57,4	62,2	35,3
Kobiety	49,7	40,1	39,2	42,6	37,8	64,7
Niepełnosprawni tylko biologicznie ...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mężczyźni.....	39,6	60,7	57,5	55,9	57,9	28,2
Kobiety	60,4	39,3	42,5	44,1	42,1	71,8

Wśród ogółu osób niepełnosprawnych biologicznie zdecydowanie dominowały kobiety – 60,4% wobec 39,6% mężczyzn. W wieku produkcyjnym struktura według płci była zbliżona do wcześniej analizowanej zbiorowości niepełnosprawnych prawnie. We wszystkich grupach wieku produkcyjnego przeważali mężczyźni. Zdecydowane różnice wystąpiły natomiast w wieku poprodukcyjnym. Mężczyźni stanowili 28,2%, a kobiety – 71,8%.

Zróżnicowanie pomiędzy niepełnosprawnością prawną a biologiczną

Największą grupę wśród ogółu osób niepełnosprawnych (ponad 64% zbiorowości) stanowiły osoby posiadające orzeczenie prawne potwierdzające naruszenie sprawności organizmu, która w różnym stopniu ograniczała pełnienie ról społecznych. Posiadane orzeczenie prawne o stopniu niepełnosprawności nie zawsze określa faktyczne ograniczenia deklarowane przez osobę niepełnosprawną.

Bez względu na posiadane orzeczenie osoby niepełnosprawne prawnie najczęściej deklarowały umiarkowane ograniczenie sprawności (46,4%) spośród nich, 24,0% poważne ograniczenia, a 16,4% całkowite. Znaczącą grupę (13,3%) stanowiły osoby posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, natomiast nie deklarujące żadnych ograniczeń w zwykłym funkcjonowaniu związanym z wiekiem (niepełnosprawni wyłącznie prawnie). Oznacza to, że wśród ogółu niepełnosprawnych prawnie – 86,8% stanowiły osoby niepełnosprawne prawnie, a zarazem biologicznie.

Istnieje wyraźne zróżnicowanie pomiędzy posiadaniem orzeczeniem, a deklarowanym ograniczeniem sprawności.

Nieco ponad 81% mężczyzn posiadających znaczny stopień niepełnosprawności deklarowało całkowite lub poważne ograniczenie sprawności, natomiast zaledwie 12,5% spośród nich umiarkowane, a 6,4% nie odczuwało żadnych ograniczeń i zgodnie z przyjętymi założeniami zostali zaliczeni do niepełnosprawnych wyłącznie prawnie.

Zupełnie inna była ocena mężczyzn posiadających umiarkowany stopień. Tylko niewiele ponad 26% deklarowało całkowite lub poważne ograniczenie sprawności, natomiast blisko 61% spośród nich

miało umiarkowane ograniczenie. 13,3% mężczyzn o tym stopniu nie miało żadnych problemów ograniczających zwykle funkcjonowanie związane z wiekiem.

Mężczyźni, którzy mieli lekki stopień niepełnosprawności najczęściej (68,3%) oceniali, że ich ograniczenie sprawności w sposób umiarkowany wpływa na funkcjonowanie. Nieco ponad 1/5 mężczyzn nie odczuwała żadnych ograniczeń. Całkowite ograniczenie deklarowało 1,9% mężczyzn, natomiast poważne 9,6% spośród nich. Oznacza to, że wśród mężczyzn posiadających lekki stopień niepełnosprawności co piąty był niepełnosprawnym wyłącznie prawnie.

Tabl. 18. Osoby niepełnosprawne prawnie według stopnia niepełnosprawności i odczuwania ograniczeń sprawności w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem		Osoby niepełnosprawne posiadające ograniczenie sprawności			Nieodczuwające ograniczeń ^a
			całkowite	poważne	umiarkowane	
	w osobach	struktura pozioma				
Osoby niepełnosprawne prawnie.....	106266	100,0	16,4	24,0	46,4	13,3
w wieku 16 lat i więcej o stopniu niepełnosprawności.....	100444	100,0	17,0	24,6	45,6	12,8
znacznym.....	34657	100,0	43,5	37,3	13,3	6,0
umiarkowanym.....	39296	100,0	3,3	22,3	61,1	13,2
lekkim.....	22839	100,0	1,6	9,3	68,4	20,6
nieustalonym.....	3652	100,0	9,1	23,1	44,5	23,3
w wieku 0-15 lat posiadający orzeczenie o niepełnosprawności.....	5823	100,0	5,7	13,6	58,6	22,1
Mężczyźni niepełnosprawni prawnie	53499	100,0	16,0	22,8	47,3	13,9
w wieku 16 lat i więcej o stopniu niepełnosprawności.....	49951	100,0	16,7	23,4	46,6	13,3
znacznym.....	15753	100,0	45,6	35,5	12,5	6,4
umiarkowanym.....	20045	100,0	3,9	22,3	60,6	13,3
lekkim.....	12164	100,0	1,9	9,6	68,3	20,2
nieustalonym.....	1989	100,0	8,5	23,3	42,0	26,1
w wieku 0-15 lat posiadający orzeczenie o niepełnosprawności.....	3547	100,0	5,2	13,9	58,4	22,5
Kobiety niepełnosprawne prawnie	52767	100,0	16,8	25,2	45,4	12,7
w wieku 16 lat i więcej o stopniu niepełnosprawności.....	50492	100,0	17,3	25,7	44,7	12,3
znacznym.....	18904	100,0	41,7	38,7	13,9	5,8
umiarkowanym.....	19250	100,0	2,7	22,4	61,7	13,2
lekkim.....	10675	100,0	1,4	9,1	68,4	21,1
nieustalonym.....	1663	100,0	9,9	22,8	47,5	19,8
w wieku 0-15 lat posiadający orzeczenie o niepełnosprawności.....	2276	100,0	6,4	13,1	59,0	21,5

a Dotyczy osób niepełnosprawnych wyłącznie prawnie.

Kobiety niepełnosprawne prawnie bardzo podobnie jak mężczyźni oceniali występujące ograniczenia sprawności przy określonym stopniu prawnym potwierdzającym problemy zdrowotne.

Całkowite lub poważne ograniczenie deklarowało łącznie 80,4% kobiet o znacznym stopniu niepełnosprawności, 13,9% jako umiarkowane, a 5,8% nie miało żadnych ograniczeń (niepełnosprawne wyłącznie prawnie).

Przy umiarkowanym stopniu niepełnosprawności 25,1% kobiet (łącznie) oceniało ograniczenia jako całkowite lub poważne, umiarkowane 61,7%, a 13,2% było niepełnosprawnymi wyłącznie prawnie.

Przy lekkim stopniu niepełnosprawności 10,5% kobiet stwierdziło, że miało całkowite lub poważne ograniczenia, a 68,4% spośród nich (niemal identycznie jak mężczyźni o tym stopniu) umiarkowane problemy, natomiast 21,1% kobiet nie odczuwało żadnych ograniczeń.

Osoby niepełnosprawne według grup schorzeń

Po raz pierwszy w spisie w ramach tematyki związanej z niepełnosprawnością badano, jak wybrane grupy schorzeń wpływają na ograniczenia związane ze zwykłym funkcjonowaniem. Spośród występujących grup schorzeń zdecydowano, że przedmiotem analizy będą trzy główne (nawet jeżeli było ich więcej). Wyodrębniono następujące typy schorzeń: ruch, słuch, wzrok, krążenie, neurologiczne i inne.

Według wyników NSP 2011, wśród ogółu 165,7 tys. osób niepełnosprawnych zdecydowana większość 151,5 tys. (tj. 91,5%) deklarowała niepełnosprawność biologiczną. Wśród tej zbiorowości są zarówno osoby posiadające prawne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, jak również osoby nieposiadające takiego dokumentu, natomiast deklarujące zakłócenia funkcjonowania organizmu przekładające się na ograniczenia sprawności w różnych obszarach. W dalszej analizie nie będą brane pod uwagę osoby niepełnosprawne prawnie, które nie deklarowały jakichkolwiek ograniczeń sprawności. Zbiorowość ta liczyła 14,1 tys.

Wśród ogółu osób niepełnosprawnych, które odczuwały ograniczenia sprawności największą grupę stanowiły osoby, u których wystąpiło jedno schorzenie 97,3 tys. – tj. 64,2%. Dwa schorzenia wymieniało 28,7 tys. – tj. 18,9%, a trzy 14,4 tys. – tj. 9,5%. Spośród omawianej zbiorowości tylko 11,1 tys. (7,3%) odmówiła udzielenia odpowiedzi na temat występujących u nich schorzeń powodujących ograniczenia sprawności.

Tabl. 19. Osoby niepełnosprawne biologicznie według liczby schorzeń i ograniczenia sprawności w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem		Posiadający:			Odmowa odpowiedzi o grupy schorzeń
			jedno schorzenie	dwa schorzenia	trzy schorzenia	
	w osobach		w %			
Ogółem	151540	100,0	64,2	18,9	9,5	7,3
Posiadający ograniczenia sprawności:						
całkowite	20195	100,0	59,2	19,3	15,5	6,1
poważne	40287	100,0	56,4	22,8	14,8	6,0
umiarkowane	91059	100,0	68,8	17,2	5,8	8,2
Mężczyźni.....	69607	100,0	67,7	17,2	7,5	7,6
Posiadający ograniczenia sprawności:						
całkowite	9486	100,0	62,1	19,0	12,9	6,0
poważne	17707	100,0	60,2	21,6	12,0	6,2
umiarkowane	42413	100,0	72,1	15,0	4,4	8,5
Kobiety	81934	100,0	61,3	20,4	11,2	7,1
Posiadający ograniczenia sprawności:						
całkowite	10708	100,0	56,5	19,5	17,8	6,2
poważne	22579	100,0	53,4	23,7	16,9	5,9
umiarkowane	48646	100,0	66,0	19,1	7,1	7,9
Miasta.....	70848	100,0	66,3	17,5	9,4	6,8
Posiadający ograniczenia sprawności:						
całkowite	9568	100,0	57,8	19,2	17,1	5,9
poważne	18546	100,0	58,8	21,8	13,7	5,7
umiarkowane	42734	100,0	71,5	15,2	5,8	7,5
Wieś.....	80693	100,0	62,4	20,2	9,6	7,8
Posiadający ograniczenia sprawności:						
całkowite	10626	100,0	60,3	19,3	14,1	6,3
poważne	21741	100,0	54,3	23,7	15,7	6,4
umiarkowane	48325	100,0	66,5	18,9	5,8	8,8

Blisko 68% wśród niepełnosprawnych mężczyzn stwierdziło, że występowała u nich jedna choroba będąca przyczyną ograniczeń, 17,2% miało dwa schorzenia, 7,5% trzy, natomiast 7,6% nie udzieliło informacji w tym zakresie.

Inna była sytuacja niepełnosprawnych kobiet. Rzadziej niż mężczyźni wymieniali tylko jedną grupę schorzeń (61,3%), blisko co piąta miała dwa schorzenia (20,4%), a 11,2% wskazało trzy przyczyny ograniczeń sprawności. Udział kobiet, które odmówiły udzielenia odpowiedzi wyniósł 7,1%.

Tabl. 20. Osoby niepełnosprawne biologicznie, u których występuje jedno schorzenie według jego rodzaju i ograniczenia sprawności w 2011 r

Wyszczególnienie	Grupa schorzeń							
	ogółem		ruch	sluch	wzrok	krążenie	neurologiczne	inne
	w osobach	w %						
Ogółem	97338	100,0	38,2	3,7	5,7	16,0	13,5	22,9
Posiadający ograniczenia sprawności:								
całkowite.....	11946	100,0	37,1	1,6	7,2	10,4	19,9	23,8
poważne.....	22710	100,0	39,3	2,4	6,2	16,3	15,1	20,7
umiarkowane	62682	100,0	38,0	4,5	5,2	17,0	11,7	23,6
Mężczyźni	47147	100,0	34,2	4,2	6,3	17,6	14,3	23,4
Posiadający ograniczenia sprawności:								
całkowite.....	5892	100,0	33,3	1,9	7,4	12,7	20,9	23,9
poważne.....	10656	100,0	34,7	2,9	6,8	18,6	16,4	20,6
umiarkowane	30598	100,0	34,2	5,2	5,9	18,2	12,3	24,3
Kobiety	50192	100,0	42,0	3,1	5,1	14,5	12,8	22,5
Posiadający ograniczenia sprawności:								
całkowite.....	6054	100,0	40,8	1,3	7,0	8,2	18,9	23,7
poważne.....	12054	100,0	43,4	2,0	5,5	14,3	14,0	20,8
umiarkowane	32084	100,0	41,6	3,9	4,6	15,8	11,2	22,9
Miasta	47001	100,0	36,7	4,3	6,1	16,2	13,7	23,0
Posiadający ograniczenia sprawności:								
całkowite.....	5534	100,0	33,0	1,6	8,9	11,9	20,7	24,0
poważne.....	10907	100,0	36,3	2,9	6,5	17,5	15,0	21,7
umiarkowane	30560	100,0	37,5	5,4	5,4	16,5	11,9	23,3
Wieś.....	50337	100,0	39,6	3,0	5,3	15,8	13,4	22,9
Posiadający ograniczenia sprawności:								
całkowite.....	6412	100,0	40,6	1,6	5,8	9,2	19,2	23,6
poważne.....	11803	100,0	42,1	2,0	5,8	15,1	15,1	19,8
umiarkowane	32122	100,0	38,5	3,7	5,0	17,4	11,5	23,9

Występuje wyraźny związek pomiędzy występującymi schorzeniami a ograniczeniem sprawności. Wśród 47,2 tys. niepełnosprawnych mężczyzn, u których wystąpiło jedno schorzenie, jako przyczyny całkowitego ograniczenia sprawności wymieniane były najczęściej uszkodzenia i choroby narządów ruchu (33,3%), inne schorzenia osobno nie wymienione (23,9%) oraz schorzenia neurologiczne (20,9%). W przypadku 12,7% mężczyzn choroby układu krążenia, a dla 7,4% choroby wzroku – były powodem całkowitego ograniczenia. Najczęściej wymieniane były choroby słuchu – 1,9%.

Podobnie przy poważnym ograniczeniu sprawności mężczyźni najczęściej wymieniali choroby narządów ruchu – 34,7% (których udział był nawet wyższy niż przy całkowitym ograniczeniu), inne schorzenia osobno nie wymienione – 20,6% oraz choroby układu krążenia – 18,6%, które częściej niż przy całkowitym ograniczeniu powodowały różnego rodzaju utrudnienia. W porównaniu do wcześniej analizowanej grupy obniżył się za to odsetek mężczyzn ze schorzeniami neurologicznymi (16,4%) oraz schorzeniami wzroku (6,8%). Wzrósł natomiast odsetek mężczyzn wskazujących choroby słuchu (2,9%).

Omawiając ostatnią kategorię, tzn. odczuwających ograniczenia sprawności w sposób umiarkowany zauważa się, że wśród tej grupy również choroby narządów ruchu utrudniały funkcjonowanie 34,2% mężczyzn. Następnie inne osobno nie wymienione – 24,3%, choroby układu krążenia – 18,2%, a także neurologiczne – 12,3%. Stosunkowo często niepełnosprawni mężczyźni wymieniali choroby wzroku (5,9%) oraz słuchu (5,2%).

Liczba niepełnosprawnych kobiet, u których wystąpiło jedno schorzenie wynosiła 50,2 tys. Wśród kobiet, u których wystąpiło całkowite ograniczenie sprawności najczęściej wymieniane były (podobnie jak wśród mężczyzn) schorzenia narządu ruchu – 40,8%. Do grup chorób równie często wymienianych należały również inne schorzenia osobno nie wymienione (23,7%) oraz schorzenia neurologiczne (18,9%). Choroby układu krążenia i choroby wzroku wymieniło odpowiednio 8,2% i 7,0% kobiet, natomiast najrzadziej choroby słuchu – 1,3%.

U 43,4% kobiet przy poważnym ograniczeniu sprawności występowały schorzenia narządu ruchu. W porównaniu do wcześniej omawianej grupy zwiększył się odsetek kobiet z chorobami układu krążenia (14,3%) oraz chorobami narządu słuchu (2,0%). Zmniejszyły się odsetki kobiet, które chorowały na inne schorzenia osobno nie wymienione – 20,8%, schorzenia neurologiczne – 14,0%, a także związane z narządem wzroku – 5,5%.

Przy umiarkowanym stopniu ograniczeń sprawności kobiety również najczęściej wymieniały schorzenia narządu ruchu (41,6%), inne schorzenia osobno nie wymienione (22,9%), schorzenia układu krążenia (15,8%), a także schorzenia neurologiczne (11,2%).

Mieszkańcy wsi niezależnie od stopnia ograniczenia sprawności, relatywnie częściej niż mieszkańcy miast wskazywali na schorzenia narządu ruchu.

Osoby niepełnosprawne według okresu trwania ograniczenia sprawności

Kolejne zagadnienie wprowadzone w NSP 2011 do zakresu tematycznego związanego z niepełnosprawnością (oprócz grup schorzeń) to okres trwania ograniczenia sprawności. Informacje były ustalane dla osób, które odczuwały ograniczenia sprawności (całkowite, poważne lub umiarkowane) niezależnie, czy posiadały status osoby niepełnosprawnej prawnie, czy zostały sklasyfikowane (na podstawie deklaracji) jako osoby niepełnosprawne wyłącznie biologicznie.

Tak wyodrębniona w spisie zbiorowość liczyła 151,5 tys. osób, czyli 89,8% ogółu osób niepełnosprawnych, przy czym znacznie wyższy był udział kobiet (54,1%) niż mężczyzn (45,9%). Wśród omawianej zbiorowości dominowały (46,2%) osoby długotrwale niepełnosprawne, które oceniły, że ograniczenie sprawności trwało 10 lat i dłużej.

Przy całkowitym ograniczeniu sprawności aż 55,3% mężczyzn – spośród 69,6 tys. – wykazało, że ich problemy związane z występującymi chorobami lub kalectwem trwają ponad 10 lat. Natomiast mężczyźni, którzy odczuwali różnego rodzaju problemy spowodowane chorobą (chorobami) trwające poniżej 10 lat, stanowili w tej grupie łącznie 42,4%. Dla 20,6% ograniczenia występowały od 1 roku do 5 lat, a dla 16,8% od 5-10 lat. Tylko 5,0% mężczyzn deklarowało, że problemy ze zdrowiem trwają krótko tj. od 6 miesięcy do 1 roku.

Wśród mężczyzn posiadających poważne ograniczenia sprawności, mniejszy był – niż wśród posiadających całkowite – udział tych, którzy mieli ograniczenie trwające 10 lat lub dłużej (52,4%), od roku do 5 lat (19,7%) oraz od 6 miesięcy do 1 roku (4,5%). Natomiast na wyższym poziomie był udział mężczyzn, których okres ograniczeń wynosił 5-10 lat – 21,0%.

Pomimo znacznie większego udziału kobiet wśród ogółu osób rozpatrywanych ze względu na okres trwania ograniczeń spowodowanych przewlekłymi chorobami, wypadkami i urazami to generalnie struktury dotyczące ograniczeń aktywności w różnych obszarach są bardzo zbliżone ze względu na płeć.

Przy całkowitym i poważnym ograniczeniu sprawności kobiety (podobnie jak mężczyźni) deklarowały, że ich problemy były przeważnie długotrwale, tzn. występowały 10 lat i dłużej (udziały wyniosły odpowiednio 54,4% i 52,1%). Odsetki te były niższe niż w przypadku odnotowanych wśród mężczyzn odpowiednio o: 0,9 i 0,3 p.proc. Z kolei przy umiarkowanym ograniczeniu sprawności udział odnotowany wśród kobiet wyniósł 40,8% i był niższy o 2,0 p.proc. niż wśród panów.

Tabl. 21. Osoby niepełnosprawne biologicznie według płci, miejsca zamieszkania, ograniczeń sprawności i okresu ich trwania w 2011 r.

Wyszczególnienie	Okres trwania ograniczenia zdolności w wykonywaniu czynności						odmowa odpowiedzi
	ogółem	od 6 m-cy do 1 roku	od 1 roku do 5 lat	od 5 lat do 10 lat	10 lat i dłużej	odmowa odpowiedzi	
Ogółem	151540	100,0	5,1	23,7	21,7	46,2	3,3
Posiadający ograniczenia sprawności:							
całkowite	20195	100,0	4,9	20,7	17,4	54,8	2,2
poważne.....	40287	100,0	3,9	20,3	21,3	52,2	2,3
umiarkowane	91059	100,0	5,7	25,9	22,8	41,7	3,9
Mężczyźni	69607	100,0	5,5	23,3	20,9	46,9	3,4
Posiadający ograniczenia sprawności:							
całkowite	9486	100,0	5,0	20,6	16,8	55,3	2,4
poważne.....	17707	100,0	4,5	19,7	21,0	52,4	2,4
umiarkowane	42413	100,0	6,1	25,4	21,8	42,8	4,1
Kobiety	81934	100,0	4,8	24,1	22,3	45,7	3,1
Posiadający ograniczenia sprawności:							
całkowite	10708	100,0	4,9	20,7	17,9	54,4	2,1
poważne.....	22579	100,0	3,5	20,7	21,5	52,1	2,2
umiarkowane	48646	100,0	5,4	26,4	23,7	40,8	3,8
Miasta	70848	100,0	5,1	24,8	21,6	45,2	3,3
Posiadający ograniczenia sprawności:							
całkowite	9568	100,0	4,5	21,6	17,0	54,6	2,2
poważne.....	18546	100,0	3,7	22,0	22,0	50,0	2,2
umiarkowane	42734	100,0	5,9	26,7	22,4	41,0	4,0
Wieś.....	80693	100,0	5,1	22,8	21,8	47,2	3,2
Posiadający ograniczenia sprawności:							
całkowite	10626	100,0	5,3	19,8	17,7	54,9	2,3
poważne.....	21741	100,0	4,1	18,7	20,7	54,1	2,4
umiarkowane	48325	100,0	5,5	25,2	23,2	42,3	3,8

Zwraca również uwagę, że zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn, najniższe odsetki odnotowano u osób deklarujących, że ich ograniczenia trwały od 6 miesięcy do 1 roku.

Podobne prawidłowości odnotowano wśród ludności miejskiej i wiejskiej. Ponad 50% mieszkańców zarówno miast, jak i wsi o całkowitym i poważnym ograniczeniu sprawności zadeklarowało występowanie długotrwałych problemów, natomiast w przypadku osób o umiarkowanym ograniczeniu sprawności – ponad 40%.

Osoby niepełnosprawne według poziomu wykształcenia

W latach 2002-2011 zdecydowanie wzrósł poziom wykształcenia ogółu ludności. To pozytywne zjawisko obserwowane było również wśród osób niepełnosprawnych.

W 2011 r. wśród 160,4 tys. osób niepełnosprawnych w wieku 13 lat i więcej odsetek posiadających wykształcenie ponadgimnazjalne wyniósł 56,4% (dla ogółu ludności 67,4%), natomiast w 2002 r. (dotyczyło to wówczas wykształcenia ponadpodstawowego) osiągnął 42,6% (dla ogółu ludności 61,1%). Wyraźnie stąd widać, że coraz bardziej zacierają się różnice w poziomie wykształcenia ogółu ludności i osób niepełnosprawnych – rozbieżność w p.proc. zmniejszyła się z 18,5 do 11.

Tabl. 22. Osoby niepełnosprawne w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia, płci i miejsca zamieszkania na podstawie wyników NSP 2002 i 2011

Wyszczególnienie	Poziom wykształcenia						
	Ogółem ^a		wyższe	policealne i średnie	zasadnicze zawodowe	podstawowe ^b	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia
	w osobach		w %				
NSP 2002							
Ogółem	182576	100,0	3,5	21,2	17,9	45,9	11,2
Mężczyźni	86885	100,0	4,1	20,7	24,8	42,1	7,9
Kobiety	95691	100,0	2,8	21,6	11,7	49,5	14,1
Miasta.....	77641	100,0	6,9	35,7	19,5	32,2	5,4
Mężczyźni	36520	100,0	8,4	34,7	26,4	26,7	3,5
Kobiety	41121	100,0	5,5	36,5	13,4	37,1	7,1
Wieś	104935	100,0	0,9	10,5	16,7	56,1	15,4
Mężczyźni	50365	100,0	1,1	10,6	23,6	53,2	11,2
Kobiety	54570	100,0	0,8	10,4	10,4	58,7	19,4
NSP 2011							
Ogółem	160416	100,0	6,6	26,1	23,7	38,6	4,8
Mężczyźni	73808	100,0	6,8	24,0	32,3	33,5	3,3
Kobiety	86608	100,0	6,5	27,9	16,3	42,9	6,1
Miasta.....	77074	100,0	10,9	37,7	23,2	26,0	2,1
Mężczyźni	35267	100,0	11,5	34,0	31,4	21,5	1,6
Kobiety	41807	100,0	10,4	40,8	16,3	29,8	2,5
Wieś	83342	100,0	2,7	15,5	24,1	50,3	7,4
Mężczyźni	38541	100,0	2,5	14,9	33,1	44,5	4,9
Kobiety	44800	100,0	2,8	16,0	16,3	55,2	9,5

a Nieustalony poziom wykształcenia tylko w pozycji „ogółem”. b W 2011 roku łącznie z gimnazjalnym.

W latach 2002-2011 wzrósł odsetek osób niepełnosprawnych o wykształceniu wyższym – o 3,1 p.proc. oraz posiadających ukończoną szkołę średnią (lub policealną) o 4,9 p.proc. Odnotowano również wzrost udziału osób o wykształceniu zasadniczym zawodowym (o 5,8 p.proc.).

W analizowanym okresie zmniejszyły się znacząco odsetki osób niepełnosprawnych o najniższych poziomach wykształcenia. Udział osób posiadających wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne zmniejszył się na przestrzeni dziewięciu lat o 7,3 p.proc. do 38,6%, a osób, które nie posiadały ukończonej szkoły podstawowej o 6,4 p.proc. do 4,8%.

Poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych jest wyraźnie zróżnicowany ze względu na płeć. W 2011 r. niepełnosprawni mężczyźni najczęściej legitymowali się najniższym poziomem wykształcenia (podstawowe i gimnazjalne) – 33,5%, a następnie zasadniczym zawodowym (32,3%), średnim i policealnym – 24,0%. Tylko 6,8% ukończyło wyższe uczelnie. Odnotowano również 3,3% niepełnosprawnych mężczyzn bez wykształcenia szkolnego.

Poziom wykształcenia niepełnosprawnych kobiet różni się znacząco od poziomu wykształcenia mężczyzn. Udział kobiet posiadających wykształcenie ponadgimnazjalne wynosił 50,7%, natomiast wśród mężczyzn sięgnął 63,1%. Kobiety niepełnosprawne najczęściej posiadały wykształcenie gimnazjalne lub podstawowe – 42,9%. Należy zwrócić uwagę na stosunkowo wysoki odsetek kobiet o wykształceniu średnim lub policealnym – 27,9% (wobec 24,0% mężczyzn). Z kolei kobiety znacznie rzadziej niż mężczyźni miały ukończoną zasadniczą szkołę zawodową, odpowiednio 16,3% wobec 32,3%. Również kobiety nieco rzadziej niż mężczyźni kończyły wyższe uczelnie (6,5% wobec 6,8%). W strukturze według poziomu wykształcenia znaczący nadal udział (6,1%) miały kobiety bez wykształcenia szkolnego.

Czynnikiem różnicującym strukturę osób niepełnosprawnych według poziomu wykształcenia jest również miejsce zamieszkania i płeć. Poziom wykształcenia niepełnosprawnych mieszkańców miast zarówno mężczyzn, jak i kobiet był zdecydowanie wyższy niż zamieszkałych na wsi. Udział niepełnosprawnych mieszkańców miast posiadających wykształcenie ponadgimnazjalne wynosił 71,8%, podczas gdy na wsi osiągnął 42,3%. Oznacza to, że udział osób niepełnosprawnych poniżej tego poziomu wykształcenia w miastach nie osiągnął nawet 1/3, podczas gdy na wsi znacznie przekroczył 1/2.

Niepełnosprawni mężczyźni w miastach częściej niż kobiety legitymowali się wykształceniem wyższym – odpowiednio 11,5% i 10,4%, natomiast zdecydowanie rzadziej – wykształceniem średnim (34,0% wobec 40,8%). Wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 31,4% mężczyzn, podczas gdy udział kobiet wynosił 16,3%. Zdecydowanie mniejszy był udział mężczyzn niż kobiet o najniższym poziomie wykształcenia. Mężczyźni o wykształceniu gimnazjalnym lub podstawowym stanowili 21,5%, podczas gdy kobiety 29,8%. Większy był również udział kobiet, które nie posiadały wykształcenia szkolnego – 2,5% (mężczyźni – 1,6%).

Mieszkańcy wsi byli gorzej wykształceni niż mieszkańcy miast. Współczynniki osób niepełnosprawnych mieszkających na wsi posiadających wykształcenie ponadgimnazjalne kształtowały się następująco: mężczyźni – 50,5%, kobiety – 35,1%. Dominującym poziomem wykształcenia zarówno wśród mężczyzn (44,5%), jak i kobiet (55,2%) było gimnazjalne lub podstawowe. Stosunkowo wysoki był również udział niepełnosprawnych mieszkańców wsi, którzy legitymowali się wykształceniem zasadniczym zawodowym. Wśród mężczyzn wynosił 33,1%, a wśród kobiet 16,3%. Nieco wyższy odsetek w strukturze według poziomu wykształcenia miały niepełnosprawne kobiety o wykształceniu średnim – 16,0% wobec 14,9% mężczyzn. Wyższe uczelnie ukończyło jedynie 2,8% niepełnosprawnych kobiet i 2,5% niepełnosprawnych mężczyzn zamieszkujących na wsi. Znaczny odsetek niepełnosprawnych mieszkańców wsi nie ukończył szkoły podstawowej. Udział niepełnosprawnych kobiet bez wykształcenia szkolnego wynosił 9,5%, a mężczyzn – 4,9%.

Tabl. 23. Osoby niepełnosprawne w wieku 13 lat i więcej według płci, ograniczenia sprawności i poziomu wykształcenia w 2011 r.

Wyszczególnienie	Poziom wykształcenia						
	Ogółem ^a	wyższe	police- alne i średnie	zasad- nicze zawo- dowe	podsta- wowe ^b	podsta- wowe nieukoń- czone i bez wy- kształ- cenia	
							w osobach
Ogółem	160416	100,0	6,6	26,1	23,7	38,6	4,8
Posiadający ograniczenie sprawności.....	147235	100,0	6,2	25,3	23,5	39,7	5,1
całkowite	19916	100,0	4,0	21,8	18,8	44,8	10,4
poważne	39588	100,0	5,4	23,2	20,5	44,6	6,3
umiarkowane	87730	100,0	7,1	27,1	25,9	36,4	3,4
Nieposiadający ograniczeń sprawności.....	13181	100,0	11,4	35,3	25,6	25,7	1,8
Mężczyźni	73808	100,0	6,8	24,0	32,3	33,5	3,3
Posiadający ograniczenie sprawności.....	66981	100,0	6,4	23,3	32,4	34,4	3,5
całkowite	9337	100,0	4,3	21,3	28,1	37,7	8,5
poważne	17282	100,0	6,4	22,0	29,8	37,4	4,3
umiarkowane	40361	100,0	6,9	24,3	34,5	32,3	2,0
Nieposiadający ograniczeń sprawności.....	6828	100,0	10,8	31,0	31,4	25,1	1,4
Kobiety	86608	100,0	6,5	27,9	16,3	42,9	6,1
Posiadający ograniczenie sprawności.....	80254	100,0	6,0	27,0	16,1	44,2	6,4
całkowite	10580	100,0	3,8	22,2	10,6	51,0	12,1
poważne	22307	100,0	4,6	24,1	13,2	50,2	7,8
umiarkowane	47369	100,0	7,2	29,5	18,6	39,9	4,5
Nieposiadający ograniczeń sprawności.....	6353	100,0	12,0	39,9	19,3	26,4	2,2

a Nieustalony poziom wykształcenia tylko w pozycji „ogółem”. *b* W 2011 roku łącznie z gimnazjalnym.

Omawiając zbiorowość osób niepełnosprawnych nie sposób nie wspomnieć o zależnościach jakie obserwujemy pomiędzy ograniczeniem sprawności, a posiadanym poziomem wykształcenia. Uwzględniając subiektywną ocenę sprawności spośród ogółu niepełnosprawnych wyodrębniono wszystkie osoby (bez względu na posiadanie orzeczenia prawnego) odczuwające ograniczenia – w sposób całkowity, poważny lub umiarkowany oraz osoby nieodczuwające ograniczeń (niepełnosprawni wyłącznie prawnie). Analizując dane można zaobserwować, że poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych wzrastał wraz ze zmniejszającymi się ograniczeniami sprawności.

Dla niepełnosprawnych mężczyzn deklarujących całkowitą lub poważnie ograniczoną sprawność, współczynniki posiadających wykształcenie ponadgimnazjalne wynosiły odpowiednio 53,7% i 58,2%. Oznacza to, że były znacznie niższe niż wskaźnik dla ogółu niepełnosprawnych mężczyzn (63,1%). Przy umiarkowanym ograniczeniu sprawności współczynnik ten dla mężczyzn wyniósł 65,7%, natomiast przy braku jakichkolwiek ograniczeń 73,2% mężczyzn posiadało wykształcenie ponadgimnazjalne (w tym 10,8% wykształcenie wyższe).

Podobną prawidłowość można zaobserwować wśród niepełnosprawnych kobiet. Najniższy poziom wykształcenia odnotowano wśród kobiet odczuwających całkowite lub poważne naruszenie funkcji życiowych organizmu. Wskaźnik wykształcenia ponadgimnazjalnego wyniósł dla nich odpowiednio 36,6% i 41,9% i zdecydowanie różnił się w porównaniu do kobiet ogółem (50,7%). Wyższy poziom wykształcenia deklarowały te kobiety, które w sposób umiarkowany odczuwały ograniczenia sprawności (55,3%) oraz niepełnosprawne tylko prawnie (nie deklarujące żadnych ograniczeń) aż 71,2%.

Osoby niepełnosprawne według stanu cywilnego prawnego

Stan cywilny prawny definiowany jest jako prawny status danej osoby w zakresie stanu małżeńskiego. Według wyników NSP 2011 udział osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej o stanie cywilnym żonaty/zamężna jest bardzo zbliżony do struktury ogółu ludności.

Osoby niepełnosprawne żonate/zamężne stanowiły większość subpopulacji osób niepełnosprawnych (55,9%), natomiast wśród ogółu ludności województwa odsetek żonaty/zamężnych wyniósł 57,2%. Wśród osób niepełnosprawnych odnotowano wyraźnie mniejszy – niż wśród ogółu ludności – udział kawalerów i panien, który wynosił 14,7% wobec 27,7% dla całej populacji w wieku 15 lat i więcej. Z kolei wśród osób niepełnosprawnych znaczący udział 24,6% miały osoby o stanie cywilnym wdowiec/wdowa – dla ogółu ludności udział ten wynosił 10,5%. Natomiast na podobnym poziomie w strukturze stanu cywilnego był udział osób rozwiedzionych (4,8% wobec 4,0%).

Tabl. 24. Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

Wyszczególnienie	Stan cywilny prawny					
	ogółem		kawaler /panna	żonaty /zamężna	wdowiec /wdowa	rozwiedziony /rozwiedziona
	w osobach			w %		
Ogółem	159156	100,0	14,7	55,9	24,6	4,8
Mężczyźni	73085	100,0	20,8	66,7	7,5	5,0
Kobiety	86071	100,0	9,5	46,8	39,0	4,7
Miasta.....	76451	100,0	13,2	56,7	23,1	7,0
Mężczyźni	34903	100,0	17,4	68,7	7,3	6,6
Kobiety	41548	100,0	9,6	46,6	36,4	7,4
Wieś	82705	100,0	16,1	55,3	25,9	2,8
Mężczyźni	38182	100,0	23,8	64,9	7,7	3,5
Kobiety	44523	100,0	9,4	47,0	41,5	2,2

Miejsce zamieszkania stanowi czynnik różnicujący strukturę populacji. Wśród ogółu niepełnosprawnych mężczyzn mieszkających w miastach 17,4% stanowili kawalerowie, natomiast udział niepełnosprawnych panien wyniósł 9,6% ogółu niepełnosprawnych mieszkanki miast. Zdecydowanie

wyższy był odsetek żonatych mężczyzn (68,7%) w porównaniu z zamężnymi kobietami (46,6%), co wynika z wyższej umieralności mężczyzn. Odsetek wdów wyniósł aż 36,4% wobec 7,3% mężczyzn. Osoby rozwiedzione stanowiły 7,4% wśród kobiet i 6,6% wśród mężczyzn.

Nieco inna była struktura według stanu cywilnego prawnego osób niepełnosprawnych zamieszkałych na wsi. Odsetek kawalerów osiągnął 23,8%, podczas gdy panien – 9,4%. Żonaci mężczyźni stanowili 64,9%, natomiast udział kobiet wyniósł 47,0%. Podobnie jak w miastach odnotowano bardzo wysoki odsetek wdów (41,5%) wśród mieszkanek wsi i 7,7% wdowców. Niewielki był udział rozwiedzionych osób niepełnosprawnych – 3,5% wśród mężczyzn i 2,2% wśród kobiet.

Osoby niepełnosprawne według aktywności ekonomicznej

Analizując populację osób niepełnosprawnych według cech demograficzno-społecznych, należy również przedstawić jej sytuację na rynku pracy. W 2011 r. populacja osób w wieku 15 lat i więcej, czyli będąca przedmiotem analiz w zakresie aktywności ekonomicznej, liczyła 1095,8 tys. osób. W tej liczbie zbiorowość niepełnosprawnych wyniosła 159,2 tys., co stanowiło 14,5% (w kraju - 13,9%). W porównaniu do 2002 r., liczba osób niepełnosprawnych w wieku aktywności ekonomicznej zmniejszyła się o 22,4 tys. osób, tj. o 12,3%.

W 2011 r. wśród ogółu niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej zdecydowaną większość tj. 79,8% stanowiły osoby bierne zawodowo, pozostałe 20,2% ogółu niepełnosprawnych były to osoby aktywne zawodowo. Niepełnosprawne osoby bierne zawodowo stanowiły 27,7% ludności biernej zawodowo w województwie, podczas gdy aktywne zawodowo osoby niepełnosprawne – niecałe 6% ogółu ludności aktywnej zawodowo.

Pracujące osoby niepełnosprawne stanowiły 17,6% populacji osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej, tj. 5,9% ogółu pracującej ludności w województwie. Niepełnosprawne osoby bezrobotne stanowiły wśród osób niepełnosprawnych mniejszy odsetek niż osoby pracujące, tj. 3,8%. Niepełnosprawne osoby bezrobotne stanowiły 7,7% ogółu osób bezrobotnych w województwie.

Tabl. 25. Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej na podstawie wyników NSP 2002 i 2011

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo			Nieustalony status na rynku pracy	Bierni zawodowo	Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
		razem	pracujący	bezrobotni					
w osobach						w %			
NSP 2002									
Ogółem.....	181508	39717	33811	5906	848	140943	22,0	18,7	14,9
Mężczyźni.....	86242	23384	19768	3616	380	62478	27,2	23,0	15,5
Kobiety.....	95266	16333	14043	2290	468	78465	17,2	14,8	14,0
Miasta.....	77104	13588	9311	4277	338	63178	17,7	12,1	31,5
Wieś.....	104404	26129	24500	1629	510	77765	25,1	23,6	6,2
NSP 2011									
Ogółem.....	159156	34081	28007	6074	-	125075	21,4	17,6	17,8
Mężczyźni.....	73085	18470	15075	3395	-	54615	25,3	20,6	18,4
Kobiety.....	86071	15611	12932	2678	-	70460	18,1	15,0	17,2
Miasta.....	76451	15498	11560	3938	-	60953	20,3	15,1	25,4
Wieś.....	82705	18583	16447	2136	-	64122	22,5	19,9	11,5
Dynamika zmian NSP 2002= 100									
Ogółem.....	87,7	85,8	82,8	102,8	x	88,7	x	x	x
Mężczyźni.....	84,7	79,0	76,3	93,9	x	87,4	x	x	x
Kobiety.....	90,3	95,6	92,1	116,9	x	89,8	x	x	x
Miasta.....	99,2	114,1	124,2	92,1	x	96,5	x	x	x
Wieś.....	79,2	71,1	67,1	131,1	x	82,5	x	x	x

W 2011 r., pomimo zmniejszenia się liczby osób niepełnosprawnych w porównaniu do 2002 r., struktura według aktywności ekonomicznej tej zbiorowości nie uległa większym zmianom. Niemniej jednak w skali województwa odnotowano negatywne tendencje, takie jak spadek aktywności zawodowej i wskaźnika zatrudnienia oraz wzrost stopy bezrobocia.

Wśród osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej – zarówno w 2011, jak i w 2002 r. – zdecydowaną większość stanowiły osoby biernie zawodowo. W 2011 r. liczba osób biernych zawodowo wyniosła 125,1 tys., czyli 78,6% ogółu osób analizowanej zbiorowości. W porównaniu do wyników NSP 2002 roku udział biernych zawodowo zwiększył się o 0,6 p.proc. Z kolei zbiorowość aktywnych zawodowo wynosiła 34,1 tys., stanowiąc 21,4% populacji osób niepełnosprawnych. Wśród nich 17,6% stanowiły osoby pracujące (w relacji do 2002 r. odsetek spadł o 1,1 p.proc.). W 2011 r. mało liczną grupę wśród aktywnych zawodowo stanowili bezrobotni (6,1 tys.). Było to jednak o 2,8% więcej niż w 2002 r., a udział tej grupy zwiększył się o 0,5 p.proc. do 3,8%.

Istotne różnice zauważa się analizując aktywność ekonomiczną osób niepełnosprawnych według płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

Wśród ogółu niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej kobiety stanowiły 54,1%. Rozpatrując zbiorowość aktywnych zawodowo zauważa się, że zarówno wśród pracujących jak i bezrobotnych, większy udział mieli niepełnosprawni mężczyźni – odpowiednio 53,8% oraz 55,9%. Z kolei w najliczniejszej grupie niepełnosprawnych, czyli biernych zawodowo, wyższy był udział kobiet i wynosił 56,3% wobec 43,7% mężczyzn.

W subpopulacji mężczyzn w porównaniu z wynikami NSP 2002 odnotowano spadek współczynnika aktywności zawodowej o 1,9 p.proc. oraz wskaźnika zatrudnienia o 2,4 p.proc. Stopa bezrobocia wzrosła natomiast o 2,9 p.proc. Z kolei w subpopulacji niepełnosprawnych kobiet wskaźniki aktywności zawodowej i zatrudnienia zwiększyły się co prawda odpowiednio o 0,9 i 0,2 p.proc., ale stopa bezrobocia wzrosła w większym stopniu niż w przypadku mężczyzn bo o 3,2 p.proc.

Miejsce zamieszkania wyraźnie różnicuje aktywność ekonomiczną osób niepełnosprawnych. Wśród zbiorowości osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej większość (52,0%) mieszkała na wsi. Udział osób niepełnosprawnych pracujących zamieszkałych na wsi wynosił 58,7%, a zamieszkałych w miastach – 41,3%. Należy zwrócić uwagę, że zdecydowana większość (64,8%) osób niepełnosprawnych, które określiły swój status na rynku pracy jako bezrobotne to mieszkańcy miast, co oznacza, że mieszkańcy miast częściej byli bezrobotnymi niż mieszkańcy wsi. Udział osób niepełnosprawnych biernych zawodowo zamieszkałych na wsi był wyższy niż w miastach i wynosił 51,3%.

Pomimo faktu, że wyższą aktywnością ekonomiczną generalnie charakteryzują się mieszkańcy wsi i w ich przypadku odnotowano zdecydowanie lepsze wyniki, to korzystniejsze zmiany strukturalne w relacji do wyników NSP 2002 zaszły w subpopulacji zamieszkującej miasta.

W subpopulacji zamieszkującej miasta w porównaniu z wynikami NSP 2002 odnotowano wzrost współczynnika aktywności zawodowej o 2,6 p.proc. oraz wskaźnika zatrudnienia o 3,0 p.proc. Stopa bezrobocia zmalała natomiast o 6,1 p.proc. Z kolei w subpopulacji niepełnosprawnych mieszkańców wsi wskaźniki aktywności zawodowej i zatrudnienia zmniejszyły się odpowiednio o 2,6 i 3,7 p.proc., ale stopa bezrobocia wzrosła o 5,3 p.proc.

Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych jest silnie zależna od stopnia ograniczenia sprawności. Wraz ze wzrostem stopnia ograniczenia sprawności obserwuje się spadek aktywności zawodowej, tzn. wzrasta liczba osób niepełnosprawnych o statusie biernych zawodowo.

W 2011 r. wśród osób niepełnosprawnych, które deklarowały całkowite ograniczenie sprawności, udział osób biernych zawodowo wynosił 95,8%, natomiast aktywnych zawodowo jedynie 4,2% (w tym pracujących 3,8%). W grupie osób niepełnosprawnych o poważnym ograniczeniu sprawności, bierni zawodowo stanowili nieco mniejszy udział (89,4%), a osoby aktywne zawodowo 10,6% (w tym pracujące 9,0%). W grupie niepełnosprawnych o umiarkowanym ograniczeniu sprawności 71,6% osób miało status biernych zawodowo, podczas gdy 28,4% stanowiły osoby aktywne zawodowo (w tym pracujące – 23,2%).

Nieco inną sytuację obserwuje się w wśród osób niepełnosprawnych, które posiadały orzeczenie o niepełnosprawności, ale według własnej oceny nie miały ograniczeń sprawności. W tej grupie niepełnosprawnych odsetek aktywnych zawodowo wynosił 33,8%, pracujących 27,4%, natomiast biernych zawodowo 66,2%.

Tabl. 26. Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej i ograniczenia sprawności w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem		Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	Stopa bezrobocia w %
			razem	pracujący	bezrobotni		
	w osobach		w %				
Ogółem	159156	100,0	21,4	17,6	3,8	78,6	17,8
Posiadający ograniczenie sprawności.....	146187	100,0	20,3	16,7	3,6	79,7	17,7
całkowite	19876	100,0	4,2	3,8	0,5	95,8	11,3
poważne	39405	100,0	10,6	9,0	1,5	89,4	14,5
umiarkowane	86905	100,0	28,4	23,2	5,2	71,6	18,4
Nie posiadający ograniczeń sprawności....	12969	100,0	33,8	27,4	6,4	66,2	18,9
Mężczyźni	73085	100,0	25,3	20,6	4,6	74,7	18,4
Posiadający ograniczenie sprawności.....	66386	100,0	24,5	20,1	4,4	75,5	18,1
całkowite	9313	100,0	5,3	4,8	0,6	94,7	10,5
poważne	17159	100,0	14,2	11,9	2,2	85,8	15,7
umiarkowane	39912	100,0	33,4	27,1	6,3	66,6	18,8
Nie posiadający ograniczeń sprawności....	6699	100,0	33,1	26,3	6,9	66,9	20,7
Kobiety	86071	100,0	18,1	15,0	3,1	81,9	17,2
Posiadający ograniczenie sprawności.....	79801	100,0	16,9	14,0	2,9	83,1	17,2
całkowite	10562	100,0	3,3	2,9	0,4	96,7	12,5
poważne	22247	100,0	7,8	6,8	1,0	92,2	12,7
umiarkowane	46992	100,0	24,2	19,8	4,4	75,8	18,0
Nie posiadający ograniczeń sprawności....	6270	100,0	34,4	28,6	5,9	65,6	17,0
Miasta	76451	100,0	20,3	15,1	5,2	79,7	25,4
Posiadający ograniczenie sprawności.....	68336	100,0	18,7	13,8	4,8	81,3	26,0
całkowite	9464	100,0	3,4	2,8	0,6	96,5	17,8
poważne	18159	100,0	8,6	6,5	2,1	91,4	23,9
umiarkowane	40712	100,0	26,7	19,6	7,1	73,3	26,5
Nie posiadający ograniczeń sprawności....	8115	100,0	33,9	26,2	7,7	66,1	22,7
Wieś	82705	100,0	22,5	19,9	2,6	77,5	11,5
Posiadający ograniczenie sprawności.....	77851	100,0	21,8	19,3	2,5	78,2	11,4
całkowite	10414	100,0	5,0	4,6	0,4	95,0	7,2
poważne	21246	100,0	12,3	11,2	1,1	87,7	8,8
umiarkowane	46192	100,0	29,9	26,3	3,6	70,1	12,1
Nie posiadający ograniczeń sprawności....	4854	100,0	33,6	29,4	4,2	66,4	12,5

Aktywność zawodowa niepełnosprawnych mężczyzn była wyższa niż kobiet i dotyczyło to każdego stopnia ograniczenia sprawności. Wśród osób o całkowitym ograniczeniu sprawności 4,8% mężczyzn i 2,9% kobiet posiadało status osoby pracującej. W grupie osób o poważnym ograniczeniu niepełnosprawności, pracowało 11,9% mężczyzn i 6,8% kobiet, a w grupie o umiarkowanym ograniczeniu sprawności wielkości te wyniosły odpowiednio 27,1% oraz 19,8%. Z kolei wśród osób niepełnosprawnych tylko prawie (bez ograniczeń sprawności), odsetek pracujących kobiet był wyższy i osiągnął 28,6%, podczas gdy mężczyzn - wynosił 26,3%.

Podobne tendencje – tzn. wyższe udziały dla mężczyzn niż kobiet – wśród posiadających całkowite, poważne i umiarkowane ograniczenia sprawności – zaobserwowano również dla bezrobotnych osób niepełnosprawnych.

Inaczej wyglądała sytuacja wśród niepełnosprawnych biernych zawodowo, gdzie jak przedstawiono we wcześniejszej analizie przeważały kobiety.

Wśród osób biernych posiadających całkowite ograniczenie sprawności udział kobiet wynosił 96,7%, natomiast mężczyzn był nieco niższy, tj. 94,7%. Większe różnice zauważa się w grupie biernych o poważnym ograniczeniu sprawności. Wśród niepełnosprawnych kobiet udział tej grupy wyniósł 92,2%, a wśród niepełnosprawnych mężczyzn – 85,8%. W grupie niepełnosprawnych kobiet o umiarkowanym stopniu ograniczenia sprawności, biernie zawodowo stanowiły 75,8%. Z kolei w przypadku mężczyzn o umiarkowanym stopniu ograniczenia sprawności udział biernych zawodowo osiągnął 66,6%. Wśród osób posiadających jedynie prawne orzeczenie o niepełnosprawności odsetek nieaktywnych zawodowo był najniższy. Udział kobiet w tej grupie wyniósł 65,6%, a mężczyzn 66,9%.

Osoby niepełnosprawne według źródeł utrzymania

Struktura źródeł utrzymania osób niepełnosprawnych jest zdecydowanie inna, niż w przypadku ogółu ludności. Wpływ na taką sytuację ma niewątpliwie niższa aktywność zawodowa niż wśród ogółu ludności. Ponadto wiek oraz występujące różnego rodzaju ograniczenia sprawności spowodowane chorobami i urazami często uniemożliwiały lub utrudniały podjęcie zatrudnienia osobom niepełnosprawnym (33,9% stanowiły osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym, a 48,1% było już w wieku poprodukcyjnym).

Tabl. 27. Osoby niepełnosprawne według głównego źródła utrzymania na podstawie wyników NSP 2002 i 2011.

Wyszczególnienie	NSP 2002		NSP 2011		
	w osobach	w %	w osobach	w %	NSP 2002=100
Ogółem	187135	100,0	165680	100,0	88,5
Utrzymujący się głównie z:					
dochodów z pracy	13672	7,3	20809	12,6	152,2
najemnej.....	7017	3,7	14642	8,8	208,7
na rachunek własny.....	6655	3,6	6167	3,7	92,7
niezarobkowego źródła utrzymania i pozostałych osobno nie wymienionych..	161094	86,1	127159	76,7	78,9
emerytury	58187	31,1	77335	46,7	132,9
renta z tytułu niezdolności do pracy....	82804	44,2	31828	19,2	38,4
pozostający na utrzymaniu.....	12122	6,5	17649	10,7	145,6

W 2011 r. wśród ogółu osób niepełnosprawnych 76,7% osób utrzymywało się z niezarobkowych źródeł (dla ogółu ludności odsetek ten wynosił znacznie mniej, tj. 29,3%). Z dochodów z pracy utrzymywało się 12,6% osób niepełnosprawnych wobec 35,2% dla ogółu ludności, natomiast 10,7% pozostawało na utrzymaniu - wśród ogółu ludności było to 31,3%.

W relacji do wyników NSP 2002 wyraźnie zwiększył się udział osób niepełnosprawnych utrzymujących się głównie z dochodów z pracy (o 5,3 p.proc.), w tym z pracy najemnej (5,1 p.proc.) oraz pozostających na utrzymaniu o 4,2 p.proc. O 9,4 p.proc. zmniejszył się natomiast udział osób niepełnosprawnych utrzymujących się głównie ze źródeł niezarobkowych i pozostałych osobno nie wymienionych, przy czym w grupie tej o 25,0 p.proc. obniżył się udział osób utrzymujących się głównie z renty z tytułu niezdolności do pracy (renty inwalidzkiej), a o 15,6 p.proc. zwiększył się odsetek osób utrzymujących się głównie z emerytury. Wynika to z faktu znacznego zmniejszenia się w okresie międzypopulacyjnym subpopulacji osób niepełnosprawnych prawnie.

Dla 73,8% niepełnosprawnych mężczyzn główne źródło utrzymania stanowiły źródła niezarobkowe, w tym 37,9% emerytura (pracownicza lub rolna) i 25,7% renta z tytułu niezdolności do pracy (renta inwalidzka). Spośród nich 14,5% traktowało dochody z pracy jako główne źródło utrzymania (9,7% stanowiły dochody z pracy najemnej, a 4,7% z pracy na rachunek własny), a 11,6% pozostawało na utrzymaniu.

Niepełnosprawne kobiety częściej niż mężczyźni utrzymywały się z niezarobkowych źródeł (79,3%). Dla 54,3% spośród nich emerytura stanowiła główne źródło utrzymania i znacznie rzadziej niż wśród mężczyzn, bo dla 13,6% renta z tytułu niezdolności do pracy. Na utrzymaniu pozostawało 9,8% niepełnosprawnych pań.

Dla 77,6% niepełnosprawnych mieszkańców wsi główne źródło utrzymania stanowiły źródła niezarobkowe, w tym 46,3% emerytura (pracownicza lub rolna) i 21,0% renta z tytułu niezdolności do pracy (renta inwalidzka). Spośród nich 11,9% traktowało dochody z pracy jako główne źródło utrzymania (6,4% stanowiły dochody z pracy najemnej, a 5,4% z pracy na rachunek własny), a 10,5% pozostawało na utrzymaniu.

Niepełnosprawni mieszkańcy miast rzadziej niż mieszkańcy wsi utrzymywali się z niezarobkowych źródeł (75,9%), a częściej – z pracy 13,3%. Dla 47,1% spośród nich emerytura stanowiła główne

źródło utrzymania i znacznie rzadziej niż wśród mężczyzn, bo dla 17,3% renta z tytułu niezdolności do pracy. Na utrzymaniu pozostawało 10,8% niepełnosprawnych mieszkańców miast.

Stopień ograniczenia sprawności determinuje strukturę źródeł utrzymania osób niepełnosprawnych. Wraz ze zmniejszającymi się ograniczeniami sprawności zwiększają się udziały osób utrzymujących się głównie z pracy, a zmniejszają się odsetki osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł i pozostających na utrzymaniu.

Tabl. 28. Osoby niepełnosprawne według głównego źródła utrzymania w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem		Główne źródła utrzymania						na utrzymaniu
			w tym						
			praca			niezarobkowe źródło i pozostałe osobno wymienione			
			razem	praca najemna	praca na rachunek własny	razem	emerytury	renta z tytułu niezdolności do pracy	
	w osobach	w %							
Ogółem	165680	100,0	12,6	8,8	3,7	76,7	46,7	19,2	10,7
Posiadający ograniczenie sprawności.....	151540	100,0	11,8	8,0	3,8	78,0	48,0	19,1	10,1
całkowite	20194	100,0	1,5	1,1	0,4	93,3	52,2	28,4	5,2
poważne	40286	100,0	5,4	3,2	2,2	88,1	57,4	20,8	6,4
umiarkowane	91060	100,0	16,9	11,7	5,2	70,2	43,0	16,2	12,9
Nie posiadający ograniczeń sprawności.....	14139	100,0	20,5	17,4	3,1	63,1	32,0	20,8	16,4
Mężczyźni	77048	100,0	14,5	9,7	4,7	73,8	37,9	25,7	11,6
Posiadający ograniczenie sprawności.....	69607	100,0	14,1	9,3	4,8	74,8	38,9	25,7	11,0
całkowite	9486	100,0	1,7	1,2	0,5	93,0	43,6	37,7	5,2
poważne	17707	100,0	7,4	4,2	3,2	85,1	47,6	28,8	7,5
umiarkowane	42413	100,0	19,7	13,2	6,5	66,5	34,1	21,7	13,8
Nie posiadający ograniczeń sprawności.....	7441	100,0	17,9	14,0	3,9	64,5	29,1	25,8	17,6
Kobiety	88632	100,0	10,9	8,1	2,8	79,3	54,3	13,6	9,8
Posiadający ograniczenie sprawności.....	81934	100,0	9,9	7,0	2,9	80,7	55,8	13,4	9,4
całkowite	10708	100,0	1,4	1,0	0,3	93,5	59,8	20,2	5,1
poważne	22581	100,0	3,9	2,5	1,4	90,6	65,1	14,5	5,5
umiarkowane	48647	100,0	14,6	10,4	4,1	73,3	50,7	11,4	12,1
Nie posiadający ograniczeń sprawności.....	6698	100,0	23,3	21,1	2,2	61,6	35,3	15,3	15,1
Miasta	79609	100,0	13,3	11,4	1,9	75,9	47,1	17,3	10,8
Posiadający ograniczenie sprawności.....	70848	100,0	12,2	10,4	1,8	77,4	48,6	17,3	10,3
całkowite	9569	100,0	2,1	2,0	0,1	92,8	53,1	27,1	5,0
poważne	18544	100,0	5,7	4,5	1,2	87,7	57,9	19,0	6,5
umiarkowane	42734	100,0	17,3	14,9	2,4	69,5	43,6	14,3	13,1
Nie posiadający ograniczeń sprawności.....	8761	100,0	22,1	19,4	2,6	63,0	34,9	17,6	14,9
Wieś	86071	100,0	11,9	6,4	5,4	77,6	46,3	21,0	10,5
Posiadający ograniczenie sprawności.....	80692	100,0	11,5	5,9	5,5	78,5	47,5	20,6	10,0
całkowite	10627	100,0	1,0	0,3	0,7	93,7	51,4	29,6	5,3
poważne	21741	100,0	5,2	2,1	3,1	88,5	57,0	22,3	6,2
umiarkowane	48325	100,0	16,6	8,9	7,7	70,7	42,4	17,9	12,7
Nie posiadający ograniczeń sprawności.....	5379	100,0	17,9	14,1	3,8	63,3	27,3	26,0	18,8

Mężczyźni, którzy odczuwali całkowite ograniczenie sprawności, częściej utrzymywali się z niezarobkowych źródeł (93,0%) niż ogół mężczyzn, a znacznie rzadziej z dochodów z pracy (łącznie 1,7%). Na utrzymaniu pozostawało 5,2%.

Wraz ze zmniejszaniem się ograniczeń sprawności obserwuje się spadek odsetka osób utrzymujących się z niezarobkowego źródła, a wzrost utrzymujących się z pracy. Przy poważnych ograniczeniach 7,4% mężczyzn deklarowało pracę jako źródło utrzymania, niezarobkowe źródło 85,1%, a 7,5% pozostawało na utrzymaniu. Dla 19,7% mężczyzn, którzy deklarowali umiarkowany stopień ograniczenia sprawności praca była głównym źródłem utrzymania, niezarobkowe źródło dla 66,5% spośród nich, a 13,8% było na utrzymaniu. Wśród mężczyzn, którzy nie odczuwali ograniczenia sprawności (niepełnosprawni wyłącznie prawnie) 17,9% utrzymywało się z pracy, a 64,5% - ze źródeł niezarobkowych. W grupie tej odnotowano najwyższy odsetek panów pozostających na utrzymaniu – 17,6%.

Podobne zależności jak wśród mężczyzn odnotowano również wśród kobiet. Wraz ze zmniejszającymi się ograniczeniami sprawności zdecydowanie wzrastały udziały kobiet utrzymujących się z pracy. Ponadto dochody uzyskiwane przez kobiety pochodziły głównie z pracy najemnej, a w mniejszym stopniu z pracy na rachunek własny. Największy udział wśród utrzymujących się z pracy miały kobiety o umiarkowanym ograniczeniu sprawności (14,6% łącznie) oraz kobiety niepełnosprawne prawnie nie posiadające żadnych ograniczeń w wykonywaniu czynności podstawowych (23,3%).

Podobne tendencje zachodziły zarówno wśród mieszkańców wsi, jak i miast.

Zróżnicowanie terytorialne w 2011 r.

Analizując zróżnicowanie terytorialne zbiorowości osób niepełnosprawnych zaobserwować można, że natężenie tego zjawiska w 2011 r. było wyższe w miastach niż na wsi. Na 1000 osób zamieszkałych w miastach przypadało 138 osób niepełnosprawnych, podczas gdy na 1000 ludności wiejskiej – 122 osoby.

Wśród powiatów województwa świętokrzyskiego najwyższe natężenie zjawiska niepełnosprawności odnotowano w powiatach: ostrowieckim (172 osoby niepełnosprawne/1000 ludności), buskim (153), staszowskim (148), starachowickim (141), opatowskim (138) oraz w mieście na prawach powiatu Kielce (146). W pozostałych powiatach natężenie nie przekroczyło wartości średniej w województwie, tj. 129 osób niepełnosprawnych na 1000 ludności. Relatywnie najrzadziej problem niepełnosprawności występował w powiatach: włoszczowskim, gdzie na 1000 osób przypadało tylko 87 osób niepełnosprawnych oraz kazimierskim, gdzie odnotowano ich 93 na 1000 ludności.

Największą częstość występowania niepełnosprawnych mężczyzn odnotowano w powiatach: ostrowieckim (161 na 1000 mężczyzn tam mieszkających), buskim (141), staszowskim (136) oraz w mieście na prawach powiatu Kielce (141), natomiast najmniejszą – w powiatach: kazimierskim (85) i włoszczowskim (86).

Natężenie niepełnosprawnych kobiet mierzone wskaźnikiem na 1000 ludności było najwyższe w powiatach: ostrowieckim (181), buskim (164) i staszowskim (160), a także w mieście na prawach powiatu Kielce (150), natomiast najniższe odnotowano w powiatach: włoszczowskim (88) i kazimierskim (101).

Analizując zbiorowość osób niepełnosprawnych według powiatów oraz kategorii niepełnosprawności zaobserwować można, że największy odsetek osób niepełnosprawnych prawnie, kształtujący się powyżej przeciętnej w województwie (64,1%) odnotowano w powiatach: starachowickim (70,7%), skarżyskim (70,5%), ostrowieckim (69,6%), sandomierskim (67,3%) oraz w mieście na prawach powiatu Kielce (70,4%). Były to jednocześnie powiaty w których notowano najniższe udziały osób niepełnosprawnych tylko biologicznie odpowiednio: 29,3%, 29,5%, 30,4%, 32,7% oraz 29,6%. Dla wszystkich tych powiatów udziały osób niepełnosprawnych wyłącznie biologicznie kształtowały się na poziomie niższym niż przeciętnie w województwie (35,9%).

4. ŹRÓDŁA UTRZYMANIA GOSPODARSTW DOMOWYCH

W polskich spisach ludności i mieszkań stosuje się ekonomiczną koncepcję wyodrębniania gospodarstw domowych. Gospodarstwo domowe definiowane jest zatem jako zespół osób (spokrewnionych lub niespokrewnionych) wspólnie zamieszkujących i utrzymujących się.

W spisywanym mieszkaniu mogło zatem mieszkać jedno, dwa lub więcej gospodarstw domowych. Osoba mieszkająca samotnie lub mieszkająca z innymi osobami, ale utrzymująca się oddzielnie tworzy odrębne – jednoosobowe – gospodarstwo domowe.

W NSP 2011 ustalano główne i dodatkowe źródło utrzymania każdego z gospodarstw domowych, niezależnie od tego, czy zajmowały mieszkanie (pomieszczenie) samodzielnie, czy też wspólnie z innym gospodarstwem domowym, ustalając w ten sposób ich niezależność ekonomiczną.

Źródła utrzymania gospodarstw domowych wynikają z indywidualnych źródeł dochodów uzyskiwanych przez członków gospodarstwa w ciągu 12 miesięcy poprzedzających spis, wnoszonych do wspólnego budżetu gospodarstwa domowego i są odzwierciedleniem sytuacji ekonomicznej osób tworzących wspólnotę. Dla określenia głównego źródła utrzymania decydujące znaczenie miał rodzaj przeważającego dochodu osiąganego przez poszczególnych członków danego gospodarstwa domowego.

Podstawowe wyniki

Tabl. 29. Gospodarstwa domowe według głównego źródła utrzymania na podstawie wyników NSP 2002 i 2011

Wyszczególnienie	2002			2011					
	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś	2002 = 100		
							ogółem	miasta	wieś
Ogółem	434107	220470	213637	428504	220207	208298	98,7	99,9	97,5
Dochody z pracy	217508	110552	106956	231036	113252	117783	106,2	102,4	110,1
najemnej	156144	94128	62016	177618	97612	80006	113,8	103,7	129,0
na rachunek własny ^a ..	61364	16424	44940	53417	15640	37777	87,0	95,2	84,1
Niezarobkowe źródło i pozostałe źródła osobno nie wymienione ..	201525	98135	103390	177639	94279	83361	88,1	96,1	80,6
w tym:									
emerytury	115658	54573	61085	130775	69899	60876	113,1	128,1	99,7
renty	58926	27460	31466	25268	12169	13099	42,9	44,3	41,6
zasiłki i świadczenia....	12876	7108	5768	10130	5728	4402	78,7	80,6	76,3
Dochody z własności	399	245	154	869	417	452	217,8	170,2	293,5
Na utrzymaniu.....	12489	9615	2874	1358	895	463	10,9	9,3	16,1
Nieustalone	2186	1923	263	17603	11364	6239	8- krotnie	6- krotnie	24- krot- nie
				w %					
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x	x	x
Dochody z pracy	50,1	50,1	50,1	53,9	51,4	56,5	x	x	x
najemnej	36,0	42,7	29,0	41,5	44,3	38,4	x	x	x
na rachunek własny ^a ..	14,1	7,4	21,0	12,5	7,1	18,1	x	x	x
Niezarobkowe źródło i pozostałe źródła osobno nie wymienione ..	46,4	44,5	48,4	41,5	42,8	40,0	x	x	x
w tym:									
emerytury	26,6	24,8	28,6	30,5	31,7	29,2	x	x	x
renty	13,6	12,5	14,7	5,9	5,5	6,3	x	x	x
zasiłki i świadczenia....	3,0	3,2	2,7	2,4	2,6	2,1			
Dochody z własności	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	x	x	x
Na utrzymaniu.....	2,9	4,4	1,3	0,3	0,4	0,2	x	x	x
Nieustalone	0,5	0,9	0,1	4,1	5,2	3,0	x	x	x

^a łącznie z dochodami z wynajmu.

W NSP 2011 w województwie świętokrzyskim odnotowano 428,5 tys. gospodarstw domowych, tj. o 1,3% mniej niż w 2002 r. Udział w gospodarstwach ogółem w kraju osiągnął 3,2%. Większość gospodarstw, czyli 220,2 tys. (51,4%), odnotowano w miastach, gdzie ich liczba zmniejszyła się o 0,1%. Na wsi liczba gospodarstw wynosiła 208,3 tys. i w relacji do 2002 r. odnotowano spadek o 2,5%. W kraju liczba gospodarstw wzrosła o 1,7%, z tego w miastach o 2,0%, a na wsi o 1,1%.

W latach 2002-2011 w strukturze gospodarstw domowych według głównego źródła utrzymania wystąpiły podobne zmiany, jak w strukturze ludności – wzrósł udział gospodarstw utrzymujących się głównie z pracy (o 3,8 p.proc., w tym na wsi o 6,4 p.proc.), zmniejszył się natomiast udział gospodarstw utrzymujących się z niezarobkowych źródeł i pozostałych osobno nie wymienionych (o 4,9 p.proc., w tym na wsi o 8,4 p.proc.), a także pozostających na utrzymaniu (o 2,6 p.proc., w tym w mieście o 4,0%).

Źródła utrzymania gospodarstw domowych w 2011 r.

W 2011 r. w ogólnej liczbie gospodarstw domowych posiadanie własnego źródła utrzymania zadeklarowało 409,5 tys. gospodarstw (tj. 95,6%).

Podstawą utrzymania gospodarstw domowych według wyników spisów powszechnych były i są dochody z pracy. W 2011 r. odsetek gospodarstw utrzymujących się głównie z dochodów z pracy wyniósł 53,9% (w kraju – 56,4%). Z pracy najemnej utrzymywało się 177,6 tys. gospodarstw (tj. 41,5%), a z pracy na rachunek własny – 53,4 tys. gospodarstw (tj. 12,5%). Odsetek gospodarstw utrzymujących się głównie z dochodów z pracy na wsi był o 5,1 p.proc. wyższy niż w mieście i osiągnął 56,5%.

Tabl. 30. Gospodarstwa domowe według liczby osób w gospodarstwie i głównego źródła utrzymania w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem		Gospodarstwa domowe według liczby osób				
			1	2	3	4	5 i więcej
	w liczbach bezwzględnych	w %					
Ogółem	428504	100,0	22,1	24,7	19,5	16,6	17,1
Praca.....	231036	100,0	9,5	16,7	23,7	24,6	25,5
najemna	177618	100,0	9,7	17,6	24,9	24,9	22,9
sektor publiczny.....	72162	100,0	10,4	20,2	25,6	24,3	19,5
sektor prywatny	105456	100,0	9,2	15,9	24,4	25,4	25,2
na rachunek własny	53417	100,0	8,9	13,6	19,8	23,6	34,1
poza rolnictwem ^a	24266	100,0	9,9	17,0	25,0	27,5	20,6
w rolnictwie	29151	100,0	8,1	10,8	15,5	20,4	45,3
Niezarobkowe źródło i pozostałe źródła osobno nie wymienione.....	177639	100,0	35,9	34,5	14,6	7,3	7,6
w tym:							
emerytury	130775	100,0	34,4	38,7	14,2	6,1	6,7
renty	25268	100,0	40,4	25,1	14,6	9,5	10,4
zasiłki i świadczenia	10130	100,0	33,7	19,8	19,3	14,1	13,1
Dochody z własności.....	869	100,0	12,7	14,0	16,1	26,2	31,0
Na utrzymaniu.....	1358	100,0	82,2	12,2	4,0	1,4	0,2
Nieustalone	17603	100,0	44,4	31,1	14,8	6,0	3,7

a Łącznie z dochodami z wynajmu.

Tabl. 30. Gospodarstwa domowe według liczby osób w gospodarstwie i głównego źródła utrzymania w 2011 r. (dok.)

Wyszczególnienie	Ogółem		Gospodarstwa domowe według liczby osób				
			1	2	3	4	5 i więcej
	w liczbach bezwzględnych		w %				
Miasta	220207	100,0	25,0	28,7	22,0	15,2	9,0
Praca	113252	100,0	12,7	21,8	28,8	23,5	13,2
najemna	97612	100,0	12,8	22,2	29,0	23,2	12,9
sektor publiczny	43672	100,0	13,2	24,1	28,7	22,5	11,6
sektor prywatny	53940	100,0	12,5	20,7	29,2	23,7	13,9
na rachunek własny	15640	100,0	11,8	19,5	28,0	25,7	15,0
poza rolnictwem ^a	14509	100,0	11,6	20,2	28,5	25,4	14,3
w rolnictwie	1131	100,0	13,5	10,5	21,8	29,7	24,3
Niezarobkowe źródło i pozostałe źródła osobno nie wymienione	94279	100,0	37,0	36,9	14,9	6,4	4,8
w tym:							
emerytury	69899	100,0	34,9	40,9	14,4	5,3	4,4
renty	12169	100,0	44,7	27,9	14,0	7,9	5,6
zasiłki i świadczenia	5728	100,0	34,5	23,3	20,7	13,5	8,0
Dochody z własności	417	100,0	12,5	18,7	19,7	29,7	19,4
Na utrzymaniu	895	100,0	82,2	12,0	4,7	1,0	0,0
Nieustalone	11364	100,0	45,4	31,2	14,6	5,6	3,2
Wieś.....	208298	100,0	19,1	20,4	16,8	18,1	25,6
Praca	117783	100,0	6,5	11,8	18,7	25,7	37,3
najemna	80006	100,0	5,9	12,1	19,8	27,1	35,1
sektor publiczny	28491	100,0	6,1	14,3	20,8	27,1	31,7
sektor prywatny	51516	100,0	5,7	10,9	19,3	27,1	36,9
na rachunek własny	37777	100,0	7,8	11,2	16,4	22,7	41,9
poza rolnictwem ^a	9757	100,0	7,5	12,3	19,8	30,5	30,0
w rolnictwie	28020	100,0	7,9	10,8	15,2	20,0	46,1
Niezarobkowe źródło i pozostałe źródła osobno nie wymienione	83361	100,0	34,7	31,8	14,4	8,4	10,8
w tym:							
emerytury	60876	100,0	33,8	36,1	13,9	7,0	9,2
renty	13099	100,0	36,4	22,6	15,2	11,0	14,8
zasiłki i świadczenia	4402	100,0	32,6	15,2	17,5	14,8	19,8
Dochody z własności	452	100,0	12,8	9,7	12,8	23,0	41,6
Na utrzymaniu	463	100,0	82,1	12,5	2,6	2,2	0,6
Nieustalone	6239	100,0	42,7	31,0	15,1	6,5	4,7

^a Łącznie z dochodami z wynajmu.

Dla 41,5% gospodarstw domowych głównym źródłem utrzymania były niezarobkowe źródła i pozostałe osobno nie wymienione (w kraju – 38,8%). W tym przypadku to w mieście odnotowano wyższy odsetek tego typu gospodarstw niż na wsi (o 2,8 p.proc., tj. 42,8%).

Niewielki był odsetek gospodarstw pozostających na utrzymaniu – 0,3% ogółu gospodarstw (wyższy odnotowano w miastach – 0,4% niż na wsi – 0,2%). Oznacza to, że osoby tworzące gospodarstwo nie posiadały własnych źródeł dochodu (bądź posiadane środki były niewystarczające) i pozostawały wyłącznie lub głównie na utrzymaniu osób spoza ich gospodarstwa.

Dla 0,2% gospodarstw główne źródło utrzymania stanowiły dochody z własności, a dla 4,1% nie ustalono głównego źródła utrzymania.

Na źródło utrzymania gospodarstw wpływa zarówno ich wielkość, jak i skład.

Wśród ogółu gospodarstw domowych utrzymujących się z dochodów z pracy 53,2% stanowiły gospodarstwa 3 i więcej osobowe. W miastach odsetek takich gospodarstw wynosił 46,2%, natomiast na wsi osiągnął 60,6%.

Niezarobkowe źródło i pozostałe osobno nie wymienione, które były głównym źródłem utrzymania dla 41,5% gospodarstw domowych dominowały w gospodarstwach małych – jedno i dwuosobowych –

stanowiąc łącznie 70,4%. W miastach takich gospodarstw było 73,9%, na wsi natomiast 66,5%. Wśród gospodarstw utrzymujących się z niezarobkowych źródeł najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa utrzymujące się z emerytur i rent – 36,4% ogółu gospodarstw domowych, przy czym gospodarstwa domowe rencistów to głównie gospodarstwa 1-osobowe (40,4%), natomiast emerytów – 2-osobowe (38,7%).

Gospodarstwa pozostające głównie na utrzymaniu osób spoza gospodarstwa domowego – zarówno w miastach, jak i na wsi – w ponad 82% składały się z jednej osoby, nieposiadającej własnych źródeł dochodu, bądź posiadane środki były niewystarczające.

Gospodarstwa domowe utrzymujące się z dwóch źródeł dochodów

Gospodarstwa domowe posiadały niejednorodną źródła utrzymania wynikające z indywidualnych źródeł wnoszonych przez członków gospodarstwa do wspólnego budżetu domowego. Według wyników NSP 2011 z jednorodnego źródła dochodów utrzymywało się 83,9% gospodarstw domowych, natomiast 11,7% zadeklarowało dwa źródła. Dla 4,1% gospodarstw nie ustalono źródła dochodu, a 0,3% pozostawało na utrzymaniu.

Tabl. 31. Gospodarstwa domowe według głównego i dodatkowego źródła dochodów w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa utrzymujące się z jednego źródła dochodu	Gospodarstwa utrzymujące się z dwóch źródeł dochodów	Dodatkowe źródło utrzymania				
				dochody z pracy				niezarobkowe źródło i pozostałe
				razem	najemna	na rachunek własny w rolnictwie	na rachunek własny poza rolnictwem	
	w liczbach bezwzględnych	w %		w % gospodarstw posiadających dwa źródła				
Ogółem	428504	83,9	11,7	66,6	17,3	35,7	13,6	33,4
Dochody z pracy	231036	85,2	14,8	65,6	12,3	39,9	13,5	34,4
najemnej	177618	84,8	15,2	68,9	10,4	44,1	14,4	31,1
na rachunek własny ^a	53417	86,7	13,3	53,2	19,6	23,7	9,9	46,8
Niezarobkowe źródło i pozostałe źródła osobno nie wymienione	177639	91,6	8,9	68,6	28,1	26,6	13,9	31,4
w tym:								
emerytury	130775	91,2	8,8	76,4	32,0	27,3	17,1	23,6
renty	25268	89,6	10,4	54,6	18,2	31,1	5,4	45,4
Miasta.....	220207	84,1	10,3	57,5	26,8	8,9	21,7	42,5
Dochody z pracy	113252	87,6	12,4	52,6	18,9	11,3	22,4	47,4
najemnej	97612	88,0	12,0	53,2	18,6	10,2	24,4	46,8
na rachunek własny ^a	15640	85,3	14,7	49,4	20,3	16,7	12,3	50,6
Niezarobkowe źródło i pozostałe źródła osobno nie wymienione	94279	91,3	9,2	65,4	39,6	5,1	20,6	34,6
w tym:								
emerytury	69899	90,6	9,4	74,8	44,6	5,7	24,6	25,2
renty	12169	90,4	9,6	39,7	26,4	3,9	9,4	60,3
Wieś.....	208298	83,7	13,1	74,1	9,5	57,8	6,8	25,9
Dochody z pracy	117783	82,9	17,1	74,7	7,7	59,8	7,2	25,3
najemnej	80006	80,8	19,2	80,9	4,1	70,1	6,7	19,1
na rachunek własny ^a	37777	87,3	12,7	55,0	19,2	27,0	8,7	45,0
Niezarobkowe źródło i pozostałe źródła osobno nie wymienione	83361	91,9	8,7	72,5	14,3	52,4	5,8	27,5
w tym:								
emerytury	60876	91,8	8,2	78,6	15,3	56,1	7,2	21,4
renty	13099	88,9	11,1	66,6	11,6	52,8	2,2	33,4

^a Łącznie z dochodami z wynajmu.

W 2011 r. członkowie gospodarstw domowych jako dodatkowe źródło najczęściej deklarowali dochody z pracy (66,6%), przy czym znacznie częściej miało to miejsce na wsi (74,1%) niż w miastach (57,5%).

Wśród ogółu gospodarstw, gospodarstwa utrzymujące się głównie z dochodów z pracy najemnej, nieco częściej niż inne deklarowały dodatkowe źródło dochodów (15,2%). Dodatkowe źródło utrzymania stanowiły dla nich w 68,9% dochody z innej pracy (w tym 44,1% z pracy na rachunek własny w rolnictwie), a 31,1% - niezarobkowe źródła i pozostałe.

Gospodarstwa utrzymujące się głównie z niezarobkowych źródeł i pozostałych osobno nie wymienionych znacznie rzadziej niż pozostałe posiadały dodatkowe źródło utrzymania. Tylko 8,9% takich gospodarstw deklarowało dodatkowe źródło i było to w 68,6% źródło pochodzące z dochodów z pracy (z tego 28,1% stanowiła praca najemna).

Ponad 31% gospodarstw deklarowało jako dodatkowe źródło utrzymania również źródło niezarobkowe i pozostałe – inne niż główne. Rozpatrując omawianą grupę zauważa się, że gospodarstwa utrzymujące się głównie z emerytur najczęściej (76,4%) łączyły to źródło z dochodami z pracy (i dla 32,0% była to praca najemna), a 23,6% z nich dodatkowo korzystało z niezarobkowych źródeł i pozostałych. Zdecydowanie mniej (54,6%) gospodarstw utrzymujących się głównie z rent – w porównaniu z gospodarstwami emerytów – wskazywało dochody z pracy jako dodatkowe źródło utrzymania, natomiast częściej (45,4%) niezarobkowe źródło dochodów i pozostałe.

Pokoleniowe oraz społeczno-ekonomiczne grupy ludności a źródła utrzymania gospodarstw domowych

Pokoleniowe grupy wieku są najbardziej syntetyczną miarą charakteryzującą gospodarstwa domowe pod względem demograficznym. Zwykle stosowany podział wyodrębnia gospodarstwa, w skład których wchodzi osoby młode (w wieku 0-29 lat), w średnim wieku (30-59 lat), osoby starsze (w wieku 60 lat i więcej) oraz pozostałe gospodarstwa domowe, których skład pokoleniowy ludności był bardziej zróżnicowany. Z kolei na zaliczenie gospodarstwa do określonej grupy społeczno-ekonomicznej ma wpływ główne źródło utrzymania, które ustalane jest poprzez analizę źródeł utrzymania osób wchodzących w skład gospodarstwa domowego.

Wiek osób wchodzących w skład gospodarstwa domowego, jak również miejsce zamieszkania, w istotny sposób wpływa na rodzaj źródła utrzymania gospodarstwa domowego.

W 2011 r. gospodarstwa domowe składające się wyłącznie z osób młodych – zarówno w miastach, jak i na wsi – najczęściej utrzymywały się z dochodów z pracy (54,3% w miastach i 55,7% na wsi) i była to najczęściej praca najemna.

Gospodarstwa domowe osób wyłącznie w wieku średnim zamieszkałe zarówno w miastach, jak i na wsi – podobnie jak osób młodych – utrzymywały się głównie z pracy. Zwraca uwagę, że ponad 1/5 tego typu gospodarstw utrzymywało się z niezarobkowych źródeł (22,5% w mieście i 27,1% na wsi). Wśród nich w miastach przeważały gospodarstwa utrzymujące się z emerytur (8,5%), natomiast na wsi utrzymujące się z rent (12,8%).

Z kolei dla gospodarstw domowych złożonych wyłącznie z osób starszych, dwa najbardziej znaczące źródła utrzymania to przede wszystkim niezarobkowe źródła – emerytura i renta. W miastach z emerytury utrzymywało się 85,8% takich gospodarstw, natomiast na wsi 86,5%. Z kolei renta stanowiła podstawę utrzymania dla 7,5% gospodarstw osób starszych w miastach i 8,1% na wsi.

Według wyników NSP 2011 więcej gospodarstw domowych, w skład których wchodziła osoba starsza mieszkało na wsi (60,1%), niż w miastach (39,9%). Na wsi gospodarstwa domowe w skład których wchodziła osoba starsza stanowiły 32,6% ogółu gospodarstw domowych, a w miastach – 20,5%.

Wśród gospodarstw na wsi najczęstszym typem były gospodarstwa złożone z osób młodych, w średnim wieku i z osób starszych, tzn. trzypokoleniowe (19,3%). Najczęściej jako główne źródło utrzymania gospodarstwa takie deklarowały pracę (75,0%). Należy jednak zwrócić uwagę, że 45,4% tego typu gospodarstw utrzymywało się głównie z pracy najemnej, natomiast z pracy w rolnictwie 25,7%. Odsetek gospodarstw utrzymujących się z niezarobkowych źródeł wynosił blisko 24% (w tym emerytura 19,5%).

W miastach gospodarstwa złożone z osób młodych, w średnim wieku i osób starszych stanowiły 7,9% i podobnie układała się wśród nich struktura źródeł utrzymania. Najczęściej gospodarstwa takie utrzymywały się z pracy 59,7% (w tym praca najemna 51,3%). Jednak w miastach zdecydowanie częściej niż na wsi niezarobkowe źródło stanowiło podstawę utrzymania dla tego typu gospodarstw i odsetek ten wynosił 38,6% (w tym emerytura 34,2%).

Skład pokoleniowy gospodarstwa wieloosobowego jest bardziej zróżnicowany i ma znaczenie przy ustalaniu głównego źródła utrzymania gospodarstwa. W gospodarstwach większych daje się zauważyć wpływ źródła utrzymania osób starszych na główne źródło utrzymania gospodarstwa domowego. Czynnikiem różnicującym jest także miejsce zamieszkania takich gospodarstw.

Zdecydowany wpływ źródła utrzymania osób starszych na źródło gospodarstwa domowego widoczny jest wśród gospodarstw złożonych z osób młodych i starszych oraz z osób w średnim wieku i starszych.

Tabl. 32. Gospodarstwa domowe według pokoleniowych grup wieku oraz grupy społeczno-ekonomicznej gospodarstwa w 2011 r. – struktura pozioma

Wyszczególnienie	ogółem	W gospodarstwie domowym są osoby							
		w liczbach bezwzględnych	w-łącznie młode	w-łącznie w średnim wieku	w-łącznie starsze	młode i w średnim wieku	z osobami starszymi		
							młode	w średnim wieku	młode i w średnim wieku
		w %							
Ogółem^a	428504	100,0	4,8	14,2	20,6	34,0	1,9	11,1	13,5
Gospodarstwa:									
pracowników	177618	100,0	5,6	16,3	1,3	54,4	1,0	6,1	15,3
pracujących na rachunek własny poza rolnictwem ^b ..	24266	100,0	4,6	17,0	2,5	57,3	0,8	5,9	11,8
pracujących na rachunek własny w rolnictwie	29151	100,0	1,0	11,5	1,7	36,9	1,0	11,8	36,1
utrzymujących się z niezarobkowych źródeł	166173	100,0	0,6	8,9	50,3	8,4	3,3	18,6	9,8
emerytów	130775	100,0	0,0	4,0	58,1	2,8	3,8	20,8	10,6
rencistów	25268	100,0	1,3	24,3	27,2	23,7	1,8	13,8	7,9
pozostałe ^c	10130	100,0	6,0	34,2	7,7	42,9	0,7	3,3	5,3
Miasta^a	220207	100,0	6,1	17,1	22,0	34,4	2,0	10,6	7,9
Gospodarstwa:									
pracowników	97612	100,0	6,7	20,7	1,7	54,7	0,9	6,1	9,2
pracujących na rachunek własny poza rolnictwem ^b ..	14509	100,0	4,9	20,0	3,0	56,1	0,8	6,2	9,0
pracujących na rachunek własny w rolnictwie	1131	100,0	1,0	15,8	3,0	55,5	0,6	9,5	14,7
utrzymujących się z niezarobkowych źródeł	87795	100,0	0,6	9,6	51,9	8,4	3,6	18,1	7,7
emerytów	69898	100,0	0,0	4,6	59,4	3,0	4,2	20,3	8,6
rencistów	12169	100,0	1,6	25,9	29,9	23,2	1,9	13,0	4,4
pozostałe ^c	5728	100,0	6,3	37,0	6,6	43,2	0,7	2,2	3,9
Wieś^a	208298	100,0	3,5	11,2	19,1	33,6	1,7	11,6	19,3
Gospodarstwa:									
pracowników	80006	100,0	4,2	10,9	0,7	54,2	1,1	6,0	22,8
pracujących na rachunek własny poza rolnictwem ^b ..	9757	100,0	4,2	12,7	1,7	59,0	0,9	5,5	16,1
pracujących na rachunek własny w rolnictwie	28020	100,0	1,0	11,3	1,6	36,2	1,0	11,9	36,9
utrzymujących się z niezarobkowych źródeł	78378	100,0	0,5	8,1	48,6	8,4	3,0	19,2	12,3
emerytów	60876	100,0	0,0	3,3	56,6	2,6	3,4	21,3	12,9
rencistów	13099	100,0	1,0	22,8	24,6	24,2	1,6	14,6	11,2
pozostałe ^c	4402	100,0	5,7	30,5	9,0	42,4	0,7	4,6	7,0

^a W dalszym podziale nie uwzględniono gospodarstw domowych utrzymujących się z dochodów z własności, pozostałych źródeł osobno niewymienionych oraz o nieustalonym źródle utrzymania. ^b Łącznie z dochodami z wynajmu. ^c Utrzymujące się z zasiłków i świadczeń.

W 2011 r. w strukturze gospodarstw domowych według grup społeczno-ekonomicznych dominującym typem wśród ogółu gospodarstw domowych – zarówno w miastach jak i na wsi – były gospodarstwa pracowników, tzn. utrzymujących się z pracy najemnej (41,5%). Stanowiły one odpowiednio: 44,3% ogółu gospodarstw w mieście i 38,4% ogółu gospodarstw na wsi. Odsetek gospodarstw domowych utrzymujących się z pracy na rachunek własny poza rolnictwem był o 1,9 p.proc. wyższy w mieście, gdzie osiągnął 6,6%. Z kolei oczywistym faktem jest, że gospodarstwa pracujących na własny rachunek w rolnictwie stanowiły większy odsetek wśród zbiorowości wiejskiej (o 13,0 p.proc., tj. 13,5%).

Na drugiej lokacie uplasowały się gospodarstwa utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych stanowiąc w strukturze gospodarstw ogółem 38,8%. Ich udział był o 2,3 p.proc. wyższy w mieście niż na wsi i wyniósł 39,9%. W grupie tej dominowały gospodarstwa domowe emerytów, stanowiąc 31,7% w mieście i 29,2% na wsi.

Gospodarstwa domowe według składu rodzinnego i źródeł utrzymania

Na źródła utrzymania gospodarstw domowych wpływ ma również jego typ. Ze względu na liczbę oraz stosunek pokrewieństwa osób w gospodarstwie wyróżnić można następujące typy gospodarstw domowych:

- ✓ **rodzinne** - (jedno lub więcej rodzinne), w składzie których wyodrębniono co najmniej jedną rodzinę biologiczną – małżeństwo lub partnerów (z dziećmi lub bez dzieci), samotnego rodzica (matkę lub ojca) z dziećmi – bez względu na wiek dzieci i posiadane źródła utrzymania,
- ✓ **nierodzinne** - (jedno lub wieloosobowe).

Zgodnie z wynikami NSP 2011 wśród ogółu gospodarstw domowych w województwie świętokrzyskim zbiorowość gospodarstw domowych rodzinnych wynosiła 321,9 tys., tj. 75,1% (w tym gospodarstw jednorodzinnych 280,6 tys., tj. 65,5% ogółu gospodarstw). Pozostała zaś zbiorowość (106,6 tys., tj. 24,9%) to gospodarstwa nierodzinne, wśród których dominowały gospodarstwa jednoosobowe stanowiąc prawie 89,0% tej grupy.

W odniesieniu do gospodarstw jednorodzinnych można mówić zarówno o głównym źródle utrzymania gospodarstwa jak i rodziny. Wśród 146,1 tys. gospodarstw jednorodzinnych zamieszkałych w miastach, najwyższy odsetek stanowiły utrzymujące się z pracy (61,2%) i były to głównie dochody z pracy najemnej (52,6%). Z pracy na rachunek własny utrzymywało się 8,6% takich gospodarstw, a główne dochody pochodziły z pracy poza rolnictwem (8,0%). Oznacza to, że większość tych gospodarstw tworzyły osoby stosunkowo młode lub w średnim wieku, aktywne zawodowo, które czerpały dochody z wykonywanej osobiście pracy (co znalazło odzwierciedlenie w źródłach utrzymania ich gospodarstw domowych), a znacznie rzadziej w starszym wieku. Przeszło co trzecie gospodarstwo domowe jednorodzinne zamieszkałe w miastach utrzymywało się z niezarobkowych źródeł (33,9%) i najczęściej była to emerytura (27,7%). Wśród ogółu gospodarstw w miastach odsetek gospodarstw, w skład których wchodzi dwie lub więcej rodzin był niewielki (5,6%), a wśród ogółu gospodarstw rodzinnych stanowiły one 7,7%. Struktura źródeł utrzymania tych gospodarstw była podobna, jak gospodarstw jednorodzinnych.

Według wyników NSP 2011 gospodarstwa domowe nierodzinne, których odnotowano w miastach 61,9 tys. to przede wszystkim gospodarstwa jednoosobowe stanowiące 89,1% takich gospodarstw.

Ze wszystkich przedstawionych typów gospodarstw domowych zamieszkałych w miastach, właśnie nierodzinne – jednoosobowe gospodarstwa najrzadziej utrzymywały się z pracy (26,0%), a 57,6% ze źródeł niezarobkowych. Wśród gospodarstw utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych dominowały co prawda gospodarstwa utrzymujące się z emerytur (44,2%), ale co jest warte podkreślenia to fakt, że 9,9% stanowiły gospodarstwa utrzymujące się z różnego rodzaju rent (z tytułu niezdolności do pracy, rodzinnej, czy socjalnej) i jest to najwyższy odsetek gospodarstw z tego rodzaju źródłem utrzymania w strukturze według typu gospodarstwa.

Tabl. 34. Gospodarstwa domowe według składu rodzinnego oraz grupy społeczno-ekonomicznej gospodarstwa w 2011 r. – struktura pozioma

Wyszczególnienie	ogółem		Gospodarstwa domowe						
			rodzinne				nierodzinne		
			razem	jedno-rodzinne	dwurodzinne	trzy i więcej rodzinne	razem	jednosobowe	wielosobowe
	w liczbach bezwzględnych	w %							
Ogółem^a	428504	100,0	75,1	65,5	8,9	0,7	24,9	22,1	2,7
Gospodarstwa:									
pracowników	177618	100,0	89,0	77,0	11,0	1,0	11,0	9,7	1,3
pracujących na rachunek własny poza rolnictwem ^b	24266	100,0	89,2	79,6	8,9	0,7	10,8	9,9	0,8
pracujących na rachunek własny w rolnictwie.....	29151	100,0	90,1	66,5	21,8	1,9	9,9	8,1	1,8
utrzymujących się z niezarobkowych źródeł.....	166173	100,0	62,2	56,1	5,7	0,4	37,8	35,3	2,6
emerytów	130775	100,0	63,4	57,1	5,9	0,4	36,6	34,4	2,3
rencistów.....	25268	100,0	55,5	50,0	5,1	0,5	44,5	40,4	4,1
pozostałe ^c	10130	100,0	63,4	58,6	4,6	0,2	36,6	33,7	2,9
Miasta^a	220207	100,0	71,9	66,3	5,2	0,3	28,1	25,0	3,1
Gospodarstwa:									
pracowników	97612	100,0	85,8	78,8	6,6	0,5	14,2	12,8	1,4
pracujących na rachunek własny poza rolnictwem ^b	14509	100,0	87,6	80,7	6,5	0,3	12,4	11,6	0,8
pracujących na rachunek własny w rolnictwie.....	1131	100,0	86,1	75,5	10,4	0,3	13,9	13,5	0,4
utrzymujących się z niezarobkowych źródeł.....	87795	100,0	61,0	56,5	4,3	0,3	39,0	36,2	2,8
emerytów	69898	100,0	62,6	57,8	4,5	0,3	37,4	34,9	2,5
rencistów.....	12169	100,0	51,2	47,6	3,2	0,3	48,8	44,7	4,1
pozostałe ^c	5728	100,0	62,4	58,8	3,3	0,2	37,6	34,5	3,1
Wieś^a	208298	100,0	78,5	64,6	12,8	1,2	21,5	19,1	2,4
Gospodarstwa:									
pracowników	80006	100,0	92,9	74,9	16,4	1,6	7,1	5,9	1,2
pracujących na rachunek własny poza rolnictwem ^b	9757	100,0	91,7	78,0	12,4	1,3	8,3	7,5	0,8
pracujących na rachunek własny w rolnictwie.....	28020	100,0	90,3	66,1	22,3	1,9	9,7	7,9	1,8
utrzymujących się z niezarobkowych źródeł.....	78378	100,0	63,5	55,7	7,3	0,5	36,5	34,2	2,3
emerytów	60876	100,0	64,2	56,2	7,5	0,5	35,8	33,8	1,9
rencistów.....	13099	100,0	59,6	52,1	6,8	0,6	40,4	36,4	4,0
pozostałe ^c	4402	100,0	64,7	58,3	6,2	0,2	35,3	32,6	2,6

a W dalszym podziale nie uwzględniono gospodarstw domowych utrzymujących się z dochodów z własności, pozostałych źródeł osobno niewymienionych oraz o nieustalonym źródle utrzymania. b Łącznie z dochodami z wynajmu. c Utrzymujące się z zasiłków i świadczeń.

Wśród ogółu gospodarstw domowych zamieszkałych na wsi zbiorowość gospodarstw jednorodzinnych wynosiła 134,5 tys. i stanowiły one 64,6%. Gospodarstwa tego typu utrzymywały się podobnie jak gospodarstwa zamieszkałe w miastach głównie z pracy (64,0%). Były to zdecydowanie rzadziej niż w miastach dochody z pracy najemnej (44,5%), ale częściej z pracy na rachunek własny (19,4%) gdzie dominowały dochody uzyskiwane z pracy na rachunek własny w rolnictwie (13,8%). Z niezarobkowych źródeł utrzymywało się 32,4% takich gospodarstw (czyli tylko o 1,5 p.proc. mniej niż w miastach).

Gospodarstwa domowe 2 i więcej rodzinne zamieszkałe w miastach jak i na wsi są zróżnicowane pod względem źródeł utrzymania. O ile w miastach w tego typu gospodarstwach udział utrzymujących się z pracy nie przekraczał 65%, to na wsi wynosił 77,5% i co jest ważne – dochody z pracy na rachunek własny (27,9% łącznie, w tym z pracy w swoim gospodarstwie aż 23,3%) stanowiły najwyższy odsetek wśród gospodarstw rodzinnych (na wsi i w mieście). Należy podkreślić, że tylko dla niespełna co piątego gospodarstwa dwu i więcej rodzinnego na wsi podstawę utrzymania stanowiło niezarobkowe źródło.

Na wsi 21,5% gospodarstw domowych to gospodarstwa nierodzinne i podobnie jak w miastach najczęściej składały się z jednej osoby (w 88,7%). Jednoosobowe gospodarstwa nierodzinne na wsi najczęściej utrzymywały się ze źródeł niezarobkowych (w 67,6%) i były to głównie emerytura (51,9%) oraz różnego rodzaju renty (12,0%), z pracy zaś tylko 19,2%.

Tabl. 35. Gospodarstwa domowe według składu rodzinnego oraz grupy społeczno-ekonomicznej gospodarstwa w 2011 r. – struktura pionowa

Wyszczególnienie	ogółem	Gospodarstwa domowe						
		rodzinne				nierodzinne		
		razem	jednorodzinne	dwurodzinne	trzy i więcej rodzinne	razem	jednoosobowe	wielooosobowe
Ogółem	428504	321888	280581	38126	3181	106616	94842	11773
Miasta	220207	158322	146090	11490	743	61884	55158	6726
Wieś	208298	163566	134492	26636	2438	44732	39684	5047
		w %						
Ogółem ^a	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gospodarstwa:								
pracowników	41,5	49,1	48,7	51,2	55,3	18,4	18,1	20,2
pracujących na rachunek własny poza rolnictwem ^b ..	5,7	6,7	6,9	5,7	5,3	2,4	2,5	1,7
pracujących na rachunek własny w rolnictwie	6,8	8,2	6,9	16,7	17,0	2,7	2,5	4,3
utrzymujących się z niezarobkowych źródeł	38,8	32,1	33,2	24,9	19,9	59,0	61,8	36,3
emerytów	30,5	25,7	26,6	20,3	15,3	44,9	47,4	25,0
rencistów	5,9	4,4	4,5	3,4	3,9	10,5	10,8	8,7
pozostałe ^c	2,4	2,0	2,1	1,2	0,7	3,5	3,6	2,5
Miasta ^a	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gospodarstwa:								
pracowników	44,3	52,9	52,6	55,7	59,8	22,5	22,6	20,9
pracujących na rachunek własny poza rolnictwem ^b ..	6,6	8,0	8,0	8,3	5,8	2,9	3,1	1,7
pracujących na rachunek własny w rolnictwie	0,5	0,6	0,6	1,0	0,4	0,3	0,3	0,1
utrzymujących się z niezarobkowych źródeł	39,9	33,8	33,9	32,5	30,8	55,3	57,6	36,6
emerytów	31,7	27,6	27,7	27,5	24,0	42,3	44,2	26,4
rencistów	5,5	3,9	4,0	3,4	5,0	9,6	9,9	7,5
pozostałe ^c	2,6	2,3	2,3	1,6	1,9	3,5	3,6	2,6
Wieś ^a	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gospodarstwa:								
pracowników	38,4	45,4	44,5	49,2	54,0	12,7	11,8	19,4
pracujących na rachunek własny poza rolnictwem ^b ..	4,7	5,5	5,7	4,5	5,2	1,8	1,8	1,6
pracujących na rachunek własny w rolnictwie	13,5	15,5	13,8	23,4	22,1	6,1	5,6	10,0
utrzymujących się z niezarobkowych źródeł	37,6	30,4	32,4	21,5	16,5	64,0	67,6	35,8
emerytów	29,2	23,9	25,4	17,2	12,7	48,7	51,9	23,2
rencistów	6,3	4,8	5,1	3,3	3,5	11,8	12,0	10,4
pozostałe ^c	2,1	1,7	1,9	1,0	0,3	3,5	3,6	2,3

^a W dalszym podziale nie uwzględniono gospodarstw domowych utrzymujących się z dochodów z własności, pozostałych źródeł osobno niewymienionych oraz o nieustalonym źródle utrzymania. ^b Łącznie z dochodami z wynajmu. ^c Utrzymujące się z zasiłków i świadczeń.

Źródła utrzymania gospodarstw domowych a aktywność ekonomiczna ich członków

W celu pełniejszego zobrazowania sytuacji ekonomicznej gospodarstw domowych warto przedstawić ich charakterystykę ze względu na główny status aktywności ekonomicznej osób będących członkami gospodarstw i wpływ tego czynnika na źródła utrzymania gospodarstw domowych.

Ze względu na aktywność ekonomiczną osób wchodzących w skład gospodarstwa domowego wyodrębniono cztery podstawowe typy gospodarstw:

- ✓ gospodarstwa, w których była przynajmniej jedna osoba pracująca i ewentualnie bierna zawodowo, ale nie było osób bezrobotnych,
- ✓ gospodarstwa, w których była przynajmniej jedna osoba pracująca i przynajmniej jedna osoba bezrobotna i ewentualnie bierna zawodowo,
- ✓ gospodarstwa bez osób pracujących, ale z przynajmniej jedną osobą bezrobotną i ewentualnie bierną zawodowo,
- ✓ pozostałe gospodarstwa, tzn. gospodarstwa osób biernych zawodowo i takich, w których nie ustalono statusu na rynku pracy tworzących ich osób.

Według wyników NSP 2011, wśród 428,5 tys. gospodarstw domowych, biorąc pod uwagę status na rynku pracy 266,1 tys. miało w swoim składzie osobę pracującą (62,1%), przy czym 223,4 tys., tj. 52,1% stanowiły gospodarstwa domowe, w których była osoba pracująca, a nie było osób bezrobotnych.

Drugą najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa domowe, w których wszyscy członkowie gospodarstwa były osobami biernymi zawodowo - 140,8 tys., tj. 32,9%. Najmniej liczną grupę tworzyły gospodarstwa domowe, w składzie których była przynajmniej jedna osoba bezrobotna i nie było osób pracujących – 21,6 tys., tj. 5,0%.

Gospodarstwa domowe posiadające w swoim składzie osobę pracującą – zarówno z osobami bezrobotnymi jak i bez osób bezrobotnych – częściej występowały na wsi niż w miastach. Ich udziały wynosiły odpowiednio: 67,1% na wsi i 57,4% w miastach. Rozpatrując gospodarstwa domowe pod względem liczby osób pracujących wchodzących w ich skład, należy zwrócić uwagę, na większy udział gospodarstw z jedną osobą pracującą zamieszkałych w miastach (30,0% wobec 25,6%). Natomiast gospodarstwa z dwiema i trzema osobami pracującymi stanowiły wyższy odsetek na wsi niż w miastach (41,5% wobec 27,4%).

Tabl. 36. Gospodarstwa domowe według rodzaju głównego źródła utrzymania i aktywności ekonomicznej ich członków w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa domowe				
		z przynajmniej 1 osobą pracującą			bez pracujących ale z przynajmniej 1 osobą bezrobotną	pozostałe
		razem	bez osób bezrobotnych	z przynajmniej 1 osobą bezrobotną		
Ogółem.....	428504	266081	223428	42653	21589	140834
Miasta	220207	126374	106136	20237	12793	81040
Wieś.....	208298	139707	117292	22416	8796	59794
			w %			
Ogółem.....	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Praca	53,9	83,9	83,8	84,4	9,8	4,0
najemna.....	41,5	64,4	63,4	69,3	7,7	3,3
sektor publiczny	16,8	25,9	26,4	23,3	2,3	2,0
sektor prywatny	24,6	38,5	37,0	46,0	5,3	1,4
na rachunek własny	12,5	19,5	20,4	15,0	2,2	0,7
poza rolnictwem ^a	5,7	8,9	9,0	8,1	1,0	0,3
w rolnictwie.....	6,8	10,7	11,4	6,9	1,1	0,4
Niezarobkowe źródło.....	38,8	15,0	15,1	14,3	69,7	79,0
emerytury.....	30,5	11,9	12,4	9,2	35,0	65,1
renty	5,9	2,5	2,3	3,3	14,4	11,1
zasiłki i świadczenia	2,4	0,7	0,5	1,8	20,3	2,8
Pozostałe źródła osobno nie wymienione i dochody z własności.....	2,9	1,0	1,0	1,3	19,9	3,8
Na utrzymaniu	0,3	0,0	0,0	0,0	0,4	0,9
Nieustalone.....	4,1	0,1	0,1	0,1	0,1	12,3

a łącznie z dochodami z wynajmu.

Tabl. 36. Gospodarstwa domowe według rodzaju głównego źródła utrzymania i aktywności ekonomicznej ich członków w 2011 r. (dok.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa domowe					pozostałe
		z przynajmniej 1 osobą pracującą			bez pracujących ale z przynajmniej 1 osobą bezrobotną		
		razem	bez osób bezrobotnych	z przynajmniej 1 osobą bezrobotną			
w %							
Miasta.....	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Praca.....	51,4	85,3	85,2	85,9	9,2	5,2	
najemna	44,3	73,6	73,4	74,8	7,0	4,6	
sektor publiczny.....	19,8	32,4	33,3	27,2	3,0	3,0	
sektor prywatny	24,5	41,2	40,0	47,5	4,1	1,6	
na rachunek własny	7,1	11,8	11,9	11,1	2,2	0,6	
poza rolnictwem ^a	6,6	11,1	11,2	10,4	1,0	0,4	
w rolnictwie	0,5	0,7	0,6	0,7	1,2	0,2	
Niezarobkowe źródło	39,9	13,7	13,8	12,8	69,3	76,1	
emerytury	31,7	11,3	11,9	8,4	35,8	62,9	
renty	5,5	1,7	1,5	2,4	12,8	10,4	
zasiłki i świadczenia	2,6	0,7	0,4	2,0	20,7	2,8	
Pozostałe źródła osobno nie wymienione i dochody z własności	3,1	0,9	0,8	1,2	20,8	3,9	
Na utrzymaniu.....	0,4	0,0	0,0	0,0	0,5	1,0	
Nieustalone	5,2	0,1	0,1	0,1	0,2	13,8	
Wieś	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Praca.....	56,5	82,6	82,6	83,0	10,8	2,3	
najemna	38,4	56,1	54,4	64,4	8,6	1,6	
sektor publiczny.....	13,7	20,1	20,1	19,8	1,4	0,6	
sektor prywatny	24,7	36,0	34,3	44,7	7,2	1,0	
na rachunek własny	18,1	26,6	28,1	18,5	2,2	0,7	
poza rolnictwem ^a	4,7	6,8	7,0	6,0	1,1	0,2	
w rolnictwie	13,5	19,7	21,1	12,6	1,0	0,6	
Niezarobkowe źródło	37,6	16,2	16,3	15,6	70,1	82,9	
emerytury	29,2	12,3	12,8	9,9	33,7	68,0	
renty	6,3	3,2	3,0	4,2	16,8	12,1	
zasiłki i świadczenia	2,1	0,7	0,5	1,6	19,6	2,8	
Pozostałe źródła osobno nie wymienione i dochody z własności	2,6	1,1	1,1	1,4	18,6	3,7	
Na utrzymaniu.....	0,2	0,0	0,0	0,0	0,4	0,7	
Nieustalone	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10,3	

a Łącznie z dochodami z wynajmu.

Gospodarstwa domowe osób biernych zawodowo zdecydowanie częściej mieszkały w miastach niż na wsi, a ich udziały kształtowały się następująco: 36,8% w miastach wobec 28,7% na wsi.

Aktywność ekonomiczna członków gospodarstw domowych determinuje źródła, z których utrzymują się gospodarstwa domowe.

Gospodarstwa, w składzie których była przynajmniej jedna osoba pracująca, w zdecydowanej większości (83,9%) utrzymywały się głównie z dochodów z pracy i najczęściej była to praca najemna (64,4%). Należy zwrócić uwagę, że obecność osoby bezrobotnej w składzie takich gospodarstw umiarkowanie wpływała na rodzaj głównego źródła utrzymania. Gospodarstwa z osobą pracującą i bezrobotną częściej utrzymywały się z pracy najemnej (69,3%), natomiast rzadziej utrzymywały się z pracy na rachunek własny (15,0%), niż te gdzie nie było osoby bezrobotnej (20,4%).

Rozpatrując zbiorowość gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z dochodów z pracy widoczny jest wpływ liczby osób pracujących wchodzących w skład gospodarstwa domowego na rodzaj źródła utrzymania. Im więcej osób pracujących wchodziło w skład gospodarstwa, tym częściej gospodarstwo domowe deklarowało jako główne źródło utrzymywania dochody z pracy. Wśród gospodarstw domowych, gdzie była jedna osoba pracująca i nie było osób bezrobotnych, 74,4% utrzymywało się z pracy. Natomiast w przypadku, kiedy w skład gospodarstwa wchodziło dwie i trzy osoby pracujące to już 90,8% gospodarstw deklarowało utrzymywanie się z pracy. Sytuacja taka występowała zarówno wśród gospodarstw zamieszkałych w miastach (76,7% oraz 93,7%), jak też na wsi (71,6% wobec 88,7%). Podobną zależność obserwuje się wśród gospodarstw domowych z osobą pracującą i bezrobotną.

W obu omawianych typach gospodarstw, w składzie których była osoba pracująca, zbliżony był odsetek gospodarstw utrzymujących się z niezarobkowych źródeł (15,1% w przypadku gospodarstw z przynajmniej 1 osobą pracującą i bez osób bezrobotnych oraz 14,3% w przypadku występowania przynajmniej 1 osoby bezrobotnej). Wśród nich największy był udział gospodarstw utrzymujących się z emerytur (odpowiednio: 12,4% i 9,2%). Oznacza to, że dochody ze źródeł niezarobkowych osoby bezrobotnej lub bierniej zawodowo wchodzącej w skład tych gospodarstw nie wpływały w istotnym stopniu na główne źródło utrzymania gospodarstwa domowego, w którym była chociaż jedna osoba pracująca.

Z kolei w przypadku gospodarstw domowych, w składzie których nie było osoby pracującej, dominującym źródłem utrzymania były niezarobkowe źródła. Najwyższy udział utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł (79,0%) odnotowano wśród gospodarstw, w których wszystkie osoby były bierne zawodowo i dominowały gospodarstwa utrzymujące się z emerytur (65,1%). Kolejna grupa wśród nich to gospodarstwa utrzymujące się z rent (11,1%) oraz innych świadczeń i pozostałych niezarobkowych źródeł (6,6%). Natomiast praca stanowiła źródło utrzymania tylko dla 4,0% takich gospodarstw.

Również w grupie gospodarstw, gdzie była osoba bezrobotna, a nie było pracujących – najwięcej, bo 69,7%, głównie utrzymywało się z niezarobkowego źródła. Należy jednak zauważyć, że udziały poszczególnych rodzajów świadczeń były inne. Dla ponad 40% tego typu gospodarstw podstawę utrzymania stanowiły łącznie inne świadczenia (w tym zasiłki dla bezrobotnych oraz świadczenia i zasiłki przedemerytalne) i pozostałe niezarobkowe źródła, dla 35,0% emerytura, a dla 14,4% renty – głównie z tytułu niezdolności do pracy.

Różnice w strukturze źródeł utrzymania gospodarstw mieszkających w mieście i na wsi dotyczą zwłaszcza dochodów z pracy najemnej i pracy na własny rachunek, a w niewielkim stopniu niezarobkowych źródeł.

Wśród gospodarstw domowych z przynajmniej 1 osobą pracującą, odsetek utrzymujących się z pracy był wyższy w mieście niż na wsi o 2,7 p.proc. i osiągnął 85,3%. W miastach znacznie więcej gospodarstw utrzymywało się z pracy najemnej (szczególnie w sektorze publicznym), a na wsi – więcej z pracy na własny rachunek w rolnictwie. W gospodarstwach z osobami pracującymi odsetek mieszkańców miast utrzymujących się z pracy najemnej wynosił 73,6% i był o 17,5 p.proc. wyższy niż wśród mieszkańców wsi. W przypadku pracy na rachunek własny, z tego źródła utrzymywało się 11,8% gospodarstw domowych w miastach, ale 26,6% na wsi. Wpływ na tę sytuację miała przede wszystkim praca na rachunek własny w rolnictwie, która to kategoria dochodów w miastach występowała sporadycznie. Odsetek utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych nie różnił się znacząco – wśród gospodarstw domowych mieszkających w mieście odnotowano udział 13,7%, a na wsi 16,2%.

Zróżnicowanie terytorialne w 2011 r.

Wyniki NSP 2011 wskazują na znaczne zróżnicowanie źródeł utrzymania gospodarstw domowych w poszczególnych powiatach województwa świętokrzyskiego. W 12 spośród 14 powiatów przeważającym źródłem utrzymania gospodarstw domowych w 2011 r. była praca. Wartości przekraczające średnią w województwie (53,9%) odnotowano w 10 powiatach, przy czym najwyższe w powiatach: kieleckim (61,7%), kazimierskim (57,2%) i jędrzejowskim (56,7%). Jedynie w powiatach skarżyskim i koneckim odnotowano wyższy udział gospodarstw domowych utrzymujących się z niezarobkowego źródła i pozostałych osobno nie wymienionych niż z pracy odpowiednio o: 3,6 i 1,7 p.proc. W 5 powiatach odsetek gospodarstw utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł i pozostałych osobno nie wymienionych przekroczył wartość przeciętną w województwie (41,5%), a najwyższy odnotowano w powiatach: koneckim (49,0%) i skarżyskim (48,7%). Najniższy odsetek gospodarstw utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł i pozostałych osobno nie wymienionych zaobserwowano w powiecie kazimierskim (35,9%).

Wśród gospodarstw utrzymujących się z niezarobkowych źródeł największą liczbę w każdym z powiatów stanowiły gospodarstwa utrzymujące się z emerytur i rent. Gospodarstwa utrzymujące się z emerytur stanowiły we wszystkich powiatach ponad 74% utrzymujących się z niezarobkowego źródła (od 74,7% w powiecie koneckim do 84,0% w powiecie pińczowskim). Znaczny odsetek wśród gospodarstw utrzymujących się z niezarobkowych źródeł stanowiły w województwie gospodarstwa utrzymujące się z renty – 15,2%. Odsetek ten oscylował od 12,7% w powiecie pińczowskim do 18,0% w powiecie staszowskim. Odsetek gospodarstw domowych utrzymujących się z zasiłków i świadczeń ukształtował się na poziomie 6,1%. Najniższą wartość osiągnął w powiecie kazimierskim (2,9%), a najwyższą - w koneckim (9,4%).

Niewielki odsetek stanowiły w województwie gospodarstwa domowe pozostające na utrzymaniu (0,3%). Udział tych gospodarstw w ogólnej ich liczbie kształtował się na zbliżonym poziomie we wszystkich powiatach i wahał się od 0,2% do 0,4%.

5. GOSPODARSTWA DOMOWE Z OSOBAMI NIEPEŁNOSPRAWNYMI

Wśród ogółu gospodarstw domowych, podobnie jak w poprzednich spisach, wyróżniono gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi – w tym gospodarstwa, w skład których wchodziły wyłącznie osoby niepełnosprawne i gospodarstwa z co najmniej jedną taką osobą. Jedynym kryterium wyodrębniającym tego typu gospodarstwa (które są przedmiotem analizy) spośród ogółu gospodarstw była deklaracja przez przynajmniej jednego z członków gospodarstwa – całkowitego, poważnego lub umiarkowanego ograniczenia zdolności wykonywania podstawowych czynności dla swojego wieku i/lub posiadanie odpowiedniego aktualnego orzeczenia wydanego przez organ do tego uprawniony.

Podstawowe wyniki

Zgodnie z wynikami NSP 2011 w województwie świętokrzyskim liczba gospodarstw domowych wyodrębnionych wśród ludności w mieszkaniach wyniosła 428,5 tys. W relacji do wyników NSP 2002 ogólna liczba gospodarstw nieznacznie się zmniejszyła – o 5,6 tys., tj. o 1,3%.

W 2011 r. odnotowano 130,8 tys. gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi, w tym 38,7 tys. tworzonych wyłącznie przez osoby niepełnosprawne oraz 92,1 tys., wśród których była przynajmniej jedna taka osoba.

W porównaniu do 2002 r. odnotowano spadek liczebności gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi o 10,0%. W przypadku gospodarstw gdzie wszystkie osoby były niepełnosprawne, spadek wyniósł 7,5%, a w przypadku gospodarstw z przynajmniej 1 osobą niepełnosprawną – 11,0%. Nastąpił natomiast wzrost liczebności gospodarstw bez osób niepełnosprawnych o 3,1% do 297,7 tys.

Zmiany te nie świadczą o tym, że problem niepełnosprawności maleje. Można przypuszczać, że spowodowane one są głównie zmniejszeniem się liczby osób niepełnosprawnych w latach 2002-2011 (o 21,5 tys., tj. 11,5%), a zwłaszcza niepełnosprawnych prawnie (o 38,2 tys., tj. o 26,4%).

Tabl. 37. Gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi według występowania niepełnosprawności na podstawie wyników NSP 2002 i 2011

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe		
	ogółem	miasta	wieś
NSP 2002			
Ogółem	434107	220470	213637
Bez osób niepełnosprawnych	288735	156003	132732
Z osobami niepełnosprawnymi	145372	64467	80905
wszystkie osoby są niepełnosprawne	41882	19838	22044
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna	103490	44629	58861
NSP 2011			
Ogółem	428504	220207	208298
Bez osób niepełnosprawnych	297660	155406	142255
Z osobami niepełnosprawnymi	130844	64801	66043
wszystkie osoby są niepełnosprawne	38728	21225	17503
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna	92115	43576	48540
NSP 2002 = 100			
Ogółem	98,7	99,9	97,5
Bez osób niepełnosprawnych	103,1	99,6	107,2
Z osobami niepełnosprawnymi	90,0	100,5	81,6
wszystkie osoby są niepełnosprawne	92,5	107,0	79,4
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna	89,0	97,6	82,5

Należy zauważyć, że większość orzeczeń o niepełnosprawności wydawana jest na czas określony (a znacznie rzadziej bezterminowo) i nie zawsze przedłużana, co oznacza, że osoby tracą status osoby niepełnosprawnej prawnie. Zmniejszenie liczebności subpopulacji niepełnosprawnych prawnie było zatem głównie wynikiem zaostrzenia obowiązujących przepisów prawnych, a także jak można przypuszczać, część z osób niepełnosprawnych prawnie zmarła w tym okresie (struktura wieku osób niepełnosprawnych jest znacznie starsza niż dla ogółu ludności). Drugą znaczącą grupą osób niepełnosprawnych, która wchodzi w skład omawianej zbiorowości, to niepełnosprawni wyłącznie biologicznie. Grupa ta zwiększyła się w latach 2002-2011 o 39,2% do 59,4 tys. Ponad 60% tej grupy tworzyły w 2011 r. osoby w wieku poprodukcyjnym. Wraz z postępującym starzeniem się społeczeństwa można się zatem spodziewać dynamicznego zwiększenia kategorii niepełnosprawnych wyłącznie biologicznie i tym samym wzrostu ogółu osób niepełnosprawnych.

W województwie świętokrzyskim odnotowano trzeci co do wielkości (po lubuskim i lubelskim) udział gospodarstw z osobami niepełnosprawnymi (30,5%). Odsetek ten był wprawdzie o 3,0 p.proc. mniejszy niż odnotowany podczas NSP 2002. Miejsce zamieszkania różnicuje skalę występowania niepełnosprawności. W 2011 r. udział gospodarstw domowych bez osób niepełnosprawnych w miastach zmniejszył się w omawianym okresie do 70,6% (o 0,2 p.proc.), natomiast gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi stanowiły 29,4% i w porównaniu z 2002 r. ich udział zwiększył się o taką samą wartość. Odsetek gospodarstw, w których wszystkie osoby były niepełnosprawne wzrósł o 0,6 p.proc. do 9,6%. Odsetek gospodarstw, w składzie których były zarówno osoby niepełnosprawne, jak i sprawne, wynosił 19,8% wobec 20,2% w 2002 r. W 2011 r. na wsi sytuacja była odmienna niż przed dziewięcioma laty. Znacząco obniżył się odsetek gospodarstw z osobami niepełnosprawnymi (o 6,2 p.proc. do 31,7%). Obniżyły się również odsetki gospodarstw domowych, w których wszystkie osoby były niepełnosprawne (o 1,9 p.proc. do 8,4%), a także pozostałe gospodarstwa z co najmniej jedną taką osobą (o 4,3 p.proc. do 27,6%).

Gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi według wielkości

Jednym z czynników charakteryzujących gospodarstwa domowe jest ich wielkość mierzona liczbą osób w gospodarstwie, a także, co jest niezwykle istotne w przypadku analizowanej zbiorowości – występowanie osób niepełnosprawnych wśród ich członków. Analizując strukturę gospodarstw domowych ze względu na liczbę osób tworzących dane gospodarstwo zaobserwować można znaczne różnice pomiędzy gospodarstwami bez osób niepełnosprawnych a gospodarstwami domowymi z osobami niepełnosprawnymi.

Tabl. 38. Struktura gospodarstw domowych według liczby osób i występowania niepełnosprawności w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem		Gospodarstwa domowe według liczby osób			
			1	2	3	4 i więcej
	w liczbach bezwzględnych		w %			
Ogółem	428504	100,0	22,1	24,7	19,5	33,7
Bez osób niepełnosprawnych.....	297660	100,0	23,0	23,0	20,2	33,8
Z osobami niepełnosprawnymi.....	130844	100,0	20,1	28,5	17,9	33,5
wszystkie osoby są niepełnosprawne.....	38728	100,0	67,9	29,0	2,6	0,4
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna.....	92115	100,0	x	28,2	24,4	47,4
Miasta	220207	100,0	25,0	28,7	22,0	24,2
Bez osób niepełnosprawnych.....	155406	100,0	26,0	26,7	22,8	24,5
Z osobami niepełnosprawnymi.....	64801	100,0	22,6	33,4	20,2	23,7
wszystkie osoby są niepełnosprawne.....	21225	100,0	69,1	28,5	2,1	0,2
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna.....	43576	100,0	x	35,8	29,1	35,1
Wieś	208298	100,0	19,1	20,4	16,8	43,8
Bez osób niepełnosprawnych.....	142255	100,0	19,7	18,9	17,3	44,0
Z osobami niepełnosprawnymi.....	66043	100,0	17,6	23,6	15,7	43,1
wszystkie osoby są niepełnosprawne.....	17503	100,0	66,4	29,7	3,3	0,6
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna.....	48540	100,0	x	21,4	20,2	58,5

Znaczne różnice dotyczące wielkości gospodarstwa domowego związane są z jego typem:

- 1) gospodarstwa, w których wszystkie osoby są niepełnosprawne;
- 2) gospodarstwa z przynajmniej jedną taką osobą;
- 3) gospodarstwa bez osób niepełnosprawnych.

W 2011 r. wśród gospodarstw domowych bez osób niepełnosprawnych zarówno gospodarstwa 1-osobowe, jak i 2-osobowe stanowiły po 23,0% ogółu badanej grupy gospodarstw domowych. Gospodarstwa 3-osobowe stanowiły 20,2%, a pozostałe 33,8% przypadało na gospodarstwa osobowe 4 i więcej osobowe.

Sytuacja gospodarstw tworzonych przez osoby wyłącznie sprawne oraz gospodarstw z osobami niepełnosprawnymi kształtowała się odmiennie w miastach i na wsi. Z badania wynika, że wśród gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi w miastach dominowały gospodarstwa 2-osobowe (33,4%), podczas gdy na wsi – przynajmniej 4-osobowe (43,1%). Spośród gospodarstw domowych bez osób niepełnosprawnych w miastach największy odsetek stanowiły gospodarstwa najmniejsze, tj.: 2-osobowe (26,7%) i 1-osobowe (26,0%), podczas gdy na wsi – zdecydowanie większe, tj. co najmniej 4-osobowe (44,0%).

Analizując gospodarstwa domowe wyłącznie z osobami niepełnosprawnymi zaobserwować można, że zdecydowaną większość tych gospodarstw stanowiły gospodarstwa 1-osobowe (67,9%), natomiast zaledwie 3,0% stanowiły gospodarstwa tworzone przez co najmniej 3 osoby niepełnosprawne. Podobną zależność można zaobserwować wśród gospodarstw w miastach i na wsi, przy czym w miastach w 2011 r. odnotowano nieco więcej niż na wsi gospodarstw domowych 1-osobowych (69,1% wobec 66,4%), natomiast mniej niż na wsi – gospodarstw 3-osobowych lub większych (2,3% wobec 3,9%).

Struktura gospodarstw domowych z przynajmniej jedną osobą niepełnosprawną różniła się znacząco od wcześniej prezentowanej struktury gospodarstw, w których wszystkie osoby były niepełnosprawne. Najwyższy odsetek stanowiły gospodarstwa co najmniej 4-osobowe (47,4%) oraz dwuosobowe (28,2%).

Gospodarstwa domowe według pokoleniowych grup wieku oraz składu rodzinnego

Wyniki NSP 2011 potwierdziły, że gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi to głównie gospodarstwa osób starszych. W 2011 roku 29,4% stanowiły gospodarstwa, w skład których wchodziły wyłącznie osoby po 60-tym roku życia. Następnymi pod względem częstości występowania są gospodarstwa składające się z osób młodych i w średnim wieku, tzn. rodziców i dzieci – 22,0%. Stosunkowo wysoki odsetek – 10,0% – stanowiły gospodarstwa, których członkami były osoby w wieku średnim (30-59 lat). Udział gospodarstw wielopokoleniowych, w skład których wchodziły osoby starsze wynosił łącznie 38,0% (w tym 18,7% trzypokoleniowe). Wśród analizowanej zbiorowości najrzadziej występowały gospodarstwa tworzone wyłącznie przez osoby młode (do 30 roku życia) – 0,6%.

Inna była sytuacja gospodarstw domowych bez osób niepełnosprawnych. W 2011 r. dominowały gospodarstwa osób młodych i w średnim wieku (39,3%). Udziału gospodarstw tworzonych wyłącznie przez osoby w średnim wieku wyniósł 16,1%, a gospodarstw osób starszych 16,7%. Z kolei odsetek gospodarstw domowych tworzonych wyłącznie przez osoby młode osiągnął jedynie 6,7%.

Struktura gospodarstw domowych rozpatrywana według grup wieku jest zróżnicowana w zależności od tego, czy są to gospodarstwa, w skład których wchodzi wyłącznie osoby niepełnosprawne, czy też obok tych osób znajdują się również osoby sprawne. Istotne znaczenie ma w tym przypadku również miejsce zamieszkania.

W miastach wśród ogółu gospodarstw tworzonych wyłącznie przez osoby niepełnosprawne aż 72,8% stanowiły gospodarstwa domowe osób starszych. Z kolei 18,3% stanowiły gospodarstwa składały się wyłącznie z osób w średnim wieku, zaledwie 1,1% stanowiły gospodarstwa osób młodych i w średnim wieku, a 0,6% to gospodarstwa osób młodych. Pozostałe gospodarstwa z omawianej grupy, w skład których wchodziły również osoby starsze to gospodarstwa wielopokoleniowe. Stanowiły one łącznie 7,2% (w tym 6,8% dwupokoleniowe składające się z osób w średnim i starszym wieku). Gospodarstwa trzypokoleniowe stanowiły wśród nich zaledwie 0,2%.

Tabl. 39. Gospodarstwa domowe według pokoleniowych grup wieku i występowania niepełnosprawności w 2011 r.

Wyszczególnienie	ogółem		W gospodarstwie domowym są osoby						
			wy- łąc- nie młode	wy- łąc- nie w średnim wieku	wy- łąc- nie starsze	młode i w średnim wieku	młode	w średnim wieku	młode i w średnim wieku
	w liczbach bezwzględnych		w %						
Ogółem.....	428504	100,0	4,8	14,2	20,6	34,0	1,9	11,1	13,5
Bez osób niepełnosprawnych	297660	100,0	6,7	16,1	16,7	39,3	1,6	8,4	11,2
Z osobami niepełnosprawnymi.....	130844	100,0	0,6	10,0	29,4	22,0	2,4	17,0	18,7
wszystkie osoby są niepełnosprawne.....	38728	100,0	0,5	17,3	72,9	0,9	0,2	7,8	0,2
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna.....	92115	100,0	0,6	6,9	11,1	30,9	3,3	20,9	26,4
Miasta	220207	100,0	6,1	17,1	22,0	34,4	2,0	10,6	7,9
Bez osób niepełnosprawnych	155406	100,0	8,3	19,2	17,3	39,2	1,7	7,8	6,4
Z osobami niepełnosprawnymi.....	64801	100,0	0,7	12,2	33,1	22,7	2,6	17,1	11,6
wszystkie osoby są niepełnosprawne.....	21225	100,0	0,6	18,3	72,8	1,1	0,2	6,8	0,2
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna.....	43576	100,0	0,7	9,3	13,8	33,3	3,7	22,2	17,1
Wieś.....	208298	100,0	3,5	11,2	19,1	33,6	1,7	11,6	19,3
Bez osób niepełnosprawnych	142255	100,0	4,9	12,7	16,0	39,3	1,5	9,1	16,4
Z osobami niepełnosprawnymi.....	66043	100,0	0,4	7,8	25,8	21,3	2,2	16,9	25,6
wszystkie osoby są niepełnosprawne.....	17503	100,0	0,3	16,2	73,2	0,7	0,2	9,1	0,3
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna.....	48540	100,0	0,5	4,8	8,7	28,7	2,9	19,7	34,7

Bardziej zróżnicowana była struktura gospodarstw domowych w miastach, których członkami były oprócz osób niepełnosprawnych również osoby sprawne. Gospodarstwa tego typu składały się najczęściej z osób młodych i w średnim wieku, tzn. rodziców i dzieci (33,3%), następnie z osób starszych (13,8%) oraz w średnim wieku (9,3%). Najmniej było gospodarstw z omawianej grupy, w skład których wchodziły wyłącznie osoby młode (0,7%). Należy tu dodać, że w tej grupie mogli się znaleźć zarówno młodzi rodzice jak i ich dzieci. Gospodarstwa wielopokoleniowe, z omawianej grupy, w skład których wchodziły również osoby starsze stanowiły łącznie 43,0% – z tego 22,2% to gospodarstwa osób w wieku średnim i starszym. Odnotowano wysoki odsetek gospodarstw trzypokoleniowych (17,1%) składających się zarówno z rodziców, dzieci i dziadków, wśród których były również osoby niepełnosprawne.

Gospodarstwa bez osób niepełnosprawnych w miastach charakteryzowały się inną strukturą. Ze względu na grupy wieku osób wchodzących w ich skład można wyodrębnić gospodarstwa osób młodych i w średnim wieku, tzn. rodziców i dzieci (39,2%), osób wyłącznie w średnim wieku (19,2%) oraz gospodarstwa osób starszych (17,3%). Co dwunaste gospodarstwo składało się wyłącznie z osób młodych. Znacznie rzadziej niż gospodarstwa z osobami niepełnosprawnymi (szczególnie w grupie, w której były zarówno osoby niepełnosprawne, jak i sprawne), gospodarstwa te były wielopokoleniowe – stanowiły łącznie 16,0% (w tym 6,4% trzypokoleniowe).

Struktura ogółu gospodarstw domowych na wsi, w skład których wchodziły wyłącznie osoby niepełnosprawne była zbliżona do wcześniej przedstawianej struktury w miastach. Z zaprezentowanych danych wynika, że dominowały gospodarstwa osób starszych (73,2%) i w średnim wieku (16,2%).

Gospodarstwa osób młodych i w średnim wieku stanowiły 0,7%, a osób wyłącznie młodych 0,3%. Gospodarstwa wielopokoleniowe, w skład których wchodziły osoby starsze stanowiły łącznie 9,6% (w tym 9,1% to gospodarstwa osób w średnim wieku z osobami starszymi, a 0,3% – gospodarstwa trzypokoleniowe). Udział gospodarstw osób młodych z osobami starszymi kształtował się na poziomie 0,2%.

Gospodarstwa na wsi, w których występują zarówno osoby niepełnosprawne, jak i sprawne, składały się najczęściej z osób młodych i w średnim wieku – 28,7%. Mniejszy niż w miastach był udział gospodarstw składających się wyłącznie z osób starszych (8,7%) i w średnim wieku (4,8%), a także z osób młodych (0,4%). Zwraca uwagę, że przeszło połowa (57,3%) gospodarstw z przynajmniej jedną osobą niepełnosprawną na wsi to gospodarstwa wielopokoleniowe, wśród których aż 34,7% stanowiły gospodarstwa trzypokoleniowe.

Gospodarstwa bez osób niepełnosprawnych na wsi najczęściej były tworzone przez osoby młode z osobami w średnim wieku (39,3%). Udział gospodarstw, w skład których wchodziły wyłącznie osoby w starszym wieku kształtował się na poziomie 16,0%, a wyłącznie w średnim wieku - 12,7%. Osoby wyłącznie młode tworzyły 4,9% gospodarstw domowych. Gospodarstwa wielopokoleniowe bez osób niepełnosprawnych stanowiły łącznie 27,0%, wśród których dominowały gospodarstwa trzypokoleniowe – 16,4%.

Charakterystykę demograficzną gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi i bez takich osób uzupełnia analiza gospodarstw według składu rodzinnego.

Tabl. 40. Gospodarstwa domowe według składu rodzinnego i występowania niepełnosprawności w 2011 r.

Wyszczególnienie	ogółem		Gospodarstwa domowe						
			rodzinne				nierodzinne		
			razem	jedno- rodzin- ne	dwuro- dzinne	trzy i więcej rodzin- ne	razem	jedno- osobo- we	wielo- osobo- we
w liczbach bez- względ- nych	w %								
Ogółem	428504	100,0	75,1	65,5	8,9	0,7	24,9	22,1	2,7
Bez osób niepełnospraw- nych.....	297660	100,0	74,0	65,7	7,8	0,6	26,0	23,0	3,0
Z osobami niepełno- sprawnymi.....	130844	100,0	77,7	65,0	11,5	1,2	22,3	20,1	2,2
wszystkie osoby są niepełnosprawne.....	38728	100,0	30,7	30,6	0,1	x	69,3	67,9	1,4
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna	92115	100,0	97,5	79,5	16,3	1,7	2,5	0,0	2,5
Miasta.....	220207	100,0	71,9	66,3	5,2	0,3	28,1	25,0	3,1
Bez osób niepełnospraw- nych.....	155406	100,0	70,6	65,9	4,5	0,2	29,4	26,0	3,3
Z osobami niepełno- sprawnymi.....	64801	100,0	75,0	67,5	6,9	0,5	25,0	22,6	2,4
wszystkie osoby są niepełnosprawne.....	21225	100,0	29,7	29,6	0,1	x	70,3	69,1	1,2
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna	43576	100,0	97,0	85,9	10,3	0,8	3,0	0,0	3,0
Wieś	208298	100,0	78,5	64,6	12,8	1,2	21,5	19,1	2,4
Bez osób niepełnospraw- nych.....	142255	100,0	77,6	65,5	11,3	0,9	22,4	19,7	2,6
Z osobami niepełno- sprawnymi.....	66043	100,0	80,4	62,6	16,0	1,8	19,6	17,6	2,0
wszystkie osoby są niepełnosprawne.....	17503	100,0	31,9	31,9	0,1	x	68,1	66,4	1,7
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna	48540	100,0	97,9	73,8	21,7	2,4	2,1	0,0	2,1

W 2011 r. wśród ogółu 428,5 tys. gospodarstw domowych $\frac{3}{4}$ to gospodarstwa rodzinne, wśród których dominowały gospodarstwa jednorodzinne (65,5%) i znacznie rzadziej dwurodzinne (8,9%). Tylko 0,7% to gospodarstwa trzy i więcej rodzinne. Gospodarstwa nierodzinne stanowiły 24,9% w strukturze, w tym jednoosobowe (22,1%). Wśród gospodarstw z osobami niepełnosprawnymi odsetek gospodarstw rodzinnych był wyższy i wyniósł 77,7%, przy czym w przypadku gospodarstw gdzie niepełnosprawna była przynajmniej 1 osoba osiągnął 97,5%, a w grupie gospodarstw gdzie wszystkie osoby były niepełnosprawne – 30,7%.

W miastach w 2011 r. było 64,8 tys. gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi, które stanowiły 29,4% gospodarstw tam zamieszkałych, w tym było 9,6% wyłącznie z osobami niepełnosprawnymi i 19,8% pozostałych gospodarstw z tej grupy. Struktura gospodarstw domowych, w skład których wchodziły wyłącznie osoby niepełnosprawne jest zdecydowanie różna od struktury gospodarstw z co najmniej jedną taką osobą i bez takich osób. Dominowały w tym przypadku gospodarstwa nierodzinne (70,3%), w tym najczęściej jednoosobowe (69,1%). Pozostałe gospodarstwa (29,7%) to gospodarstwa jednorodzinne, w których skład wchodziły wyłącznie osoby niepełnosprawne. Aż 97,0% gospodarstw domowych z przynajmniej jedną osobą niepełnosprawną stanowiły gospodarstwa rodzinne. Wśród nich dominowały gospodarstwa jednorodzinne (85,9%) i stosunkowo często były to również gospodarstwa dwurodzinne (10,3%) oraz najrzadziej trzy i więcej rodzinne (0,8%). Bardzo rzadko wśród tego typu gospodarstw występowały gospodarstwa nierodzinne (3,0%). Gospodarstwa bez osób niepełnosprawnych charakteryzowały się znacznie mniejszym udziałem gospodarstw rodzinnych niż zbiorowość z przynajmniej jedną taką osobą (70,6%), wśród których dominowały jednorodzinne (65,9%). Wysoki odsetek stanowiły gospodarstwa nierodzinne (29,4%), w tym jednoosobowe (26,0%).

Na wsi w 2011 r. było 66,0 tys. gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi. Stanowiły one 31,7% ogółu gospodarstw wiejskich, wśród nich 8,4% to gospodarstwa, w skład których wchodziły wyłącznie osoby niepełnosprawne i 23,3% pozostałe gospodarstwa z omawianej grupy. Gospodarstwa domowe wyłącznie z osobami niepełnosprawnymi na wsi to podobnie, jak w miastach głównie gospodarstwa nierodzinne. Stanowiły one jednak w strukturze mniejszy udział (68,1%) niż gospodarstwa miejskie (70,3%). Pozostałe gospodarstwa z omawianej grupy to przede wszystkim gospodarstwa rodzinne - jednorodzinne (31,9%). Kolejna grupa to gospodarstwa, w skład których wchodziły zarówno osoby niepełnosprawne jak i sprawne – to podobnie jak w miastach gospodarstwa rodzinne (97,9%). Odnotowuje się jednak znaczne różnice w strukturze gospodarstw według składu rodzinnego - 73,8% tego typu gospodarstw stanowiły gospodarstwa jednorodzinne (w miastach 85,9%). Znacznie częściej za to osoby niepełnosprawne wchodziły w skład gospodarstw dwurodzinnych (21,7%), a także trzy i więcej rodzinnych (2,4%) niż w miastach (odpowiednio 10,3% i 0,8%). Gospodarstwa nierodzinne stanowiły w omawianej grupie 2,1% i ich udział był mniejszy niż w miastach, gdzie stanowiły 3,0%. Gospodarstwa domowe bez osób niepełnosprawnych na wsi to również głównie gospodarstwa rodzinne (77,6%), wśród których 65,5% to jednorodzinne, 11,3% dwurodzinne i 0,9% trzy i więcej rodzinne. Wśród tego typu gospodarstw domowych 22,4% stanowiły gospodarstwa nierodzinne (w tym 19,7% jednoosobowe).

Z wcześniej przedstawionej analizy wynika, że gospodarstwa z osobami niepełnosprawnymi to głównie gospodarstwa rodzinne 101,7 tys. (77,7%). Spośród tych gospodarstw wyodrębniono 95,4 tys. rodzin, w tym zgodnie z metodologią stosowaną w badaniach GUS rodziny biologiczne – małżeństwa/związki partnerskie bez dzieci i z dziećmi, matki z dziećmi, ojcowie z dziećmi. Oznacza to, że dla większości osób niepełnosprawnych najważniejszym źródłem wsparcia i pomocy w zaspokajaniu różnych potrzeb, w tym przede wszystkim opiekuńczych i bytowych – była właśnie rodzina.

Największą liczebnie grupę rodzin z osobami niepełnosprawnymi tworzyły małżeństwa z dziećmi (42,6%), przy czym ich udział był wyższy na wsi niż w mieście o 7,1 p.proc. i osiągnął 46,1%. Małżeństwa bez dzieci stanowiły 34,9% omawianej zbiorowości i w tym przypadku odnotowano odwrotną sytuację – udział ten był wyższy w mieście niż na wsi o 5,7 p.proc. i osiągnął 37,8%. W następnej kolejności uplasowały się matki z dziećmi, które grupowały 18,4% osób niepełnosprawnych. Odsetek ten był zbliżony zarówno w mieście, jak i na wsi. Ojcowie z dziećmi stanowili jedynie 2,8% omawianej zbiorowości. Dowodzi to, że kobiety znacznie częściej niż mężczyźni podejmują trud samotnej opieki nad niepełnosprawnymi dziećmi. Udziały partnerów zarówno z dziećmi, jak i bez nie przekroczyły 1%.

Tabl. 41. Rodziny w gospodarstwach domowych według typu rodziny biologicznej i występowania niepełnosprawności w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem		Typ rodziny biologicznej					
			małżeństwa		partnerzy		matki z dziećmi	ojcowie z dziećmi
	bez dzieci	z dziećmi	bez dzieci	z dziećmi	matki z dziećmi	ojcowie z dziećmi		
	w liczbach bezwzględnych	w %						
Ogółem	366900	100,0	25,1	51,2	0,5	0,7	19,6	2,7
Bez osób niepełnosprawnych	271484	100,0	21,7	54,3	0,5	0,7	20,1	2,7
Z co najmniej 1 osobą niepełnosprawną.....	95416	100,0	34,9	42,6	0,5	0,8	18,4	2,8
Miasta	171504	100,0	27,6	45,9	0,8	1,0	21,8	2,9
Bez osób niepełnosprawnych	125071	100,0	23,8	48,5	0,8	1,0	22,9	2,9
Z co najmniej 1 osobą niepełnosprawną.....	46434	100,0	37,8	39,0	0,7	0,9	18,8	2,8
Wieś	195396	100,0	23,0	55,9	0,3	0,5	17,7	2,6
Bez osób niepełnosprawnych	146413	100,0	20,0	59,2	0,3	0,5	17,6	2,5
Z co najmniej 1 osobą niepełnosprawną.....	48983	100,0	32,1	46,1	0,3	0,7	18,0	2,8

Gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi według głównego źródła utrzymania

Źródła utrzymania gospodarstwa domowego wynikają z indywidualnych źródeł dochodów uzyskiwanych – w ciągu roku poprzedzającego moment spisu – przez poszczególne osoby, wnoszonych do wspólnego budżetu gospodarstwa na potrzeby wszystkich jego członków.

Tabl. 42. Gospodarstwa domowe według rodzaju głównego źródła utrzymania i występowania niepełnosprawności w 2011 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe								
	ogółem			miasta			wieś		
	bez osób niepełnosprawnych	z osobami niepełnosprawnymi	tylko z osobami niepełnosprawnymi	bez osób niepełnosprawnych	z osobami niepełnosprawnymi	tylko z osobami niepełnosprawnymi	bez osób niepełnosprawnych	z osobami niepełnosprawnymi	tylko z osobami niepełnosprawnymi
Ogółem ^a	297660	130844	38728	155406	64801	21225	142255	66043	17503
Praca.....	179917	51119	2705	91022	22230	1701	88894	28889	1004
najemna	139444	38174	1911	78176	19436	1422	61268	18738	489
sektor publiczny.....	57490	14672	829	35518	8154	663	21973	6518	166
sektor prywatny	81954	23502	1083	42658	11282	759	39296	12220	324
na rachunek własny	40472	12945	793	12846	2794	279	27626	10151	515
poza rolnictwem ^b	19872	4394	342	12008	2501	245	7864	1893	97
w rolnictwie	20600	8551	451	838	293	34	19762	8258	418
Niezarobkowe źródło	88280	77893	35393	46134	41661	19174	42145	36233	16219
emerytury	73094	57681	26203	38573	31325	14164	34520	26356	12039
renty	8632	16636	7844	3914	8255	4169	4717	8382	3676
z tytułu niezdolności do pracy	3191	11319	4787	1078	5318	2265	2113	6001	2522
zasiłki i świadczenia	6554	3576	1345	3647	2081	842	2907	1495	504
Pozostałe źródła osobno nie wymienione	9785	1681	621	5644	839	344	4142	841	277
Na utrzymaniu.....	1328	30	10	872	23	7	456	7	3
Nieustalone	17598	5	–	11364	–	–	6234	5	–

^a Dochody z własności tylko w pozycji „ogółem”. ^b Łącznie z dochodami z wynajmu.

Tabl. 43. Gospodarstwa domowe według rodzaju głównego źródła utrzymania i występowania niepełnosprawności w 2011 r. (dok.)

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe								
	ogółem			miasta			wieś		
	bez osób niepełnosprawnych	z osobami niepełnosprawnymi	tylko z osobami niepełnosprawnymi	bez osób niepełnosprawnych	z osobami niepełnosprawnymi	tylko z osobami niepełnosprawnymi	bez osób niepełnosprawnych	z osobami niepełnosprawnymi	tylko z osobami niepełnosprawnymi
	w %								
Ogółem^a	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Praca	60,4	39,1	7,0	58,6	34,3	8,0	62,5	43,7	5,7
najemna	46,8	29,2	4,9	50,3	30,0	6,7	43,1	28,4	2,8
sektor publiczny	19,3	11,2	2,1	22,9	12,6	3,1	15,4	9,9	0,9
sektor prywatny	27,5	18,0	2,8	27,4	17,4	3,6	27,6	18,5	1,9
na rachunek własny	13,6	9,9	2,0	8,3	4,3	1,3	19,4	15,4	2,9
poza rolnictwem ^b	6,7	3,4	0,9	7,7	3,9	1,2	5,5	2,9	0,6
w rolnictwie	6,9	6,5	1,2	0,5	0,5	0,2	13,9	12,5	2,4
Niezarobkowe źródło	29,7	59,5	91,4	29,7	64,3	90,3	29,6	54,9	92,7
emerytury	24,6	44,1	67,7	24,8	48,3	66,7	24,3	39,9	68,8
renty	2,9	12,7	20,3	2,5	12,7	19,6	3,3	12,7	21,0
z tytułu niezdolności do pracy	1,1	8,7	12,4	0,7	8,2	10,7	1,5	9,1	14,4
zasiłki i świadczenia	2,2	2,7	3,5	2,3	3,2	4,0	2,0	2,3	2,9
Pozostałe źródła osobno nie wymienione	3,3	1,3	1,6	3,6	1,3	1,6	2,9	1,3	1,6
Na utrzymaniu	0,4	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0
Nieustalone	5,9	0,0	x	7,3	x	x	4,4	0,0	x

a Dochody z własności tylko w pozycji „ogółem”. b Łącznie z dochodami z wynajmu.

Podstawowa zmiana jaką zaobserwowano we wszystkich analizowanych typach gospodarstw domowych w okresie międzypisowym dotyczyła wzrostu udziału gospodarstw utrzymujących się z dochodów z pracy, a zmniejszenia się – utrzymujących się z niezarobkowego źródła.

Wyniki NSP 2011 wskazały istotne różnice w strukturze gospodarstw domowych według głównego źródła utrzymania gospodarstwa oraz występowania niepełnosprawności. W gospodarstwach domowych bez osób niepełnosprawnych głównym źródłem utrzymania były najczęściej dochody z pracy, na które wskazało 60,4% gospodarstw. Dla 59,5% gospodarstw z osobami niepełnosprawnymi głównym źródłem utrzymania były niezarobkowe źródła dochodów, tj. emerytury, renty, zasiłki i świadczenia. Natomiast w przypadku gospodarstw tworzonych wyłącznie przez osoby niepełnosprawne w 2011 r. aż 91,4% spośród tej grupy zadeklarowało jako główne źródło utrzymania – źródło niezarobkowe, a tylko 7,0% dochody z pracy.

Wartości odnotowane zarówno w mieście, jak i na wsi nie odbiegały od ogólnych trendów. Różnice dotyczyły jedynie proporcji. Generalnie na wsi odsetek gospodarstw zarówno bez osób niepełnosprawnych, jak i z osobami niepełnosprawnymi utrzymujących się z dochodów z pracy był wyższy niż w mieście odpowiednio o 3,9 i 9,4 p.proc., a gospodarstw złożonych wyłącznie z osób niepełnosprawnych – niższy o 2,3 p.proc. Co za tym idzie udziały gospodarstw zarówno bez osób niepełnosprawnych, jak i z osobami niepełnosprawnymi utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych były wyższe w mieście odpowiednio o 0,1 i 9,4 p.proc., a gospodarstw złożonych wyłącznie z osób niepełnosprawnych – niższy o 2,4 p.proc.

Gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi a aktywność ekonomiczna członków gospodarstw domowych

Wyniki NSP 2011 wykazały istotne różnice w strukturze gospodarstw domowych według aktywności ekonomicznej pomiędzy zbiorowościami gospodarstw bez osób niepełnosprawnych a gospodarstwami, które mają w swym składzie co najmniej 1 osobę niepełnosprawną. Najbardziej znaczące różnice odnotowano w przypadku porównań z gospodarstwami, które tworzyły tylko osoby niepełnosprawne.

W 2011 r. wśród ogółu 130,8 tys. gospodarstw domowych z osobą niepełnosprawną najliczniejszą zbiorowość (69,0 tys., tj. 52,8%) stanowiły gospodarstwa, w których była osoba pracująca – podobnie jak wśród gospodarstw domowych bez osób niepełnosprawnych (66,2%). Drugą co do wielkości grupę spośród tej zbiorowości (53,7 tys., tj. 41,1%) stanowiły pozostałe gospodarstwa domowe tzn. gospodarstwa osób biernych zawodowo i gospodarstwa osób o nieustalonym statusie na rynku pracy, zwane w dalszej części analizy gospodarstwami osób biernych zawodowo. Dla porównania w grupie gospodarstw bez osoby niepełnosprawnej udział takich gospodarstw był zdecydowanie niższy i wyniósł 29,3%.

Zwraca uwagę, że wśród ogółu gospodarstw domowych osób niepełnosprawnych w miastach rozpatrywanych ze względu na aktywność ekonomiczną osób wchodzących w ich skład, udział gospodarstw z osobą pracującą, a także gospodarstw biernych zawodowo kształtował się na zbliżonym poziomie 45,8% i 46,8%. Inna była sytuacja gospodarstw bez osób niepełnosprawnych i wynosiła odpowiednio 62,2% i 32,6%.

Bardziej zróżnicowana była struktura gospodarstw domowych z osobą niepełnosprawną zamieszkałych na wsi. W tym przypadku zdecydowanie wyższy niż w miastach był odsetek gospodarstw mających w swoim składzie osobę pracującą (59,6%), jak również – dla gospodarstw bez osoby niepełnosprawnej (70,5%). Natomiast zdecydowanie mniej niż w miastach było gospodarstw biernych zawodowo (35,4%).

Tabl. 44. Gospodarstwa domowe według aktywności ekonomicznej i występowania niepełnosprawności w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa domowe				
		z przynajmniej 1 osobą pracującą			bez pracujących ale z przynajmniej 1 osobą bezrobotną	pozostałe
		razem	bez osób bezrobotnych	z przynajmniej 1 osobą bezrobotną		
Ogółem	428504	266081	223428	42653	21589	140834
Bez osób niepełnosprawnych.....	297660	197059	166866	30193	13497	87104
Z osobami niepełnosprawnymi.....	130844	69022	56562	12460	8092	53730
wszystkie osoby są niepełnosprawne.....	38728	4487	4363	124	1150	33092
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna	92115	64535	52199	12336	6942	20638
Miasta.....	220207	126373	106136	20237	12793	81040
Bez osób niepełnosprawnych.....	155406	96723	82121	14602	7968	50714
Z osobami niepełnosprawnymi.....	64801	29650	24015	5635	4825	30326
wszystkie osoby są niepełnosprawne.....	21225	2322	2223	99	780	18124
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna	43576	27328	21792	5536	4045	12202
Wieś	208298	139708	117292	22416	8796	59794
Bez osób niepełnosprawnych.....	142255	100336	84745	15591	5529	36390
Z osobami niepełnosprawnymi.....	66043	39372	32547	6825	3267	23404
wszystkie osoby są niepełnosprawne.....	17503	2165	2140	25	370	14968
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna	48540	37207	30407	6800	2897	8436

Tabl. 44. Gospodarstwa domowe według aktywności ekonomicznej i występowania niepełnosprawności w 2011 r. (dok.)

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa domowe				
		z przynajmniej 1 osobą pracującą			bez pracujących ale z przynajmniej 1 osobą bezrobotną	pozostałe
		razem	bez osób bezrobotnych	z przynajmniej 1 osobą bezrobotną		
w %						
Ogółem.....	100,0	62,1	52,1	10,0	5,0	32,9
Bez osób niepełnosprawnych	100,0	66,2	56,1	10,1	4,5	29,3
Z osobami niepełnosprawnymi	100,0	52,8	43,2	9,5	6,2	41,1
wszystkie osoby są niepełnosprawne	100,0	11,6	11,3	0,3	3,0	85,4
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna.....	100,0	70,1	56,7	13,4	7,5	22,4
Miasta	100,0	57,4	48,2	9,2	5,8	36,8
Bez osób niepełnosprawnych	100,0	62,2	52,8	9,4	5,1	32,6
Z osobami niepełnosprawnymi	100,0	45,8	37,1	8,7	7,4	46,8
wszystkie osoby są niepełnosprawne	100,0	10,9	10,5	0,5	3,7	85,4
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna.....	100,0	62,7	50,0	12,7	9,3	28,0
Wieś.....	100,0	67,1	56,3	10,8	4,2	28,7
Bez osób niepełnosprawnych	100,0	70,5	59,6	11,0	3,9	25,6
Z osobami niepełnosprawnymi	100,0	59,6	49,3	10,3	4,9	35,4
wszystkie osoby są niepełnosprawne	100,0	12,4	12,2	0,1	2,1	85,5
przynajmniej 1 osoba jest niepełnosprawna.....	100,0	76,7	62,6	14,0	6,0	17,4

Gospodarstwa domowe osób niepełnosprawnych bez pracujących, ale mających w swoim składzie osobę bezrobotną stanowiły niewielki udział w strukturze, zarówno na wsi (4,9%), jak i w miastach (7,4%).

Zdecydowanie inna była struktura gospodarstw domowych z omawianej zbiorowości według podziału na gospodarstwa, w których wszystkie osoby są niepełnosprawne oraz gospodarstwa, w których przynajmniej jedna osoba jest niepełnosprawna.

W pierwszym typie gospodarstw, tzn. w których wszystkie osoby są niepełnosprawne, tylko 11,6% to gospodarstwa z osobą pracującą, a 3,0% to gospodarstwa bez pracujących, ale z osobą bezrobotną i aż 85,4% to gospodarstwa osób biernych zawodowo. Podobna struktura wśród tego typu gospodarstw była zarówno w miastach, jak też na wsi.

Inaczej wygląda sytuacja, jeśli rozpatrujemy gospodarstwa, w których przynajmniej jedna osoba jest niepełnosprawna. Wśród nich 70,1% to gospodarstwa z osobą pracującą, 22,4% to gospodarstwa biernych zawodowo, a 7,5% stanowią gospodarstwa bez pracujących, ale z osobą bezrobotną. Analizując gospodarstwa, w których przynajmniej jedna osoba jest niepełnosprawna zauważa się istotne różnice wśród gospodarstw zamieszkałych w miastach i na wsi.

Wśród tego typu gospodarstw zdecydowanie więcej gospodarstw domowych z osobą pracującą mieszkało na wsi niż miastach, a ich udziały wynosiły odpowiednio: na wsi 76,7%, w miastach 62,7%. Konsekwentnie mniej było na wsi gospodarstw domowych biernych zawodowo (17,4%) – w miastach (28,0%), natomiast udział gospodarstw z osobą bezrobotną był wyższy w miastach i wynosił 9,3% wobec 6,0% na wsi.

Zróżnicowanie terytorialne w 2011 r.

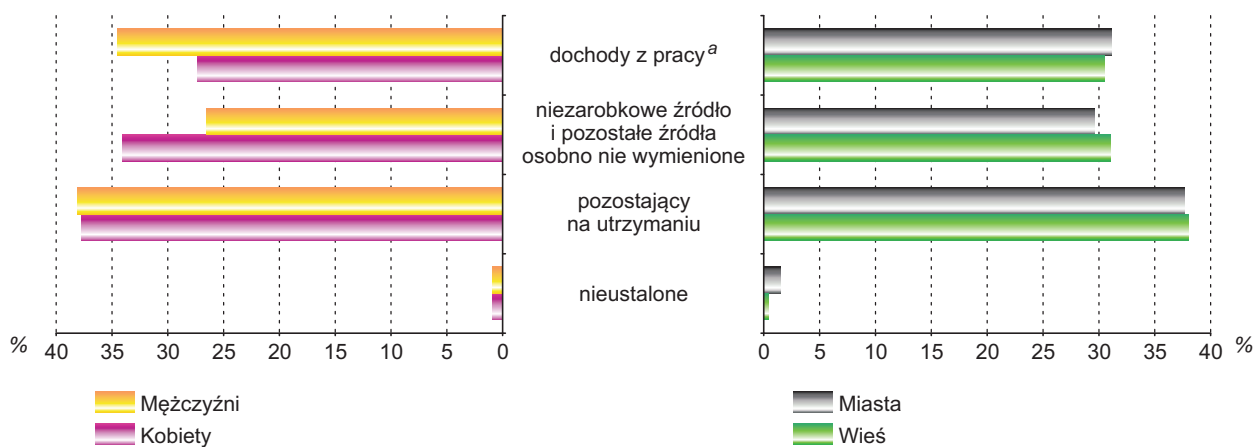
Analizując zróżnicowanie terytorialne gospodarstw domowych według występowania niepełnosprawności zaobserwować można, że największy odsetek gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi odnotowano w powiatach: ostrowieckim (36,8% ogółu gospodarstw w powiecie), buskim (36,3%), staszowskim (35,0%), opatowskim (33,5%) oraz starachowickim (32,7%), natomiast najniższy w powiatach: włoszczowskim (23,0%), kazimierskim (24,2%) i pińczowskim (25,0%).

Ponadto, w powiatach: ostrowieckim, buskim, staszowskim i w Kielcach częściej niż co 9 gospodarstwo domowe składało się wyłącznie z osób niepełnosprawnych. Stosunkowo wysoki odsetek gospodarstw domowych tworzonych wyłącznie przez osoby niepełnosprawne odnotowano również w powiatach: opatowskim (9,9%), koneckim (9,1%) i starachowickim (9,0%), podczas gdy najniższe udziały dotyczyły powiatów: kieleckiego (6,2%), włoszczowskiego (6,3%) oraz kazimierskiego (6,5%).

Najwyższy odsetek rodzin z przynajmniej jedną osobą niepełnosprawną odnotowano w powiatach ostrowieckim (33,1%), staszowskim (29,1%), starachowickim (28,8%) i buskim (28,7%), a najniższy - w powiatach: włoszczowskim (17,7%) i kazimierskim (17,9%).

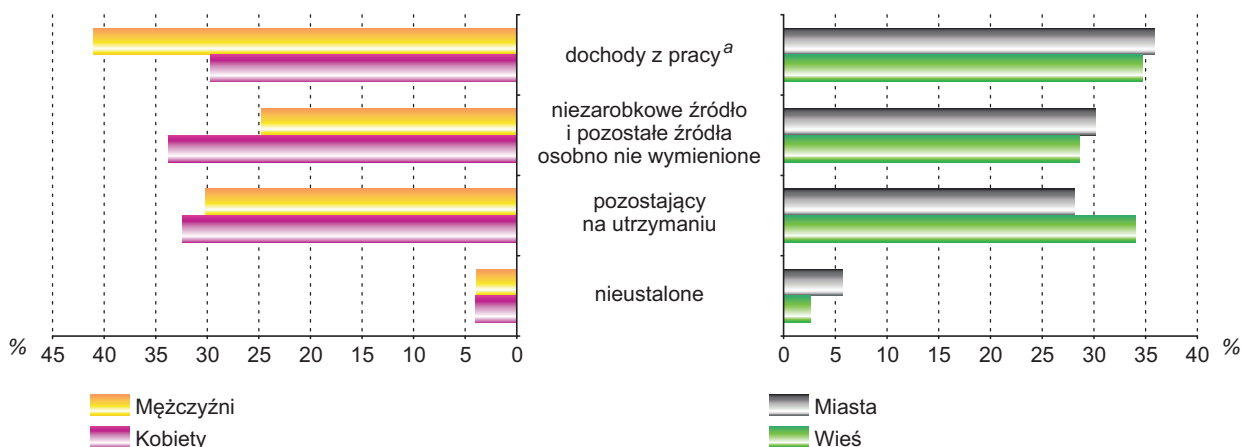
Ludność według głównego źródła utrzymania - wyniki NSP 2002 i 2011

a) NSP 2002

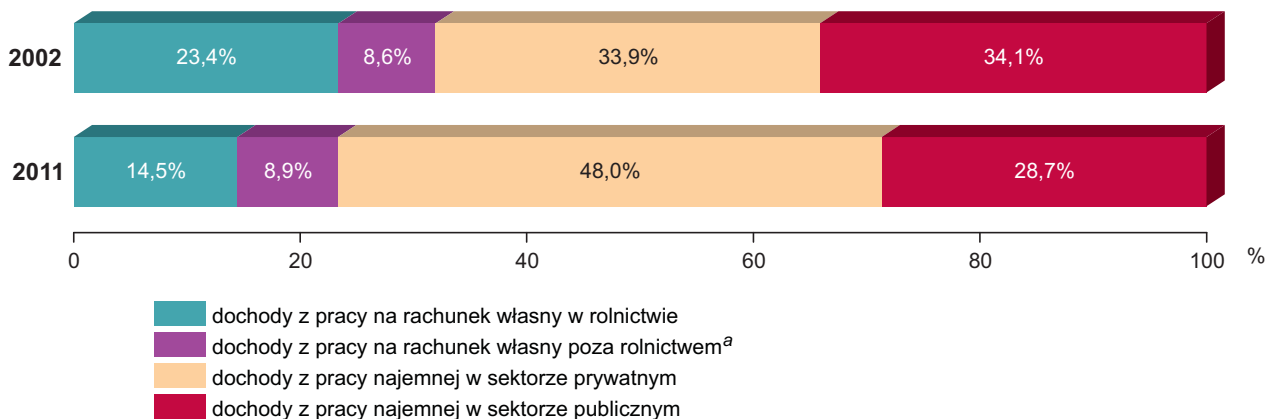
a Łącznie z dochodami z wynajmu.

b) NSP 2011

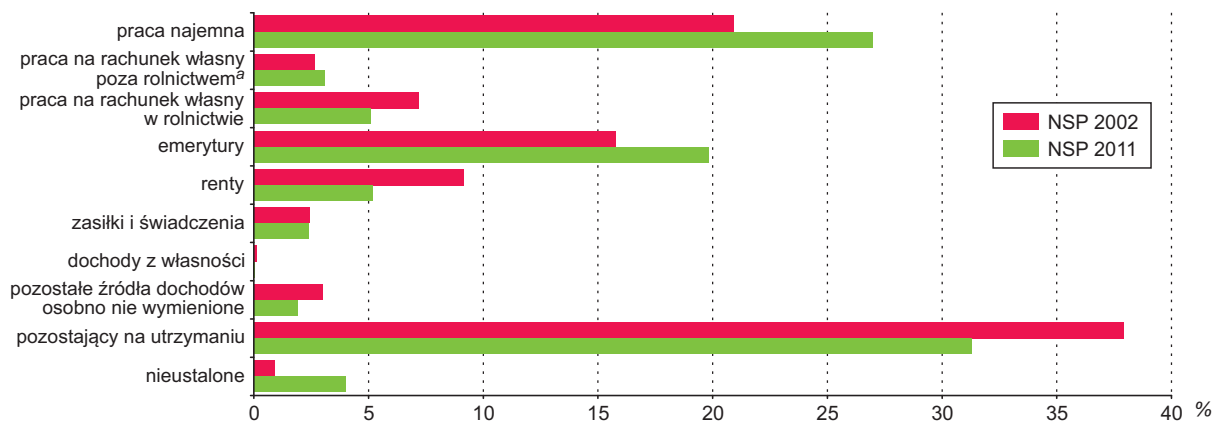
a Łącznie z dochodami z wynajmu.

Ludność utrzymująca się z pracy według sektora własności - wyniki NSP 2002 i 2011

a Łącznie z dochodami z wynajmu.

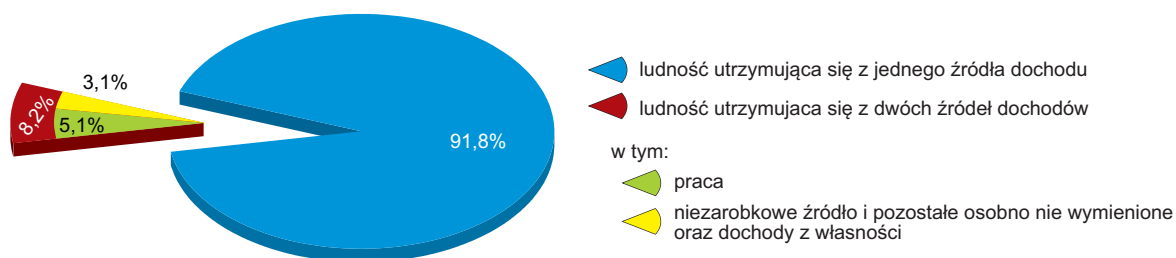
Główne źródła utrzymania - wyniki NSP 2002 i 2011

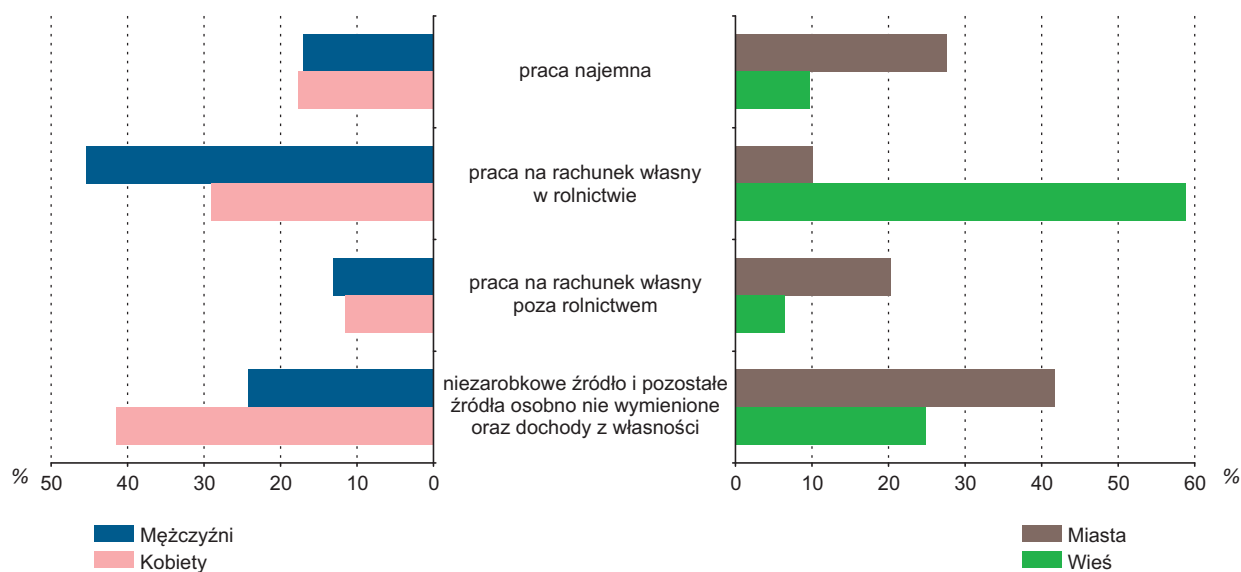
a Łącznie z dochodami z wynajmu.

Ludność posiadająca własne źródła utrzymania według głównego i dodatkowego źródła dochodów w 2011 r.

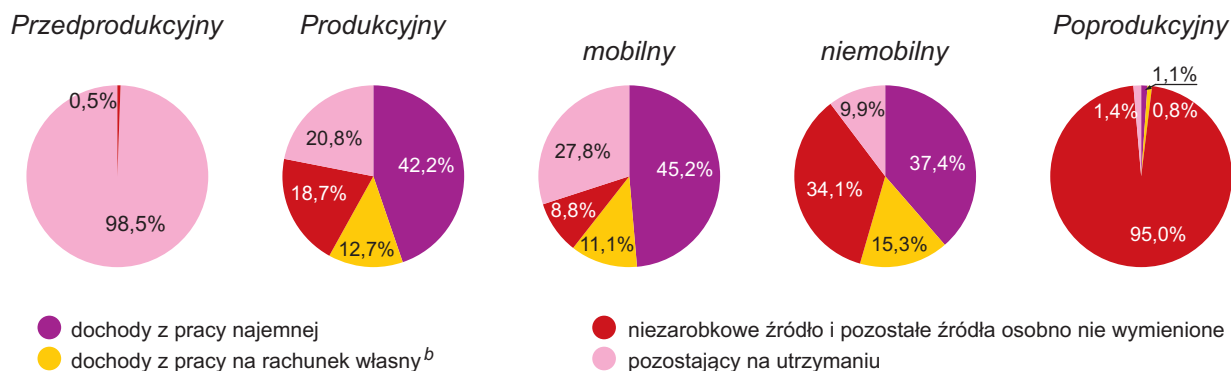
a) Ogółem

b) W % ludności posiadającej dwa źródła utrzymania

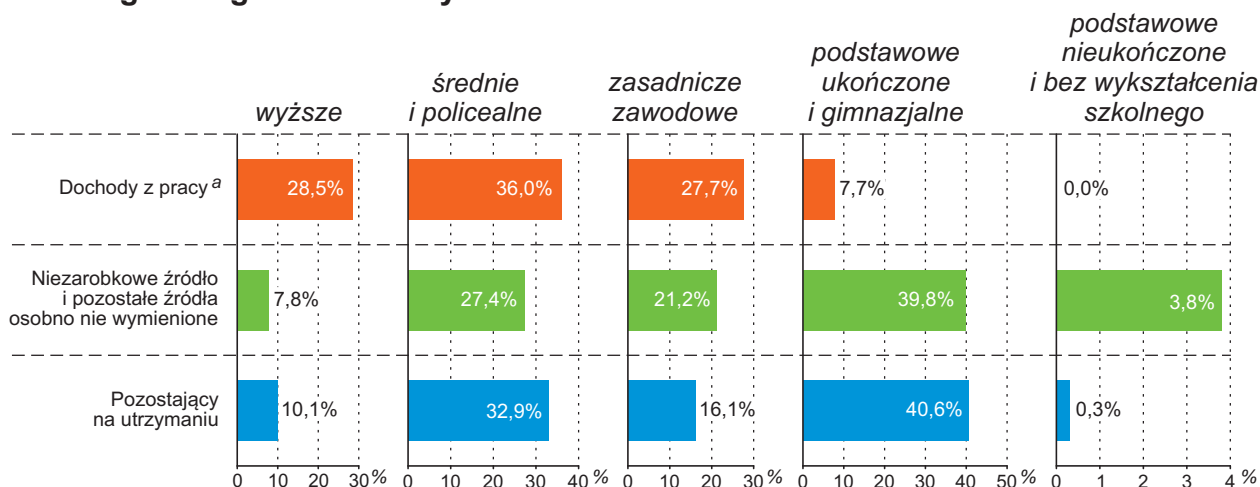

Ludności według głównego źródła utrzymania^a oraz ekonomicznych grup wieku w 2011 r.

^a Nie uwzględniono nieustalonego źródła utrzymania.
^b Łącznie z dochodami z wynajmu.

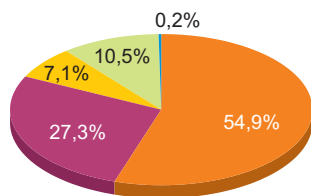
Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia oraz głównego źródła utrzymania w 2011 r.

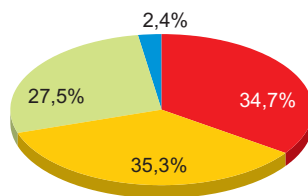
^a Łącznie z dochodami z wynajmu.

Biorcy świadczeń społecznych w 2011 r.

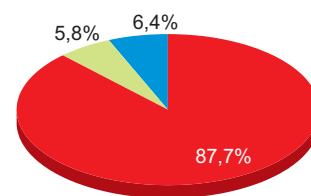
I pobierane świadczenie

II pobierane świadczenie

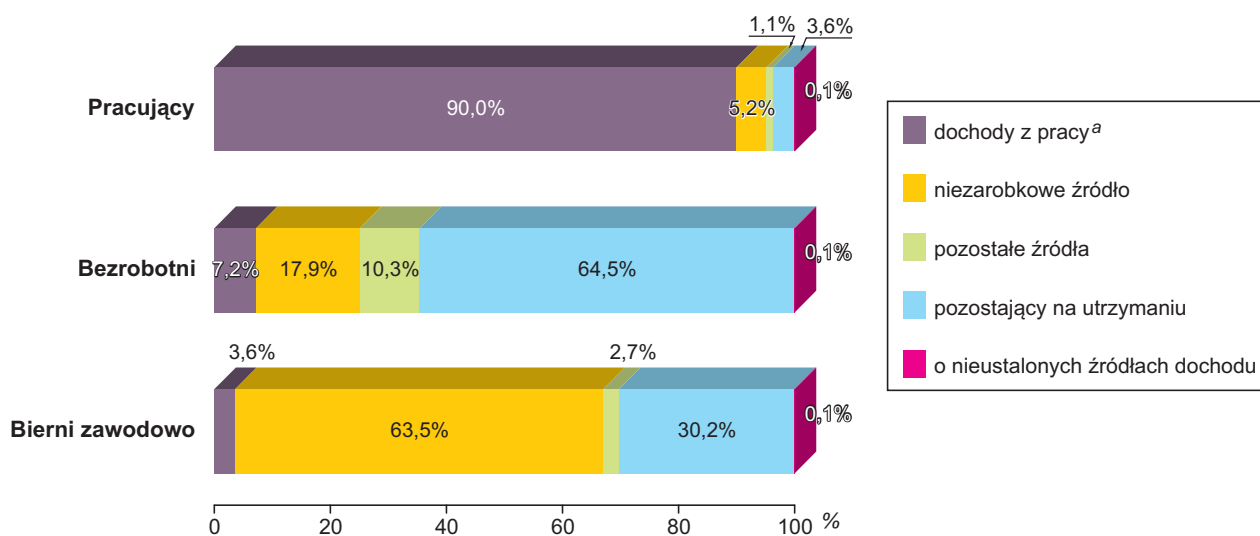
III pobierane świadczenie

emerytury
 renty
 zasiłki i świadczenia

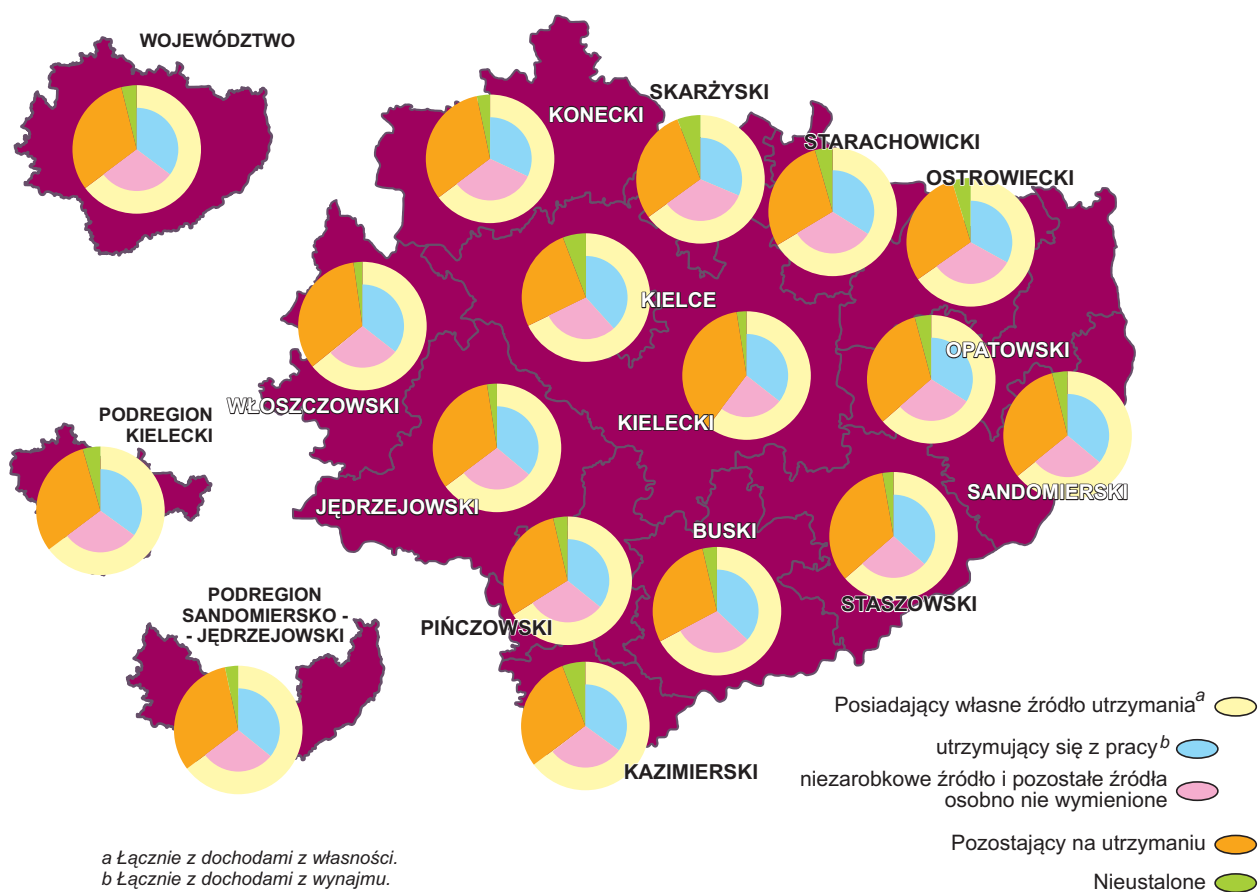
świadczenia z pomocy społecznej
 renty wypłacane z KRUS (renty, renty okresowe)
 pozostałe świadczenia

Ludność w wieku 15 lat i więcej według głównego źródła utrzymania i aktywności ekonomicznej w 2011 r.

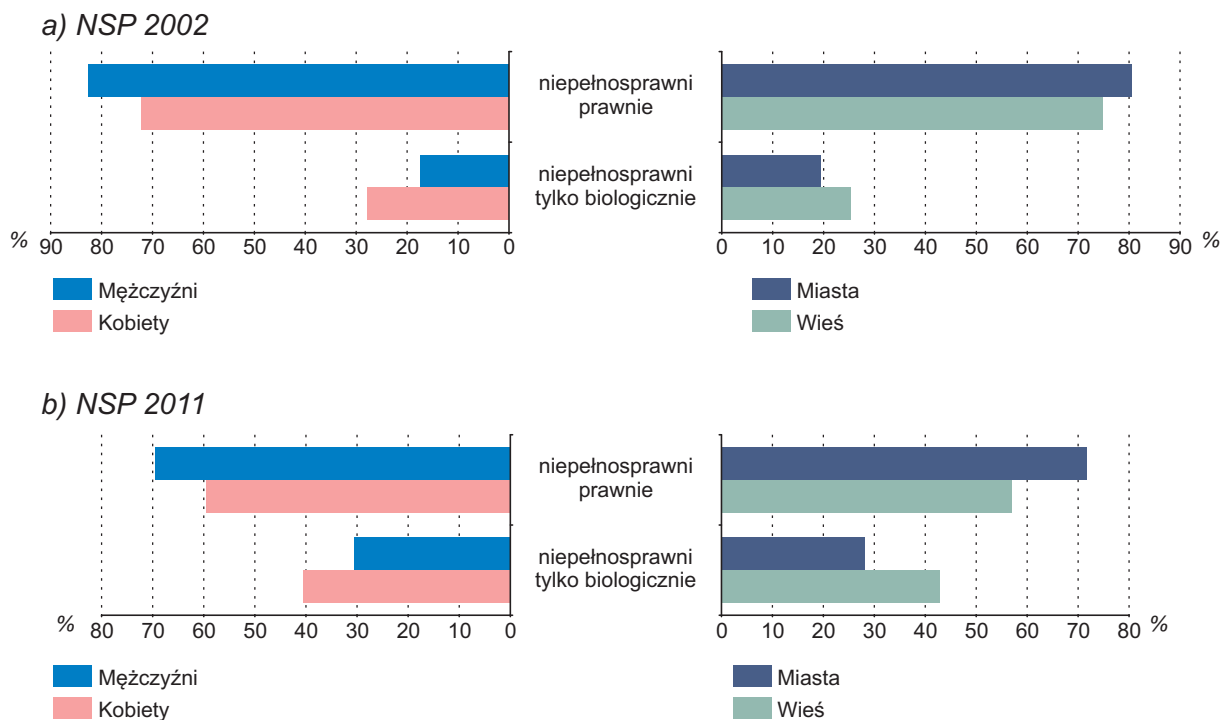
^a Łącznie z dochodami z wynajmu.

Główne źródło utrzymania osób w podregionach i powiatach województwa świętokrzyskiego w 2011 r.

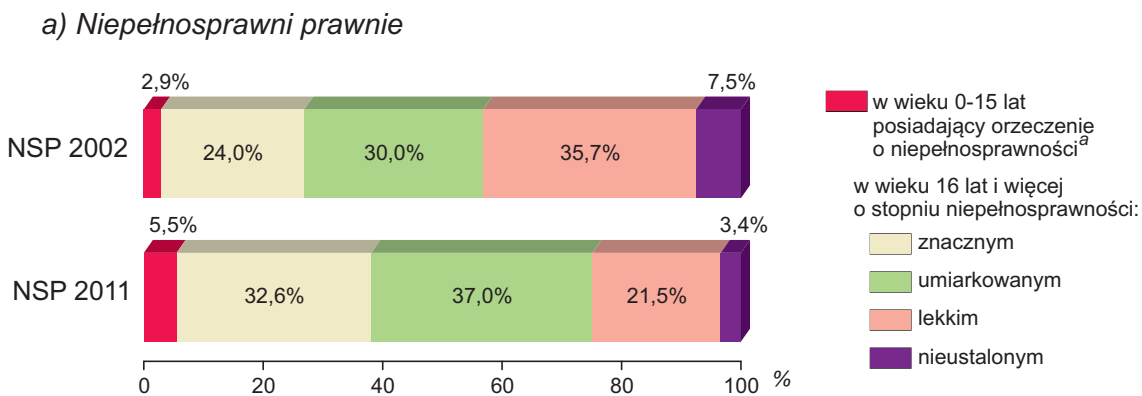

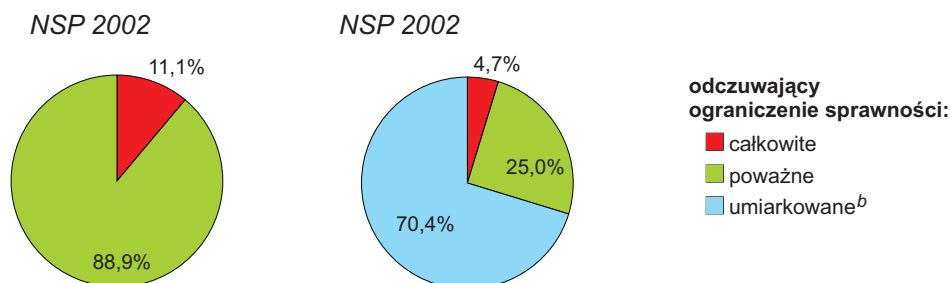
Osoby niepełnosprawne - wyniki NSP 2002 i 2011

Osoby niepełnosprawne według kategorii niepełnosprawności - wyniki NSP 2002 i 2011

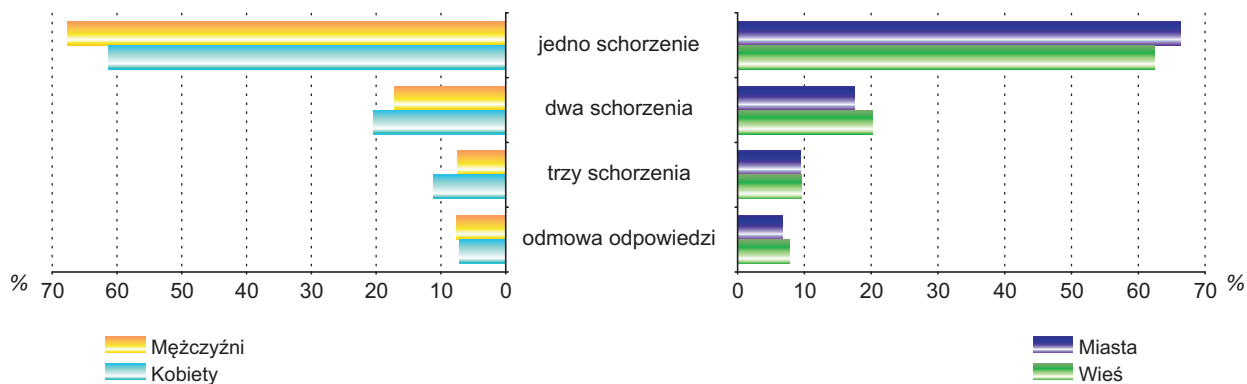

b) Niepełnosprawni tylko biologicznie

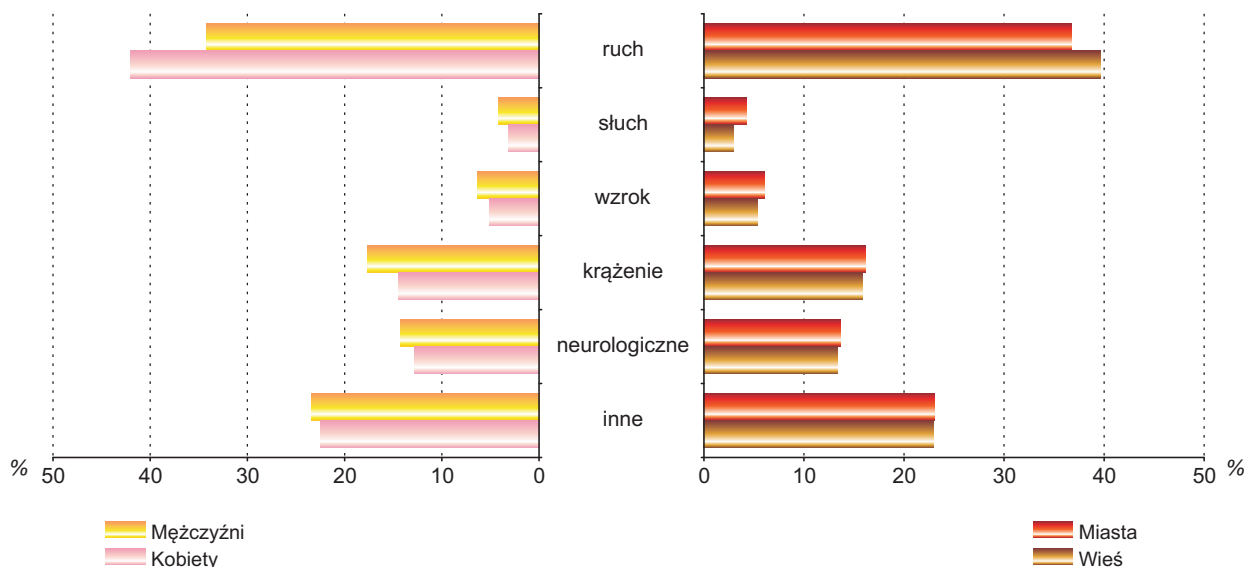

a W 2002 r. osoby w wieku 0-15 lat z uprawnieniami do zasiłku pielęgnacyjnego, w 2011 r. z orzeczeniem o niepełnosprawności.
 b W NSP 2011 rozszerzono kafeletę odpowiedzi na pytanie o subiektywną ocenę ograniczenia sprawności.

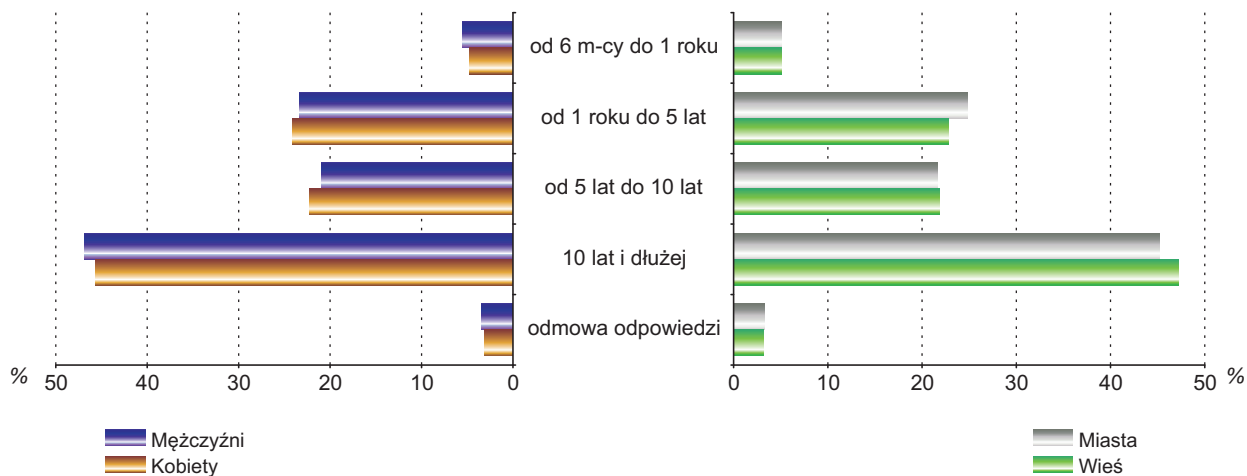
Osoby niepełnosprawne biologicznie według liczby schorzeń w 2011 r.

Osoby niepełnosprawne biologicznie, u których występuje jedno schorzenie według jego rodzaju w 2011 r.

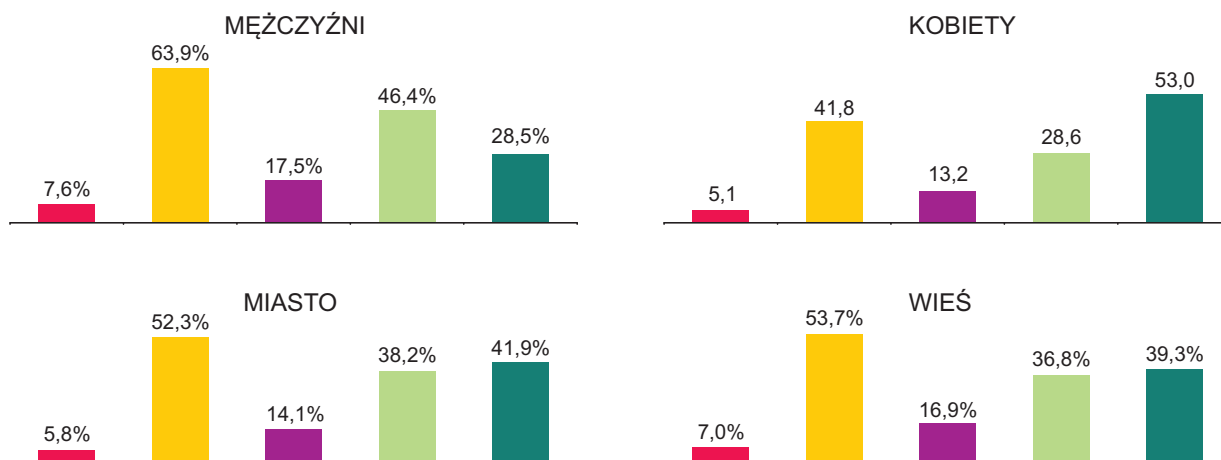

Osoby niepełnosprawne biologicznie według okresu trwania ograniczenia zdolności w wykonywaniu czynności w 2011 r.

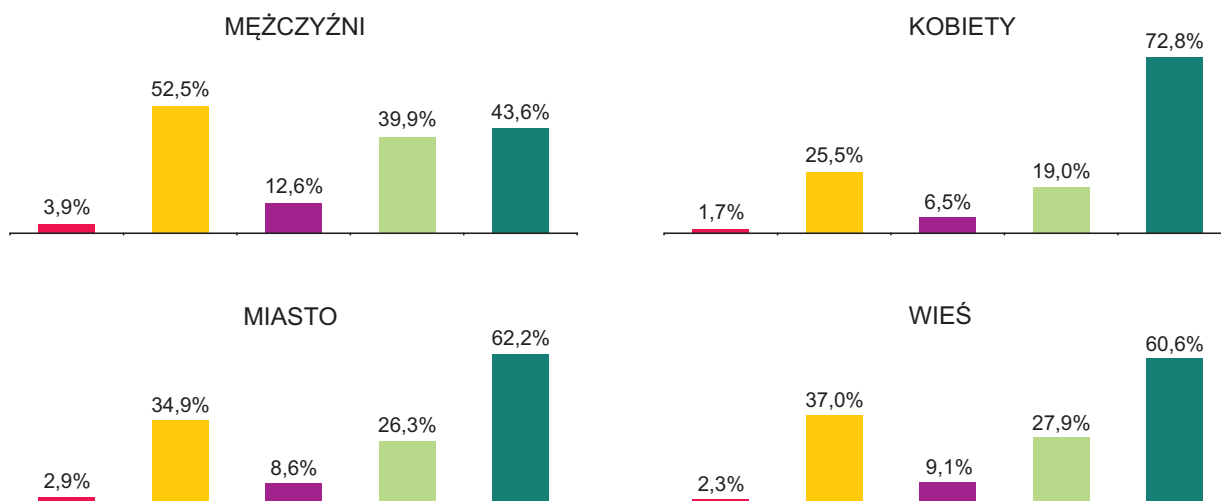

Osoby niepełnosprawne według ekonomicznych grup wieku w 2011 r.

a) Niepełnosprawni prawnie

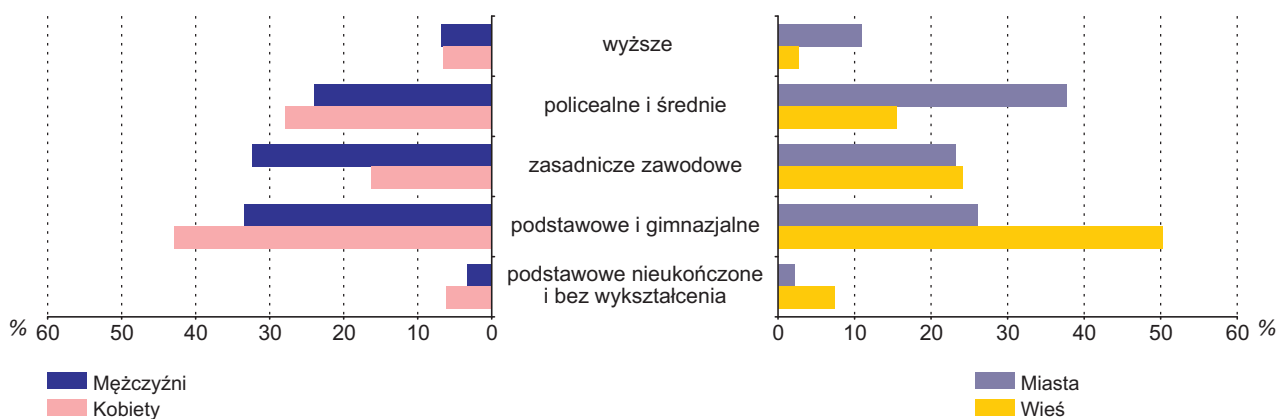
b) Niepełnosprawni tylko biologicznie

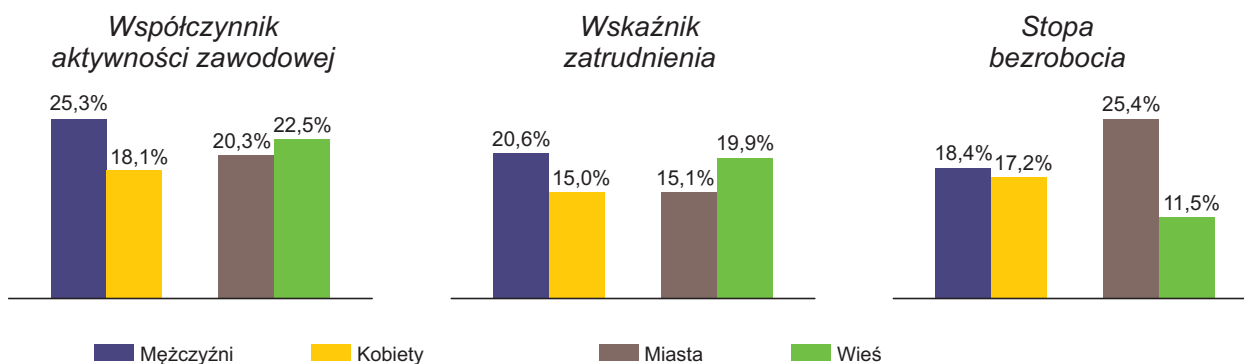
Ekonomiczne grupy wieku:

■ Przedprodukcyjny
 ■ Produkcyjny
 ■ mobilny
 ■ niemobilny
 ■ Poprodukcyjny

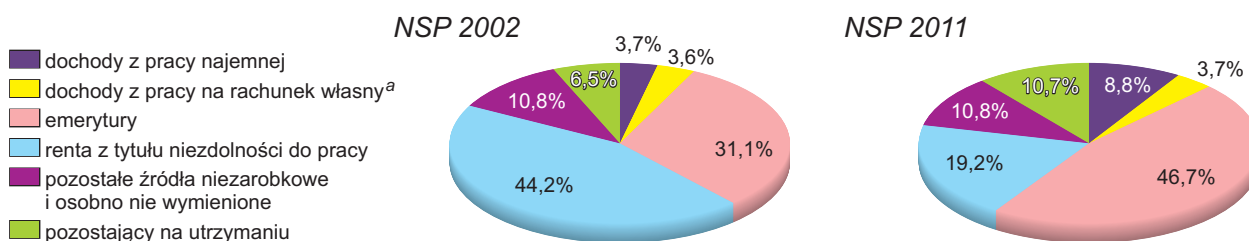
Osoby niepełnosprawne w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 2011 r.

Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej w 2011 r.

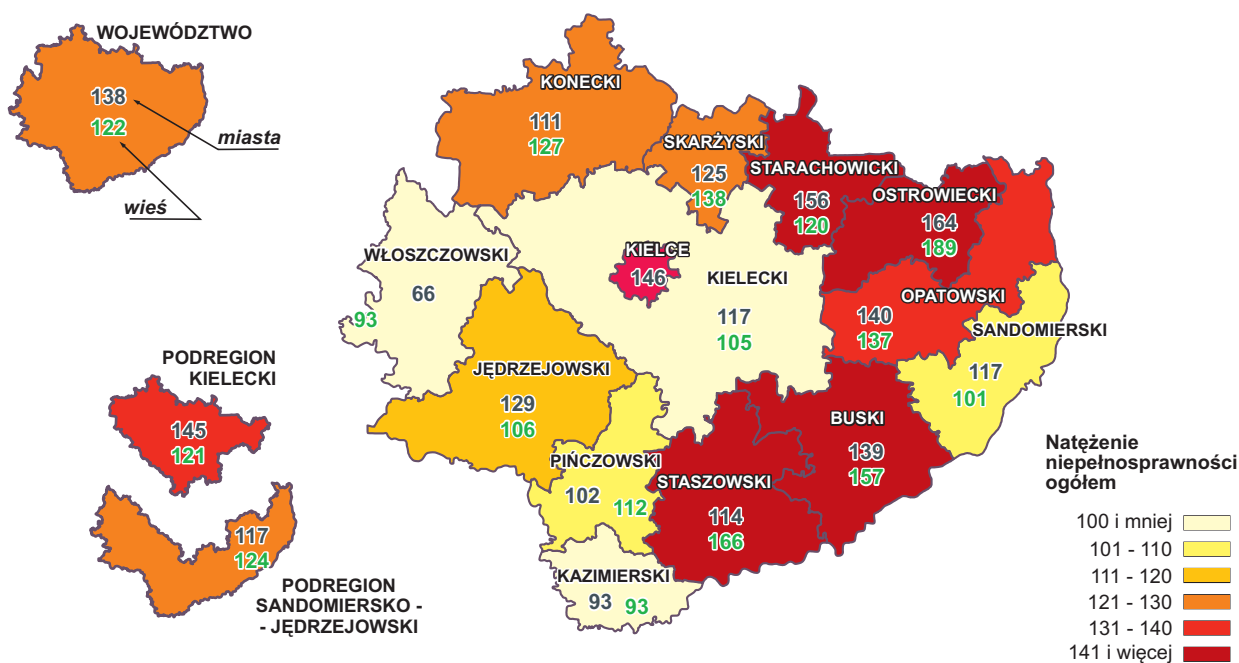

Osoby niepełnosprawne według głównego źródła utrzymania - wyniki NSP 2002 i 2011

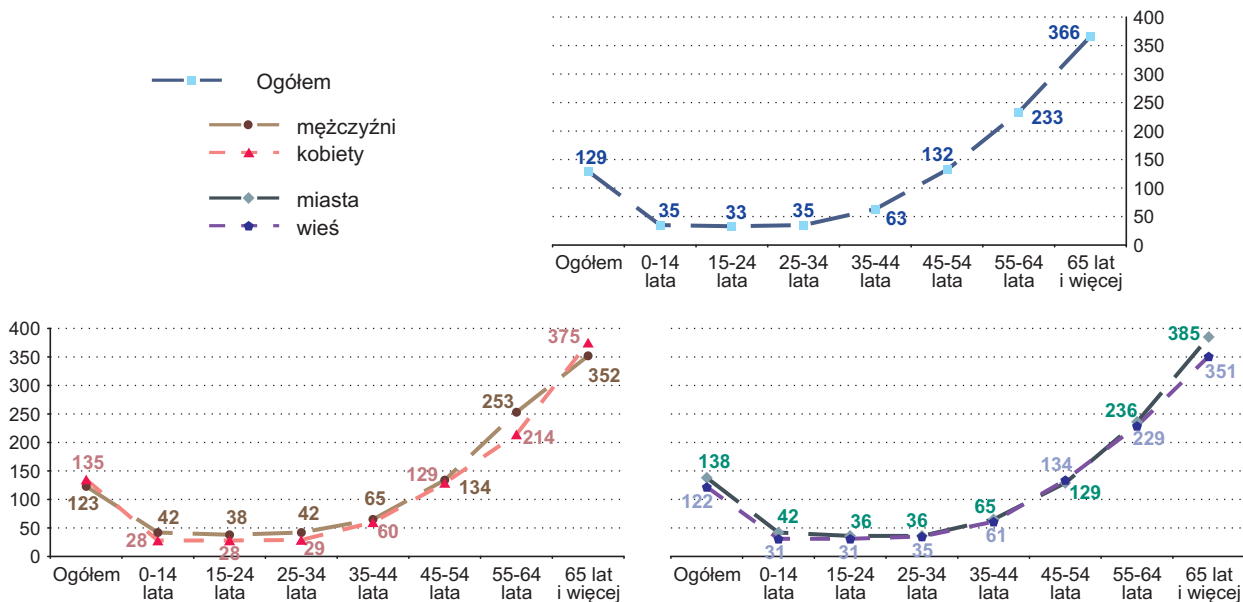
^a Łącznie z dochodami z wynajmu.

Natężenie niepełnosprawności według podregionów i powiatów w 2011 r.

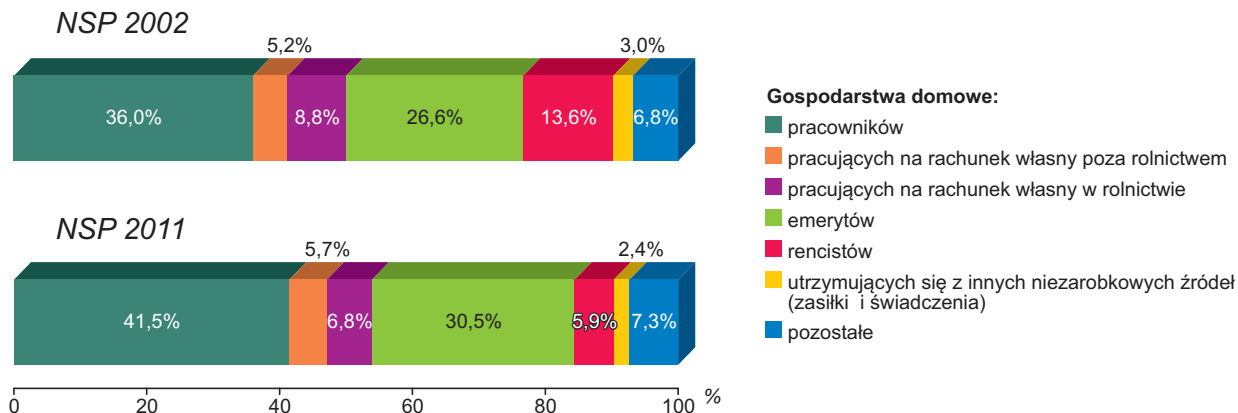

Częstość występowania niepełnosprawności w 2011 r.

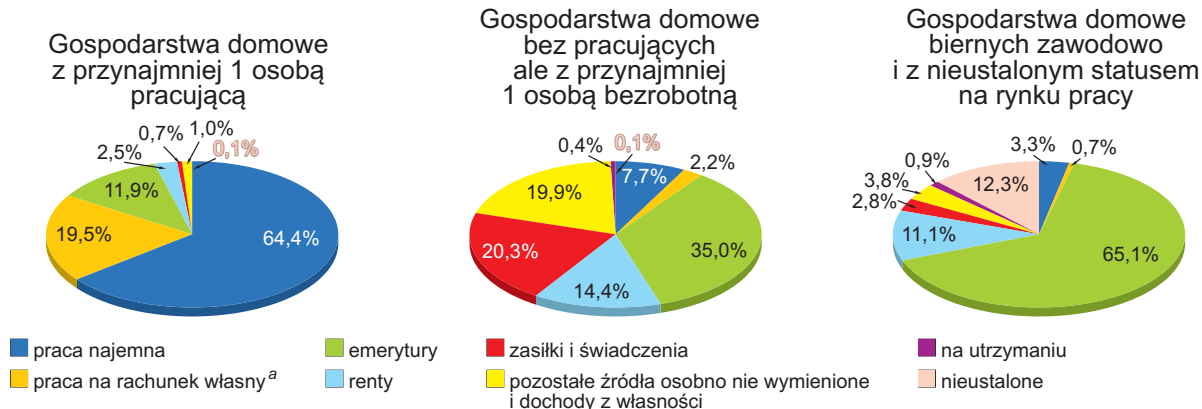
na 1000 ludności w danej grupie wiekowej:

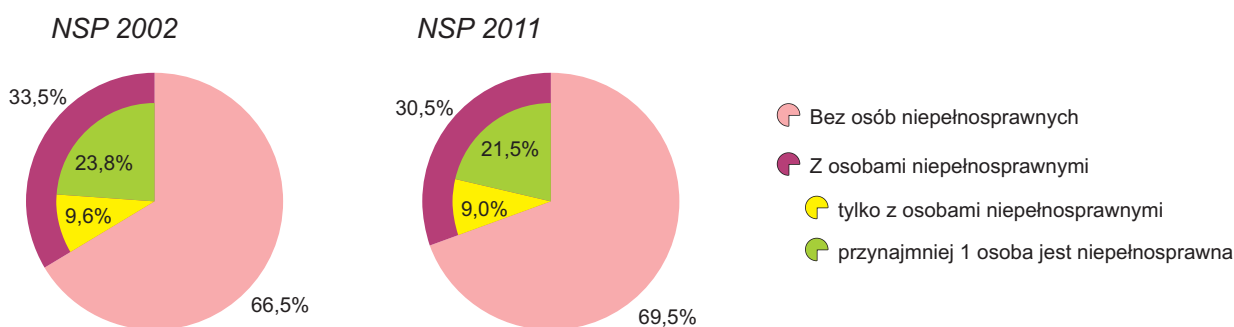
Gospodarstwa domowe według grup społeczno-ekonomicznych - wyniki NSP 2002 i 2011

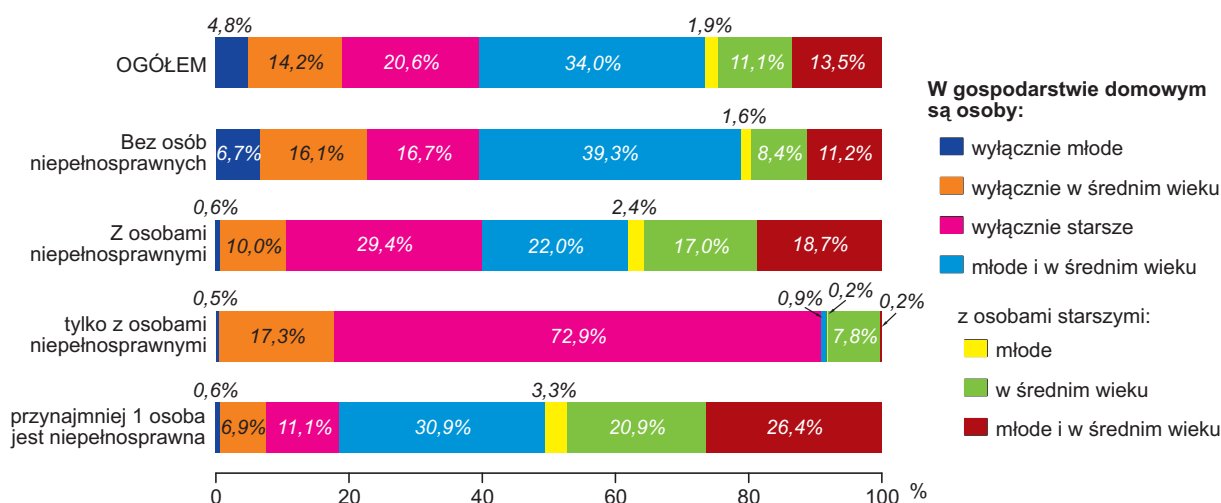
Gospodarstwa domowe według rodzaju głównego źródła utrzymania i aktywności ekonomicznej ich członków w 2011 r.

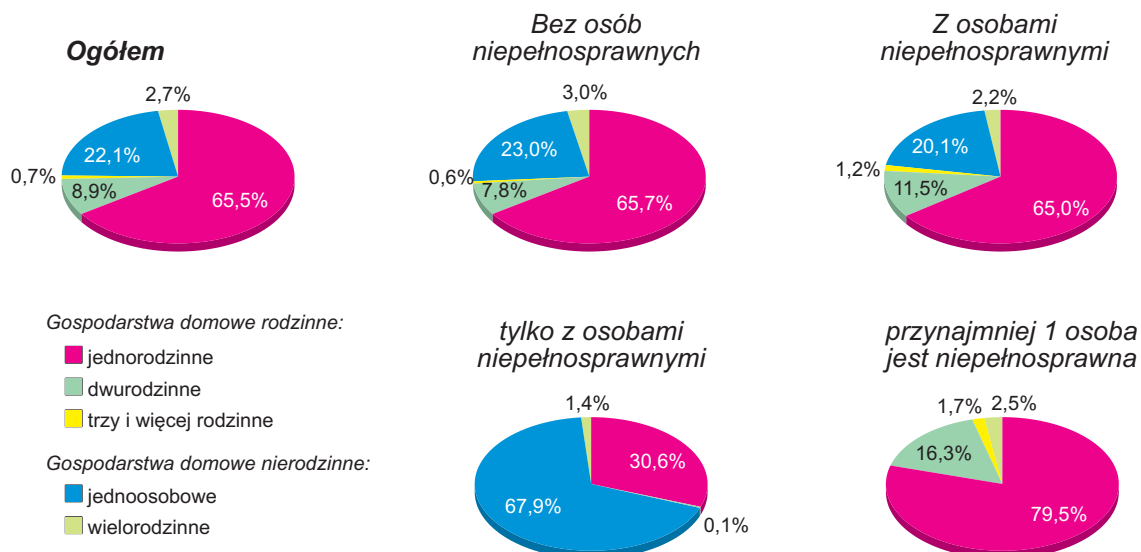
Gospodarstwa domowe według występowania niepełnosprawności - wyniki NSP 2002 i 2011

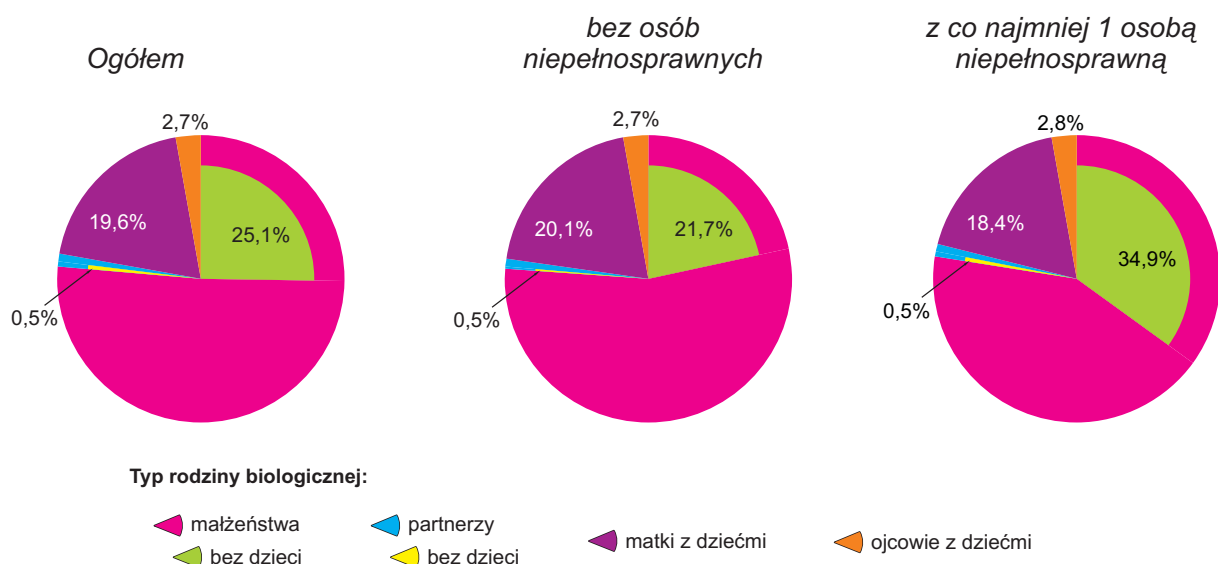
Gospodarstwa domowe według pokoleniowych grup wieku i występowania niepełnosprawności w 2011 r.

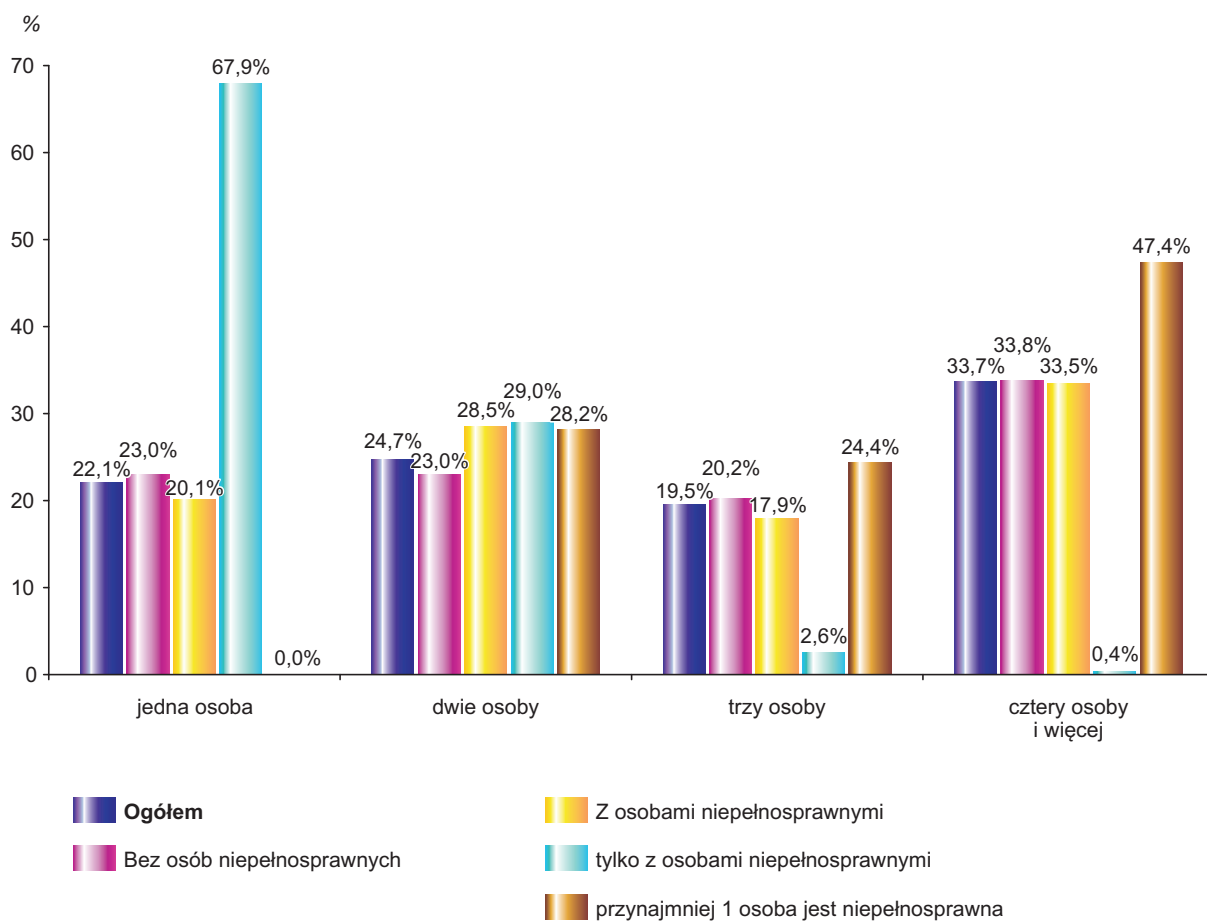
Gospodarstwa domowe według składu rodzinnego i występowania niepełnosprawności w 2011 r.

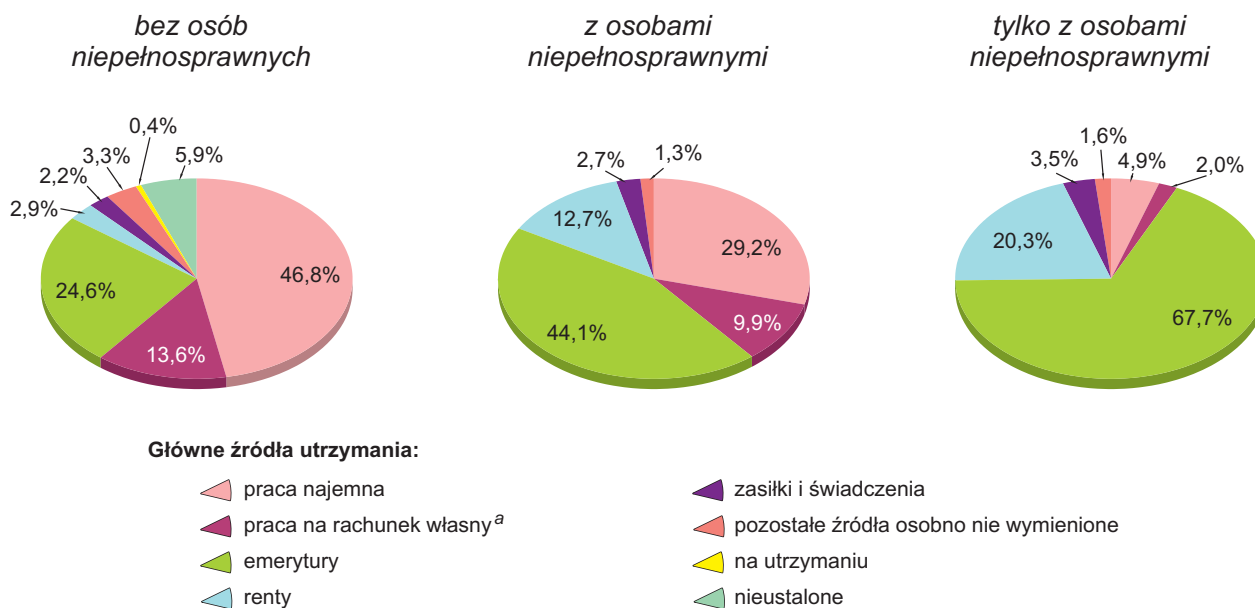
Rodziny w gospodarstwach domowych według typu rodziny biologicznej i występowania niepełnosprawności w 2011 r.

Gospodarstwa domowe według liczby osób i występowania niepełnosprawności w 2011 r.

Gospodarstwa domowe według rodzaju głównego źródła utrzymania i występowania niepełnosprawności w 2011 r.

^a Łącznie z dochodami z wynajmu.

Gospodarstwa domowe według aktywności ekonomicznej i występowania niepełnosprawności w 2011 r.

